

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

EMILIAN GALAICU-PĂUN DESPRE REGIZORUL PETRU VUTCĂRĂU:

„Altfel spus, Petru Vutcărău & Co înseamnă o epocă în cultura română din Basarabia, și tot atâtea pagini glorioase pe diferite meridiane unde Teatrul «Eugène Ionesco» a jucat și/sau regizorul nostru a montat – și într-un caz, și-n altul, ridicând sălile în picioare. Și tot Domnia Sa a făcut din Chișinău, odată cu fiecare ediție a Bienalei Teatrului «Eugène Ionesco» capitala lumii teatrale europene și «de peste țări și mări», ceea ce înseamnă că omul a și devenit o Instituție.” (P. 14)

MONI STĂNILĂ: „POEZIA TÂNĂRĂ – PREMIAȚI ȘI PREMIABILI”

„Poezia are viitorul asigurat în această zonă geografică de cultură română. Anul trecut au existat șase debuturi în poezie semnate de autori «basa», însă – din nefericire pentru editurile noastre – toate șase au fost editate peste Prut. (...) Mă văd totuși nevoită să subliniez distribuția aproape inexistentă de carte pe cele două maluri ale unui râu, devenit prăpastie, nu între două culturi, ci a uneia singure. Din câte am discutat cu editorii, cadrul legal a fost de pe vremea lui Voronin (și a rămas) extrem de defectuos.” (P. 15)

AVANPREMIERĂ

Poeme din antologia *Miron Kiropol despre el însuși*, alcătuită de Constantin Abăluță, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)



Foto de N. RĂILEANU

CRITICĂ LITERARĂ

ALEXANDRU BURLACU: „ANATOL CIOCANU, «AMANTUL A CINCI MAȘINI DE SCRIS»”

„Cu innuri, rugă și blesteme, balade și sonete [Anatol Ciocanu] se arată un rapsod care a râvnit viața ca pe o sărbătoare. În cele mai elaborate poezii se remarcă intervertirea prin care se iluminează concretul grație unei exemplare libertăți a fanteziei. Valoarea estetică

a poeziei sale stă în modalitatea de a reordona elementele lumii într-un sistem de relații inedite, stabilite de «fantezia creatoare» într-o manieră rimbaldiană. Jocul dintre aparențe și esențe, dintre «real» și «ireal» produce efectul de «irealitate sen-

zorială», de regulă, plasticizată în culori folclorice, acțiuni și gesturi ritualice, de cele mai multe ori, toate acestea dominate de seninătatea mioritică a personajului liric împăcat cu sentimentul dispariției inexorabile.”

„ÎN FIECARE ZI”:

„Deschizi netul sau televizorul și aștepti
ca viața ta
să se schimbe radical și
să devină foarte frumoasă.
O barbă.
Aceași barbă.
În fiecare zi.”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

SELFIURI CU GULLIVER – P. 4

TEO CHIRIAC: „PAGINI DIN «SCURTĂ ISTORIE A FRICII»” (III)

CRONICĂ DE CARTE – P. 8, 19, 20

DE MIRCEA V. CIOBANU, LUCIA ȚURCANU ȘI MARIA PILCHIN

BLOGOGRAME – P. 13

GHEORGHE ERIZANU: „VLADIMIR BEȘLEAGĂ, 89 DE ANI”

CARTEA DE ISTORIE – P. 16

NICOLAE ENCIU DESPRE UN VOLUM COLECTIV APĂRUT LA POLIROM

VÂNTURILE, VALURILE... – P. 17

VAL BUTNARU: „DESPRE FRAZA DE ÎNCEPUT”



POEZIE
de DUMITRU CRUDU

< 12

07
2020

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL 6 | NUMĂRUL 7 (48) | IULIE | 2020



MEDALION

de EMILIAN GALAICU-PĂUN

14 O ÎNTÂMPILARE LA MOSCOVA
CU REGIZORUL PETRU VUTCĂRĂU
ȘI PICTORUL NICOLAE GUȚU

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

03 „AMERICA ȘI
INTELECTUALII
SĂI” (II)

FIRUL CU PLUMB

de BOGDAN ISTRU

23 „MOARTEA
VULTURULUI”04 SELFIIURI CU
GULLIVER
„PAGINI DIN «SCURTĂ ISTORIE
A FRICII»” (III)
DE TEO CHIRIAC05 DIVANUL
ÎNTELEPTULUI
„UNIREA SE AMÂNĂ? UNIREA SE
FACE! UNIREA E APROAPE!” (XI)
DE VLADIMIR BEȘLEAGĂ06 IN SFUMATO
„CIUMĂ, HOLERĂ, CARANTINĂ” (I)
DE EUGEN LUNGU08 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE
„CRONICARUL DIN
BURGUL-BĂLȚILOR-DE-NORD” (II)
DE MIRCEA V. CIOBANUAVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ24 FRAGMENT DIN ANTOLOGIA
„MIRON KIROPOL DESPRE
EL ÎNSUȘI”, ALCĂTUITĂ ȘI
PREFĂȚATĂ DE CONSTANTIN
ABĂLUȚĂ, ÎN CURS DE APARIȚIE
LA EDITURA CARTIER13 BLOGOGRAME
„VLADIMIR BEȘLEAGĂ,
89 DE ANI”
DE GHEORGHE ERIZANU15 OPINII
„POEZIA TÂNĂRĂ –
PREMIATI ȘI PREMIABILI”
DE MONI STĂNILĂ16 CARTEA
DE ISTORIE
„O ISTORIE POLIFONICĂ
A COMUNISMULUI
ÎN MOLDOVA SOVIETICĂ”
DE NICOLAE ENCIU17 VÂNTURILE,
VALURILE...
„DESPRE FRAZA DE ÎNCEPUT”
DE VAL BUTNARU18 PLURALIA
TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (XXVIII)
DE LEO BUTNARU19 VÂRFURI
DE COMPAS
„TRINITATEA DUPĂ RADU VANCU”
DE LUCIA ȚURCANU20 POETAE NOVI
„FETELE MOR ÎN FIECARE LUNĂ”
DE MARIA PILCHIN21 ASTERISC
„LIMPEZIRI” (XIII)
DE IOAN MĂNĂSCURTĂ22 FILTRE
„ÎNAINȚĂM. DAR CUM?...”
DE VALENTIN GUȚURevista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu

Redactor-șef: Teo Chiriac

Redactor-șef adjuncț: Adrian Ciubotaru

Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Mircea V. Ciobanu, Lucia ȚurcanuColegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț

Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:

MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724

Fax: (+373 22) 237118

E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂNDEPARTAMENTUL PENTRU
RELATIA CU REPUBLICA MOLDOVAAceastă revistă apare cu sprijinul ICR și al
DRRM al Guvernului României.
Adrese electronice: www.icr.ro și www.drrm.gov.ro.Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a ICR sau DRRM. Responsabilitatea pentru
conținutul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

GIOVANNI SARTORI DESPRE TV, INTERNET ȘI DEMOCRAȚIE

„Mesajul cu care noua cultură se recomandă și se laudă este: cultura cărții aparține celor puțini (elitistă), pe când cultura audiovizuală aparține celor mulți. Dar numărul beneficiarilor — puțini sau mulți — nu modifică natura și valoarea unei culturi. Și dacă prețul plătit pentru o cultură a tuturor este declasarea într-o sub-cultură, care e de fapt — din punct de vedere calitativ — «incultură» (ignoranță culturală), atunci operațiunea aduce doar pierdere. Cu toții incultii sună oare mai bine decât puțini culti? Dorim oare o cultură în care nimeni să nu știe nimic? (...) Ca instrument practic, dar și ca raită prin târgul de vechituri sau ca ghid al celor mai variate hobby-uri ale noastre, Internetul are un viitor exploziv. Ca instrument cultural, de elevație culturală, îi prevăd în schimb un viitor modest. Adevărații cercetători vor citi în continuare cărți, folosindu-se de Internet pentru umpluturi, pentru bibliografii și pentru informații pe care mai înainte le găseau în dicționare; dar mă îndoiesc că vor face o pasiune pentru el. (...) Atracția erei digitale este atracția unui drog. (...) Televiziunea ne face să vedem un real care ne atinge într-adevăr, pe când ciberlumea ne face să vedem imagini imaginare. A trăi în ciber spațiu este ca și cum ai trăi cu Star Trek și cu filme S.F. Toată ziua și în fiecare zi? Ce plictiseală. Și, așa spune, prea mult plictis. (...) Mințile goale se specializează în extremism intelectual, și astfel dobândesc notorietate (propagandă, se înțelege, superficialități). Rezultatul este o formidabilă selecție pe dos [la tv]. Ies la suprafață șarlatanii, gânditorii de doi bani, căutătorii de noutăți cu orice preț, și rămân în umbră persoanele serioase și care gândesc cu adevărat. (...) Tabloul de ansamblu este deci următorul: în timp ce realitatea se complică, iar complexitățile sporesc vertiginos, mințile se simplifică și noi creștem — am mai spus-o — un video-copil care nu se maturizează, un adult care rămâne pentru toată viața ca un om căzut în mintea copiilor. Iar aceasta este fundătura, cea mai rea dintre toate, în care ne zbatem. (...) Ceea ce ne așteaptă este o „singurătate electronică”: micul ecran care reduce la minimum interacțiunile domestice, iar apoi Internetul care le transferă și le transformă în interacțiuni prin intermediul mașinii între cei aflați departe. Chiar și în acest sens e greu să ne aflăm într-o situație mai rea decât cea în care suntem urmărind să creăm o democrație cu un demos care să gestioneze, participând, un sistem de demo-putere. Și dacă acest lucru nu ne dă de gândit înseamnă că probabil ne aflăm deja în epoca post-gândirii. Presei, radioului și chiar și televiziunii li s-a atribuit întotdeauna o semnificație democratică specială: o mai largă difuzare a informației și a ideilor. Dar valoarea democratică a televiziunii — înăluntru democrației — devine încetul cu încetul o amăgire: o demo-putere atribuită unui demos golit de orice conținut.”

(Giovanni Sartori, „Homo videns. Imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea”, trad. de Mihai Elin, București, Editura Humanitas, 2005)

AMERICA ȘI INTELECTUALII SĂI (II)

Lumea nu stă pe loc și nimeni nu s-a așteptat că Occidentul va încremeni în liberalism și în capitalism, chiar dacă ambele și-au dovedit superioritatea față de celelalte doctrine și sisteme. Nici ideea liberală și nici economia de piață nu sunt lipsite de cusururi, motiv pentru care mulți au crezut că pasul următor va fi încercarea de a le ameliora, ajustându-le mai bine la societatea de azi, mai dinamică și mai schimbătoare ca oricând. Numeroși au fost și cei care au mizat pe revoluția tehnologică, dar noile tehnologii de comunicare nu au consolidat, ci de-a dreptul au subminat democrația și valorile liberale. Omul dominat de imagine (televiziune, publicitate etc.) s-a îndepărtat, mai întâi, de carte, ca să devină, în cele din urmă, dependent de rețelele sociale și de Internet. Iar relativismul cultural și etic, promovat încă din școală, l-au făcut să se îndoiască de aceste valori care sunt percepute într-un chip tot mai denaturat și, nu de puține ori, caricatural.

Revoluția culturală și cea tehnologică nu au fost acceptate necondiționat de întreaga intelectualitate occidentală. Chiar și în America, țara poate cea mai receptivă la noutate și la „progres”, s-au auzit mereu voci care au atenționat asupra pericolelor ascunse ale rețențelor schimbări de paradigmă. Totuși, aceste voci au aparținut unei elite din ce în ce mai disprețuite și, de aceea, marginalizate în spațiul public, controlat aproape în totalitate de un fel de „intelectualitate de masă”. Sintagma nu-mi aparține și e, desigur, oximoronică, dar nu mai puțin potrivită, din această cauză, pentru a descrie fenomenul: oameni cu studii umaniste și practicanți ai unor meserii liberale, profesori și artiști, ziariști și scriitori, s-au constituit într-un fel de „clasă socială” ce a îmbrățișat, cu timpul și sub influența unui mediu cultural marcat de suflul rebel al anilor 1960-1970, o ideologie radicală, intolerantă și irațională. Naivi, dar și disciplinați, aceștia au aderat spontan, americânește, dintr-un fel de solidaritate de „grup” (America a fost clădită de comunități mici, de bisericuțe și secte, spiritul de echipă și conexiunea aproape religioasă dintre membri supraviețuind chiar și după secularizarea țării) la ceea ce au crezut că reprezintă un nou ideal umanist. O analiză mai atentă le-ar fi revelat primejdiile ascunse în abhorrea elitelor, în obsesia egalitaristă, în gustul pentru uniformizare, dar intelectualul de masă este, prin definiție, străin actului critic.

E limpede că această inteligență americană s-a lăsat amăgită de aparențe: nu e deloc reprobabil să vrei o lume mai dreaptă, șanse egale pentru toți, mai ales

pentru cei „obidiți și umiliți”. Și e la fel de limpede că, cel puțin deocamdată, ea nu este în stare să înțeleagă că scopurile pe care le urmărește nu sunt și cele pe care le atinge. Cu alte cuvinte, nu sesizează niște evidențe: pledoaria „pentru diferență” exclude diferențele de opinie (după binecunoscutul principiu al tuturor revoluționarilor, fundamentalistilor și dictatorilor: „O con noi o contro di noi”, zicea Mussolini); discursul antirasist devine el însuși rasist; revolta împotriva discriminărilor de tot felul îndeamnă deschis la discriminare; libertatea cuvântului e rezervată doar celor care știu cuvântul politic corect; promovarea drepturilor identitare, de grup, ale celor puțini îi constrânge pe cei mulți; urgența uniformizării și egalizării, „discriminarea pozitivă” nu unifică societatea, ba dimpotrivă, o atomizează și mai tare, dar mai ales o polarizează; lupta cu fantomaticul regim fascist/suprematist/autoritar produce reflexe fasciste și autoritare, iar paranoia și teoriile conspiraționiste putând genera, într-un târziu, un dușman real, nu unul imaginar, după scenariul foarte bine descris de Umberto Eco în *Pendulul lui Foucault*.

Orbirea în fața adevărului nu este doar produsul entuziasmului civil și al angajării cu trup și suflet pentru o cauză nobilă, ci și al unei viziuni destul de simple (pentru niște oameni cultivați) și reduționiste asupra cauzei, în totalitate lipsită de perspectivă istorică și deci de un termen de comparație. De parcă ne-am afla în America Latină postbelică, și nu în țara care vrea să trimită astronauți pe Marte. La urma urmei, vorbim despre o societate în care Orwell e o referință culturală curentă: instinctul înnăscut pentru libertate îi face pe americani să se teamă de Big Brother, dar câți l-au citit și l-au înțeles cu adevărat pe Orwell? Câți dintre intelectualii care îl citează ca argument împotriva trambusului, de exemplu, întrevăd în limbajul „political correctness”-ului structura „nouvorbei” din Oceania?

Marea întrebare nu este, azi, ce se va întâmpla mâine în Statele Unite. E greu de zis dacă tot ce are loc acum în stradă sau în consiliile publice locale, în redacțiile ziarelor sau în universități este doar o mascaradă de prost-gust, o luptă grotescă și ipocrită pentru putere, un nou și trecător „mccarthyism” (vânătoarea de vrăjitoare este, de altfel, un episod recurent în viața sociopolitică americană), o expresie nouă, postmodernă a unui impuls puritan mai vechi sau o mutație de durată care va șterge, cu anii, America de pe lista țărilor liberale și cu adevărat democratice. În istorie, nimic nu e prognozabil decât în

modul cel mai general și pe termenul cel mai lung cu putință.

E mult mai greu (și mai important) să găsim un răspuns la întrebarea: de ce s-a ajuns aici? Cum s-a întâmplat că cea mai dezvoltată și mai liberă țară din lume seamănă, în prezent, mai degrabă cu Rusia preroluționară a narodnicștilor, menșevicilor și bolșevicilor decât cu ea însăși?

Există o mulțime de păreri în această privință. Unii gânditori blamează audiovizualul și Internetul. E un dram de adevăr în afirmația că mijloacele sau forma de comunicare în sine influențează într-o măsură mai mare comportamentul și mentalitatea oamenilor decât conținutul propriu-zis al comunicării, dar nu sunt siguri că adicția față de TV și Facebook epuizează explicația. Alții văd cauza primă a răului în școală: imbecilizarea programelor de învățământ este în afara oricărui dubiu, dar cred că și în acest caz vorbim mai curând de o cauză secundară, dacă nu chiar de un efect. Sunt și specialiști care observă o tendință mai veche a societății americane spre deintellectualizare, împărtășită și susținută de multe ori chiar de cei pe care obișnuim să-i considerăm drept intelectuali. Într-adevăr, neîncrederea și lipsa de respect pentru opinia omului avizat și creditarea cu expertiză după criteriul notorietății publice și nu al competenței reale, a făcut ca spațiul mediatic (și nu doar) american să mișune de impostori, farsori și excentrici care propagă teorii pseudoștiințifice, fals intelectuale sau, pe de-a dreptul, tâmpenii.

Vor fi jucând un rol important și „sfârșitul competenței” (Tom Nichols), și ceilalți factori enumerați mai sus în declinul politic și moral al societății americane, dar mie mi se pare că totul a pornit de la ceea ce unii gânditori definesc drept refuzul eurocentrismului.

Viziunea asupra lumii centrată pe civilizația occidentală, pe valorile și achizițiile acesteia, pe principiile ei fondatoare și pe narațiunile ei legitimize, s-a erodat inclusiv în Lumea Veche, fenomen vizibil mai ales după încheierea celui de al Doilea Război Mondial și prăbușirea imperiilor coloniale, prilej de mari dezamăgiri și radicale reevaluări. Dar nicăieri în altă parte această eroziune nu este mai evidentă decât în Lumea Nouă. Distanțele mari și evoluțiile particulare trebuiau să despartă, mai devreme sau mai târziu, cele două lumi, și doar amenințarea unui dușman comun (URSS) și durata destul de mare a războiului rece au fost factorii care au amânat divorțul inevitabil.

VA URMA



Foto de N. RĂILEANU

SELIURI CU GULLIVER

PAGINI DIN „SCURTA ISTORIE A FRICII” (III)

(MARȚI, 14 APRILIE 2020, ORA 18.31)

de TEO CHIRIAC

VII

Sigur, frica de moarte e mai îngrozitoare decât toate neliniștile, temerile, spaimele, luate împreună. E o stare cumplită, incredibil de fecundă, de mănoasă, de fertilă. Lașitatea, trădarea, ticăloșia, josnicia, ipocrizia, fățarnicia – iată doar câteva dintre odraslele sale. Nimeni n-a dorit, nu dorește, nu va dori vreodată să moară, chiar dacă se știe că finalul biologic, unul de etapă, e inevitabil. Mereu au existat oameni care au încercat să-și salveze pielea ori să-și prelungească viața din contul vieții altora. Construind piramide, mausolee și statui de granit sau condamnămnd la moarte milioane de vieți, unii „zei” pământești au crezut că pot minți moartea. Iluzii deșarte, inutile eforturi!

Îmi zic: vai de cel ce trăiește doar în carne și oase! Când îi intră frica în măduva oaselor, el arată ca naiba: părul i se face măciucă, inima i se face cât un purice, carnea îi tremură, dinții îi clănțnesc, vocea îi piere, iar pe chip i se întinde o paloare cadaverică.

Îmi zic, de asemenea: slavă celui ce se ridică deasupra cărnii și oaselor sale! Celui ce se înalță în țăriile spiritului, chiar dacă numai pe-o clipă, cât luminează un fulger, încercând să-și salveze și trupul, și sufletul. Adevăratul curaj nu face, până la urmă, decât să salveze onoarea de a fi om.

Curajul e partea nevăzută a trupului, e spiritul în stare pură, frica reprezentând partea lui flască, materială și materialistă. Neconținută rivalitate dintre aceste părți ale ființei umane lasă prea mult loc pentru frică, pentru trufie și lașitate, dar, câteodată, și pentru clipe astrale.

În sensul creației, curajul, dragostea de viață (izvorul bucuriilor neașteptate) au compus lucrări memorabile, în timp ce frica de moarte (teroarea neliniștilor metafizice) a creat lucrări nemuritoare. Ambivalența între bucurie și neliniște, epifanie și apocalipsă e trăsătura distinctivă a spiritelor înalte, e apanajul creatorilor de valoare. Cartea lui Iov, Cartea lui Ruth, Cartea lui Iona, Ecleziastul, Cântarea cântărilor sunt doar câteva cărți pentru minte și suflet, din care s-au născut culturi și literaturi, care au inspirat și continuă să inspire artele frumoase.

Mă uimește și totodată mă sperie faima constantă a lui Dracula de Bram Stoker; mă înspăimântă forța malefică, extrem de molipsitoare, a lui Woland și a escortei

sale din *Maestrul și Margareta* de Mihail Bulgakov; mă umple de fiori mânia pamphletară a lui Tudor Arghezi.

VIII

Și dacă orice frică poate fi depășită, întrucâtva, atunci frica de moarte nu, niciodată. Am în vedere frica de moartea veșnică, nu de cea biologică. Frica de moartea biologică chiar n-are niciun rost, de vreme ce oricum voi muri, mai degrabă sau mai târziu. În acest context, frica de moartea mea veșnică își are justificările ei: „Imaginează-ți că sfârșitul lumii poate veni în orice moment. Imaginează-ți că toți cei ce au cunoscut miracolul vieții va trebui să aducă daruri de mulțumire. Iar aceste daruri va trebui să fie nu vorbele lor vorbite, ci faptele lor înfăptuite. Adică fiecare va trebui să vină cu piramida sa, cu catedrala sa, cu mănăstirea ori schitul său; să vină cu iliada ori odiseea sa, cu evanghelia ori psalmul său, cu infernul, purgatoriul ori paradisul său, cu oda bucuriei, cu fuga ori cu requiem-ul său, să vină cu faustul, luceafărul ori miorița sa, cu crima ori pedeapsa sa; cu facerea, utopia ori gulagul său. Într-un cuvânt, oricine a cunoscut minunea facerii într-o ființă va trebui să vină în fața Atoatefăcătorului cu sentimentele și emoțiile sale, cu realul, idealul și visul său, cu înfăptuirile sale unice, inedite, așa cum unică și inedită e ființa fiecăruia dintre noi”.

Mă întreb: eu cum mă voi prezenta în cea ultimă zi? Cu ce daruri? Eu, vigilentul, prevăzătorul, fricosul fără pereche. Eu, care n-am dăruit nimic nimănui, niciodată, care n-am creat nimic util, nimic memorabil, nimic nemuritor; nimic pentru suflet și pentru Dumnezeu; nimic, decât această scurtă istorie despre fricile mele și ale lumii din care fac parte.

De altfel, eu chiar am cunoscut toate fricile: mari și mici, posibile și imposibile, reale și imaginare. Le-am simțit efectele dezastruoase pe propria-mi piele. Ca să scap de oribila maladie, am studiat toate tehnicile psihologice antifrică, am aplicat tratamente și terapii, am consumat zeci de prafuri și pastile. Ca tratament de șoc, unul bazat pe principiul cui pe cui se scoate, am practicat citirea și recitirea cărților *horror*. Încep, de fiecare dată, cu *Cărțile Morților* (egipteni, mayași, tibetani etc.) și închei, bineînțeles, cu *Apocalipsa* lui Ioan. „Ferice de cine citește și de cei ce ascultă cuvintele acestei prorociri și păzesc lucrurile scrise în ea! Căci vremea este aproape!” – asemenea cuvinte, recunosc, mă tulbură, mă întunecă, apoi, dintr-odată, mă luminează. Citesc și alte cărți inspiratoare de panică, unele apărute recent. Între acestea, best-selleruri internaționale precum *Sapiens* și *Homo deus* de Yuval Noah Harari, care abundă în ipoteze și prorociri: „Istoria a început când oamenii au inventat zeii și se va sfârși când vor deveni zeii”. În plus, autorul arată concludent cum va dispărea *Homo sapiens*: „În goană după sănătate,

fericire și putere, oamenii își vor schimba treptat mai întâi o trăsătură, apoi alta și alta, până când nu vor mai fi umani”.

Orgolioasă și mândră din fire, lumea noastră și-a compus palpitante istorii, și-a inventat fabuloase mituri și legende despre curajul și eroismul ei. Niciodată însă nu a avut suficient curaj pentru a-și recunoaște teribila frică de ea însăși. Fiind în continuă transformare, lumea se transformă din rea în mai rea. Iar eu, recunosc, încă nu am ajuns a fi înțeleptul sau martirul ce a cunoscut starea de iluminare, acea stare cu totul neobișnuită, generată de *coincidentia oppositorum*; cu alte cuvinte, eu nu pot, nu pot ca „prin răutate bun să mă fac”.

Luptând cu propriile metehne, inclusiv cu frica de a ieși din clișee și calapoade, am tăiat sintaxa, m-am mișcat, verbal, pe margini orizontale și verticale; am urcat trepte și niveluri de cunoaștere, de receptare și înțelegere, între care nivelul magic, nivelul mitologic, nivelul rațional, nivelul postmodern, nivelul integral, nivelul subliminal; am rătăcit (mai rătăcesc și acum) printre idei, printre corelații și trinități, precum: teză-antiteză-sinteză; trup-suflet-rațiune; viață-moarte-renaștere; trecut-prezent-viitor; prestigiu-operă-originalitate; orgoliu-slavă pământescă-deșertăciune. Concluzia? Să nu uit niciodată adevărul din ultima trinitate. În plus, există două forme sublime de gândire și exprimare: simplitatea și limpezimea. Iar eu, în ciuda atâtor străduințe, sunt departe de a le fi înșușit.

Simt totuși cum, de la o vreme încoace, sentimentele mele nu mai pornesc din inimă, ca la tot omul, ci vin pe calea spiritului. Iar dintre toate religiile existente, una mai dogmatică decât alta, mai aproape îmi sunt cele două – Iubirea și Poezia –, care se contopesc în una singură: salvarea și nemurirea sufletului prin artă. Altfel spus, mântuirea sufletului prin arta de a umple ființa umană cu duhul iubirii, prin arta ce transcende timpul și moartea.

Mi-e și teamă să recunosc: acum, erecția spirituală e unica mea satisfacție intimă. Am ajuns să iubesc cărțile mai mult decât femeile. O carte bună, citită cu ochii sufletului, îmi stârnește admirația, încântarea, extazul. Când mă despart de frumusețea unei cărți, mă cuprinde îngrijorarea și teama. O teamă asemănătoare, într-un fel, cu teama lui Orfeu de a nu o pierde în lumea umbrelor pe Euridice, în timp ce ea îl urma în lumea celor vii. Pentru

NOI APARIȚII • EDITURA PRUT



VAL BUTNARU
MANUSCRISUL
LUI ZOGRAF

(DIALOGIE
ROMANESCĂ)

I.
SOȚIA
LUI FAUST

II.
DESPERADO.COM



că nu a îndeplinit singura condiție impusă de Hades, Zeul infernului, aceea de a nu-și întoarce privirea către iubita sa, Orfeu a pierdut-o pentru totdeauna...

Mulți dintre semenii mei așteaptă, zi de zi, o mare minune. Una care să-i mire profund, să-i uluiască, să-i extazieze. De la facerea lumii încoace, o asemenea minune se întâmplă în fiecare clipă, la fiecare pas, dar ea, incredibil, nu uimește pe nimeni. Această mare minune – adevărată, nu falsă – este minunea vieții! Dar cine, azi, mai stă să se mire în fața propriei vieți, în fața existenței lumii exterioare (cerul și pământul, soarele și luna, florile și fluturii, iarba, orizontul, ploile de stele etc.), văzută cu ochiul liber sau cu telescopul lui Galileo? Cine se mai oprește pentru a se mira în fața existenței lumii interioare (sentimente și emoții, spirite și idei, doruri și suspine, reflexe, imagini, amintiri etc.), văzută prin oglinzile telescopului sufletesc?

Eu văd această minune a minunilor în fiecare zi, în fiecare noapte. O văd și, minunându-mă, nu-mi cred ochilor! Frica mea de a o pierde, pentru totdeauna, este, așadar, firească, legitimă.

IX

În ultima vreme, îmi era foarte frică să răspund la telefon. Orice apel putea fi de la Spitalul Clinic Municipal nr. 3, unde Mama era internată cu dublă pneumonie; apoi, după o săptămână, de la Spitalul Clinic Municipal nr. 4, unde își continua tratamentul.

Am răspuns totuși. Inconștient. Era zi de marți, 14 aprilie 2020, ora 18.31. Deodată, cele două fire, incandescente – firul vieții și firul morții –, s-au atins. M-am prăbușit, străfulgerat. Pământul s-a oprit în loc. Soarele din cer s-a stins. Instantaneu. Timpul, spațiul au luat-o razna. A urmat înălțarea din carnea și oasele mele tremurânde. Înălțarea fără voința mea. (Oare, ca să te ridici, ca să te înalți, trebuie neapărat să cazi, să te prăbușești?! Eram într-o altă realitate. În una dintr-o infinitate de realități. „Plângi, dacă poți. Îți va fi mai ușor...” Sufletul meu plângea cu lacrimile unui copil nou-născut. Eu plângeam cu lacrimile unui bătrân uitat de lume și de Dumnezeu.

Plângeam cu suspine, ca prin somn, ca în vis. Și în acel vis, prenatal, suna necontenit telefonul. Apoi a urmat ultimul telefon, cel al doctorului Jung, care îmi exprima condoleanțe, care mă încuraja: „Bătrânețea ne-ar fi cu neputință de suportat, îmi explica doctorul, dacă n-am ști că sufletul nostru aparține unei sfere care nu este influențată nici de schimbările temporale, nici de limitările spațiale. În acea formă de existență, nașterea noastră este o moarte, iar moartea este o naștere”.

Mă aflam în una dintre acele forme de existență. Alături de Mama. Alături de Tata. Alături de Mama tuturor mamelor și de Tatăl tuturor taților.

Brusc, s-a aprins lumina. Lumina cea adevărată. Lumina născută din lumină.

Brusc, mi-am dat seama că nu-mi mai este frică. De nimeni! De nimic!

În ziua de 14 aprilie 2020, ora 18.31, lumea s-a împărțit în două părți inegale: lumea înainte de Mama și lumea de după Mama...

Doamne, te rog din suflet: când o fi să mă nasc din nou, fă minunea ca tot Mama mea să mă nască. Amin!

DIVANUL ÎNTELEPTULUI

UNIREA SE AMANA? UNIREA SE FACE! UNIREA E APROAPE! (XI)

de VLADIMIR BEȘLEAGĂ

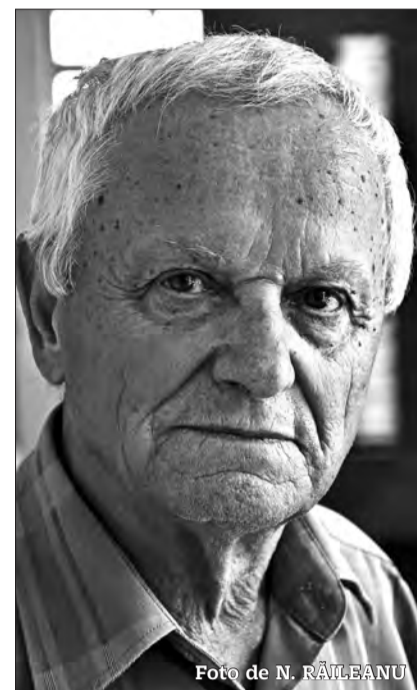


Foto de N. RĂILEANU

Autorul: La ce moment ne-am oprit acum câteva numere de revistă în prezentarea cazului Pavel Boțu?

Cititorul: Atunci când a revenit cu trenul de la Moscova, a coborât la gara Tighina, a luat un taxi și a mers la vila sa de la Dubăsarii Vechi...

Autorul: Unde-și avea mașina proprie...

Cititorul: Și arma de vânătoare...

Autorul: Asta n-o putem ști cu certitudine: acolo o păstra sau, poate, în apartamentul din oraș? Spun aceasta pentru că, așa cum se cunoaște, înainte de a proceda la gestul său disperat și fatal, Pavel Boțu a venit de la Dubăsarii Vechi la Chișinău, acasă, unde nu se știe dacă s-a întâlnit cu cineva din familie...

Cititorul: Mai curând nu, pentru că la cercetările ulterioare soția sa...

Autorul: A declarat că a intrat târziu seara în camera de lucru a soțului și a găsit pe birou un bilet pe care era scris: „Mămicol! Dragi fetițe! Vă sărut pe toți cu dragoste. Iertați-mă, dacă puteți!”

Cititorul: De unde rezultă că nici la serviciu nu a mers, nici la instituțiile oficiale nu s-a arătat...

Autorul: Exact așa a fost. Că de la coborârea din tren și până la clipa fatală nu a durat decât o noapte la mijloc și niște bucăți de zile.

Cititorul: O noapte neagră de chin și zbucium...

Autorul: Pentru ca a doua zi, de dimineață, să urce la volan și să ia calea spre...

Cititorul: Spre capitală? Așa s-ar părea că intenționa să facă, dar vezi că pe parcurs a decis altfel...

Autorul: A renunțat să dea ochii cu mării mahări cărora să le arunce în față actele sale, acelea de care era obligat să se despartă...

Cititorul: Actele, adică rangurile și demnitățile în care fusese pus și prin care îi servise atâția ani...

Autorul: Douăzeci și doi bătăuți pe muchie!

Cititorul: Dar de ce credeți că toată problema era în depunerea actelor și nu...?

Autorul: Pentru că atunci când și-a declanșat... adică înainte de a apăsa cu degetul pe trăgaci, a scos actele din buzunar și le-a pus pe capota mașinii...

Cititorul: Dar mai figurează un detaliu...

Autorul: Care?

Cititorul: A ales locul în apropierea postului de miliție, ca oamenii legii să le culeagă, actele, și să le ducă celor care intenționau să i le confiște...

Autorul: Demonstrativ, în public, chiar printr-un proces judiciar, cine știe?

Cititorul: Mi se pare mie că detaliul acesta cu depunerea actelor pe capota mașinii mai are o altă semnificație... Una, ca să zic așa, obscură...

Autorul: Adică? Ce vrei să spui cu asta?

Cititorul: Vreau să te întreb, ce acte anume erau acelea?

Autorul: Nu se știe. Nimeni nu știe... În investigațiile întreprinse până acum nu se află nicio notă din care am putea afla ce acte erau.

Cititorul: Adică?

Autorul: În Ancheta redactată de procuratură, sau de cine o fi fost la fața locului imediat după accident, se fixează

mai multe detalii: numărul și marca mașinii, locul leziunii mortale etc., dar despre acte nu se precizează...

Cititorul: Adică trebuie să concluzionăm că...

Autorul: Printre acele acte se afla și legitimația de deputat al Sovietului Suprem al URSS?

Cititorul: Anume la asta mă și gândeam...

Autorul: Și e logic să ne întrebăm. Or, dacă nu a depus acea legitimație, sau mandat, cum s-o fi numind, nu a depus-o la Moscova, la Sovietul Suprem, așa cum i s-a cerut, înseamnă că a venit cu ea la Chișinău...

Cititorul: Lucru pe care nu avem cum să-l cunoaștem.

Autorul: Dar cunoaștem că, atunci când a mers la Uniunea Scriitorilor să afle de ce i se cere acest lucru...

Cititorul: Să depună mandatul...

Autorul: Acolo i s-a răspuns că directiva...

Cititorul: Ordinul.

Autorul: Fie și ordinul... Ordinul vine de la Chișinău!

Cititorul: De la Chișinău... Dar de la cine anume?

Autorul: Asta nu putem decât s-o bănuim: de la CC în persoana lui Grosu...

Cititorul: Dar acela la ordinul lui Smirnov!

Autorul: Sigur că da! Or, Smirnov era cel care reprezenta puterea supremă!

Cititorul: Să închidem paranteza. Deci nu se cunoaște dacă mandatul era printre actele depuse pe capota mașinii?

Autorul: Sunt înclinat să cred că era...

Cititorul: De ce dar atunci nu se spune nimic despre asta în ancheta respectivă?

Autorul: Pentru că așa era tipicul/metoda justiției sovietice – să tăinuiască orice lucru care i-ar fi dezgolit fața hădă ce-o avea.

Cititorul: Da, așa este. Și acest fapt îl demonstrează însuși gestul depunerii actelor pe capotă.

Autorul: „Na! ca și cum le-a aruncat inculpatul, dând dovadă de supremă demnitate umană: Luați-vă-le! Vi le arunc în față!”

Cititorul: La fel a fost și cu propria viață: „V-o arunc în față!”

Autorul: Dar s-a mai păstrat un detaliu. Nu în ancheta oficială, ci unul care ne-a parvenit pe cale orală.

Cititorul: Anume?

Autorul: Că atunci când s-a întâmplat tragedia... Atunci când au venit milițienii să vadă ce e acolo...

Cititorul: Ei, primii...

Autorul: Da... Au văzut că pe zăpadă, de jur împrejurul mașinii, erau mai multe urme...

Cititorul: Urme pe zăpadă... Că era în februarie.

Autorul: 17 februarie 1987... Se spunea în concluzie că Boțu se afla în stare de „boală psihică”, „sindrom depresiv”, lucru pe care de unde avea să-l cunoască legiștii?

Cititorul: Și unde s-a produs tragedia?

Autorul: Lângă localitatea Cimșeni... A fost martor un localnic de acolo, Valentin Todercan, care a auzit împușcătura.

Cititorul: Da, este fixat momentul în investigația Emanuelei Sprânceană-Jurkin, publicată în revista „Stare de urgență” nr. 10, din februarie 2009...

Autorul: S-a zbuciumat sârmanul Boțu pe lângă mașină ca să-și adune ultimele puteri...

Cititorul: Să facă gestul fatal.



IN SFUMATO

CIUMĂ, HOLERĂ ȘI CARANTINA (I)

de EUGEN LUNGU

MOLIMĂ ȘI GENZURĂ

De când sunt ostaticul „amicului” nostru nu atât încoronat cât încornorat, emanare a hieroglifelor chinezești, lecturile mele m-au condus volens-nolens spre subiecte legate de epidemiile trecutului. Țările române au fost nu o dată lovite de flagelul ciumei sau al holerei, episoade dramatice care au atras evident atenția scriitorilor, nu însă și a istoriei literare actuale în măsura în care s-ar fi convenit. Motivul era simplu – subiectul devenise tabu, deoarece aproape întotdeauna hidusul morb era adus în principate de trupele rusești de invazie. Adică o mare belea venea însoțită de o belea și mai mare, iar exegetica atât a RSSM, cât și a României comuniste, nu își putea permite să se adâncească prea mult în detalii fără a leza infatuările „fratelui mai mare”. Mai ales că multe dintre aceste texte (cum ar fi, spre exemplu, o bună parte dintre scrisorile lui Ion Ghica) nici nu erau admise spre editare între 1945-1990. Iar ceea ce trecea *cahin-caha* avea parte de comentarii esopice care mai mult împâcleau adevărul decât îl vădeau. În *Popa Duhu*, Ion Creangă pomeneste despre o asemenea invazie, citând indirect o replică usturătoare a preotului rebel: „La Mănăstirea Neamțului, stând adeseori de vorbă cu starițul Naftanail, părintele Duhu îi zicea, *șfichiindu-l, că rușii din această lavră românească s-au puieziți, ca și holera adusă în Moldova pe cozile cailor rusești la 1828* [sublinierile mele, e.l.]. Starițul, nemaiputându-i sta împotriva, zicea de la o vreme: «Hai pacam, părinte Isaia», cinstindu-l cu rachiu îndulcit cu miere, pahar după pahar, până ce părintele Duhu spunea:

«Lasă-mă în pace, cuvioase, că se învârtește lumea cu mine de-atâta aghiazmă rusască; mai bine să nu ne împăcăm».

Cuvântul *holeră* din tirada preotului chefliu, dar lucid în gândire, are două sensuri principale diferite, dar jumelate prin tragismul istoriei. Recurg la un dicționar vechi, deoarece conține și detalii enciclopedice: „*Holeră*. O boală caracterizată prin vărsături, fiori, cărcei, lividitate și diareie cu mucozități și care, în câteva ore, reduce bolnavu aproape la un schelet. (A bântuit la noi cu furie la 1831). Fig. Iron. Femeie foarte urâtă sau foarte rea (V. *ciumă*). O plantă din familia compuselor (*xanthium*

spinósum) caracterizată prin niște ghimpi trifurcați. A fost adusă la noi de Cazaci, de coadele cailor cărora s'a aninat sămânța ei în timpul războaielor contra Turcilor între 1819-1828. De aceia i se zice și *spin muscălesc*».

Las la o parte botanica și ghimpele trifurcate pe care l-am studiat cu multă minuție în copilăria mea desculță – era cel mai necruțător dintre spini și nu părea deloc creat de Dumnezeu! – și trec la istoria literaturii. În 1970, la Editura Minerva din București, în colecția „Scriitori români”, apărea, în două volume, cea mai solidă ediție Ion Creangă din perioada comunistă. Operele clasicului erau îngrijite de doi specialiști de seamă: Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș. Volumele conțineau comentarii, note, glosar, bibliografia necesară, așa că în baza lor a fost pregătită ulterior ediția critică de sub egida Academiei, scoasă la Univers Enciclopedic, București, 2000. În toată acea bogăție informativă de la Minerva n-am găsit însă nicio explicație la vorba răstită a părintelui Duhu adresată starețului rus. Nu știu nici azi dacă există sau nu o relație între cozile cailor căzăcești și afurisitul ghimpe, adică între istorie și botanică, căci nu clarifică nimic în acest sens nici ediția critică scoasă în 2000. Cum nu avem nicio lămurire despre segmentul de text „cinstita holera de la '48”, pe care o evocă Creangă în *Amintiri*... În schimb, se explică lucruri inutile, precum expresia *nu-i glagore-n cap*, prezentă în orice dicționar¹ sau se disertează amănunțit despre cojoacele Babei Dochia, mit popular cunoscut de orice elev.

Detaliile ce țineau de epidemii, bine cunoscute în interbelic, erau ținute sub obroc sau dezvăluite doar parțial în edițiile postbelice, cu galante învăluri și reticențe „camaraderesti”, precum această notă de subsol dintr-o ediție Ion Ghica din 1970, apărută la o editură bucureșteană. Nota se referă la acest segment de text: „Muscalii aduseseră ciuma în țară de peste Dunăre”. Iată nota care eludează și ocupația Principatelor, și fărâdelegile unei armate străine, și ravagiile epidemiei, momente „ciupite” de cenzură din ediția respectivă: „În 1829 ia sfârșit războiul ruso-turc încheiat prin pacea de la Adrianopole care a adus însemnate avantaje economice și Țărilor Române. Calamitățile războiului și contactul cu Orientul a dus la izbucnirea unei grave epidemii de ciumă printre ostașii ruși”.

Adevărul deplin îl aflăm din lucrările de după 1990. Neagu Djuvara, spre exemplu, scrie în renumita *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne* (1989, ediția franceză; Humanitas, 1995) că „puiezirea” călugărilor ruși s-a produs încă pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Aceștia sosesc în Balcani ca un fel de avangardă însărcinată cu propovăduirea misiunii pravoslavnice. Comando-ul în comănește și-a îndeplinit cu brio sarcina pre-militară: „În timpul războiului din 1768-1774, boierii moldoveni, în marea lor majoritate, îmbrățișaseră cu înflăcărare cauza Sfintei Rusii, care, punându-se în fruntea unei noi cruciade împotriva necredincioșilor, avea să scape popoarele creștine de sclavia în care erau ținute de secole. O mulțime de călugări ruși sosiți în Principate, în Transilvania și în toată peninsula balcanică, pregătiseră de mult terenul, dovedindu-se propagandiștii cei mai eficace ai acestei mișcări populare și de simpatie față de «Rusia pravoslavnică». Mii de *volintiri* din Moldova și Muntenia se angajaseră în armata rusă; la sfârșitul războiului, erau 12 000. Cei mai mulți proveneau din țărani, însă erau din toate straturile sociale, inclusiv din marea boierime” (p. 285). Pretextele erau sacre, intențiile însă perfide – luarea Principatelor: „În 1811, [...] Curtea de la Petersburg trăgea încă nădejde să anexeze ambele țări române” (p. 288), dar s-a ales apoi doar cu Basarabia.

CIUMA LUI CARAGEA

Nu întotdeauna însă epidemiile au fost „importate” din est. Câte ceva pica și din Orient: „... domnia lui Caragea avea să fie însemnată îndeosebi de cea mai ucigătoare molimă de ciumă din toate cele înscrise în analele țării.

Unii susțin că boala fusese adusă chiar de cei din jurul lui Caragea, în decembrie 1812. Faptul nu este dovedit. Sigur este însă că ciuma bântuia la Constantinopol. Chiar din ianuarie 1813, Caragea pune să se înființeze lazarete în două orașe de pe Dunăre, pe unde ajungeau călătorii din Turcia. La 11 iunie, primii morți sunt semnalati la Văcărești, la intrarea în București. Sunt luate urgent măsuri severe: interdicția de a ieși din oraș; intrarea în oraș nu era autorizată decât prin șase bariere, păzite

de armată. Populația flotantă este scoasă din oraș. Cerșetorii sunt înregistrați și 80 dintre ei sunt trimiși pe la mănăstiri. Toți banii ce vin din județele de la Dunăre unde au fost semnalate cazuri de ciumă trebuie spălați cu oțet înainte de a fi atinși cu mâna...” (*Ibidem*, p. 293).

Ceea ce urmează ne este foarte familiar, nouă, celor terorizați de coronavirus. Vai de bieții băutori, cum i-ar mai căina Ion Mureșan! „Adunările de orice fel sunt interzise, precum și băutul la cârciumi: oamenii nu au voie decât să întindă urciorul pe fereastră ca să fie umplut cu vin sau cu țuică. Iarmaroacele sunt închise, negustorilor ambulanți nu li se mai îngăduie să umble cu marfă. Cum se face aprovizionarea? Oamenii fug din oraș, deși nu au voie. În august, populația este în sfârșit lăsată să părăsească orașul, cu condiția să poposească departe, pe câmp, ca să nu molipsească satele. Măsură imposibil de aplicat: molima se întinde în toată țara. Un regulament în zece puncte este lipit în cele patru colțuri ale orașului: ...oamenii, când se întâlnesc, trebuie să stea la trei pași unul de altul; cine cumpără ceva «nu trebuie să apuce lucrul acela cu mâna, ci cu ceva de lemn, sau cu un clește, sau să-l ia în ceva, după caz» – iar dacă se dau bani, să fie puși într-o strachină cu oțet” (*Idem*).

Cum nu prea au fost condeie profesioniste să descrie flagelul (Ion Ghica se va referi la Ciuma lui Caragea în 1879, deci din auzite), istoricii se bizuiesc pe notele unui țarcovnic: „Iară când fu la octombrie, să întări o groaznică moarte care nici s-au pomenit să fie vreodată. Și se sparse orașul și se duseră care încotro le-au văzut ochii și rămase târgul pustiu. Și ce era să vezi, încotro ascultai, aceasta se auzea: «Păziți, la o parte, că vin cioclii cu morții», câte opt, câte zece, unul peste altul, morți și cei smreduiți... Și-i căra de prin toate mahalalele până când n-avea ce le mai face și sta pre ulițe morți până când venia cioclii cu cară de-i ridica. Și câți erau vii, ne socoteam morți și umblam amețiți. Apoi începură a se îngropa unul câte unul prin grădini până se umplură... Să pustiiră mahalalele și ținu tot moarte groaznică de la august până la ghenarie... Se spunea că până la ghenarie numai răportuiți în catastihe morți mai mult de 20 000, afară din cei din grădini, care se îngropau noaptea, cât și cei de prin sate...”.

Ion Ghica se năștea peste patru ani după epidemie, ceea ce înseamnă că amintirile celor scăpați din ghearele molimei erau încă proaspete: „Sosirea acestui domn în București a fost semnalul a mari calamități pentru țară! Chiar în noaptea instalării sale, palatul domnesc de la Mihai-Vodă din Dealul Spierei a ars până în temelie și Curtea domnească a devenit Curtea arsă până în ziua de astăzi; iar a doua zi, la 13 decembrie, s-a ivit ciuma între oamenii curții veniți cu vodă de la Țarigrad.

A fost în multe rânduri ciumă în țară, dar analele României nu pomenesc de o boală mai grozavă decât ciuma lui Caragea! Niciodată acest flagel n-a făcut atâtea victime! A murit până la 300 de oameni pe zi și se crede că numărul morților în toată țara a fost mai mare de 90 000. Contagiunea era așa de primejdioasă, încât cel mai mic contact cu o casă molipsită ducea moartea într-o familie întreagă, și violența era așa de mare, încât un om lovit de ciumă era un om mort.

Spaima intrase în toate inimile și făcuse să dispară orice simțământ de iubire și de

devotament. Muma își păresea copiii și bărbatul soția pe mâinile cioclilor, niște oameni fără cuget și fără frică de Dumnezeu. Toți bețivii, toți destrămații își atârnavă un șervet roșu de gât, se urcau într-un car cu boi și porneau pe hoție din casă în casă, din curte în curte. Ei se introduceau ziua și noaptea prin locuințele oamenilor și puneau mâna pe ce găseau, luau bani, argintării, ceasornice, scule, șaluri etc., fără ca nimeni să îndrăznească a li se împotrivi. Fugea lumea de dânșii ca de moarte, căci ei luau pe bolnavi sau pe morți în spinare, îi trânteau în car, claie peste grămadă, și porneau cu carul plin spre Dudești sau spre Cioplea, unde erau ordiile ciumaților. Se încrețea carnea pe trup auzindu-se grozăviile și cruzimile făcute de acești tâlhari bieților creștini căzuți în ghearele lor.

Rareori bolnavul ajungea cu viață la câmpul ciumaților. De multe ori o măciucă peste cap făcea într-o clipă ceea ce era să facă boala în două-trei zile!... Și poate că acei uciși astfel erau mai puțin de plâns, căci mai mult erau de jale acei aruncați vii în câmp, fără așternut și fără acoperământ, pe pământ ud și înghețat. Cale de jumătate de ceas se auzeau țipele și vaietele nenorociților din câmpul Dudeștilor!...

În urma mai multor scene oribile, nemomene și bestiale, petrecute la ordie, unde unul din acești mizerabili fusese rupt cu dinții de un tânăr care apăra cinstea soției sale, lovită de ciumă chiar în ziua nunții, și în urma revoltei ciumaților, cari au sărit cu parul și au omorât zece ciocli, autoritatea în sfârșit a luat măsură de a organiza un fel de serviciu sanitar. Ea înființase câțiva vătășei însărcinați de a întovărăși pe ciocli din casă în casă, și aceștia strigau de la poartă: «Sănătoși copii!». Unul din ei, într-un raport către șeful său, zicea: «Azi am adunat 15 morți, dar n-am putut îngropa decât 14, fiindcă unul a fugit și nu l-am putut prinde». [...]

Cioclii, când treceau pe lângă o casă bogată, nu lipseau de a arunca zdrențe rupte de la ciumați, ca să răspândească contagiunea. Ei nu se temeau de molipsirea boalei, căci mai toți erau dintre acei cari zăcuseră de câte două-trei ori de acea grozavă epidemie. Ciuma, ca toate boalele mortale și lipicioase, ca vărsatul, ca tifosul, ca lungoarea neagră, foarte periculoasă întâia oară, devine puțin violentă la acei cari au mai fost loviți de ea.

Jafurile și tâlhăriile oamenilor, direct sau indirect prepuși la serviciul ciumaților, au fost nepomenite. Multe averi și case mari s-au ridicat în București după ciuma lui Caragea din sculele și banii bieților bolnavi.

După un an, cam pe la decembrie, boala a început a se domoli și lumea s-a readunat încetul cu încetul în oraș. Acei cari se regăseau, se îmbrățișau, dădeau o lacrimă celor pierduți pe câmpia de la Dudești și porneau cu viața înainte, uitând suferințele și însetați de plăceri (Ion Ghica, *Scrisori către V. Alexandri*. Volum îngrijit de Al. George. Editura Fundației Culturale Române, București, 1997, p. 49-51).

În 1812-1813 a fost afectată de ciumă și Basarabia, cum reiese dintr-un document redactat atunci: „...Basarabia se află într-o situație dificilă în ce privește pericolul răspândirii molimeii, deoarece ea bântuie în Moldova, continuă să bântuie în districtul Balta (gubernia Podolia), în județul Tiraspol (gubernia Herson), a apărut între Nistru și Kamenet-Podolsk, există în Hotin

și județul Hotin – în localitățile Pașcăuți, Dancăuți, Chilăuți, Canlauc, Burdujuful, Rașcov și în județul Iași – în localitățile Glodeni și Vasiliuții Mari” (Apud S. Pantaz, „Impactul flagelului ciumei asupra evoluției relațiilor comerciale ale Imperiului Rus cu Principatul Moldova”, publicat în *Tyragetia*, serie nouă, vol. VI [XXI], nr. 2, Istorie. Muzeologie). Ținutul a fost supus epidemiilor în mai multe rânduri: în 1830-1832, 1836, 1848, 1855, 1866, 1872.

HOLERA, MOARTEA PE LA PORȚI

În războiul ruso-turc din 1828 în trupele rusești care luptau pe Dunăre sub comanda lui Peter Wittgenstein a izbucnit o epidemie de ciumă și holeră care cosea și militari, și civili. De data aceasta Ion Ghica, copil de 12 ani, a văzut cu propriii ochi grozăviile pricinuite de boală: „Muscalii aduseseră ciuma în țară de peste Dunăre. Maidanele Bucureștilor gemeau de soldați cari zăceau cu sutele în ploaie și în frig, ghemuiți în noroi, înveliți în mantale transparente de vechitură și de gloanțe turcești. Era oprit de a se vorbi de năprasnică boală, nici măcar de a-i pomeni numele, sub pedeapsa pazarnicului.



Iașiul pe la 1790. Gravură anonimă

Pazarnicul era un fel de ovrei muscălit, cinovnic de cei *citirnatit-clas*; bătrân, scurt și slab, obrazul numai mustăți și favorite dese, albe și zbârlite, printre care se zăreau numai vârful nasului, ca o cireasă vânăta, și un gol în bărbie, răsătură ca de o carboavă. Din desişul sprâncenelor luceau doi ochi galbeni-căpriei, ca de pisică sălbatecă” (Op. citată, p. 125)

Ceea ce descrie în continuare Ghica par cadre pe care le vedem azi la TV, doar dacă înlocuim carele cu automobile: „În toată dimineața, câteva sute de cară, aduse cu biciul de prin sate, pline cu cosciuge de la fabrica lui Buhuricul, ocolea toate maidanele și aduna pe morți, printre cari se strecura adesea și câte unul sau doi vii.

Doftorii de pe atunci, niște doftorași nemți, ovrei sau greci: Mesici, Bubuki, Grunau, Sporer, Esarcu, Gusti etc. erau porunciți să nu cumva să spuie cuiwa sau undeva că boala de care mureau cu sutele era ciumă, ci să zică că era așa ceva, ca un fel de dalac amestecat cu bubă, cu fierbințeală și cu moarte. Polițaiul Ieremia Pavlovici Bârzof îi îmbrăcase în mușama și le prescrisese să se frece la nas și pe mâini cu usturoi și cu ladin. Era oprit d-a ține porțile închise, de-a arde gunoiul în

curte, sau de a lua vreo altă măsură profilactică, ca să nu se sperie orașul.

Acei din locuitori cari aveau moșii sau rude la țară părăsiseră capitala, iar ceilalți se lăsau să moară cu miile, nespovediți și negrijiți, și se îngropau fără preot.

Noi fugisem cu toată familia la țară” (Ibidem, p. 126).

„Cinstita holeră de la '48” are nu doar un martor ocular cu harul scrisului, ci și un participant nemijlocit la eveniment. Adică o persoană care relatează de pe teren și cunoaște pe pielea sa efectele molimeii, „reporterul” fiind de fapt un supraviețuitor. Sigur, e vorba de Ion Creangă. În toila epidemiei, scriitorul era un puști zvânturatic, așa că efectul tragic al molimeii are în optica sa o rezonanță tragicomică. Excreția e estompată de filtrul roz al copilăriei, de satisfacția, într-un fel firească, a băiețelului de a se întoarce acasă cu „sânul încărcat de covrigi, mere turture, nuci poleite, roșcove și smochine din pomul mortului”. Singura referire ce amintește de convulsiile și dramatismul momentului e o ultrascurtă constatare: „cinstita holeră de la '48 [...] a început a secera prin Humulești în dreapta și-n stânga, de se auzea numai chiu și vai în toate părțile”. Nimeni nu a numit cu atâta respect ironic flagelul care a cosit probabil milioane – *cinstita holeră!*” Până

copilul nu pare deloc înspăimântător, e un soi de *entertainment*, dar cu spectrul morții în fundal.

Cum Creangă le vede pe toate, inclusiv întâmplările ce-l privesc, sub un unghi ironic, nici propria boală nu e tratată literar prea dramatic. Pare o simplă întâmplare care durează cam 48 de ore și se termină cu o vindecare miraculoasă! Moș Vasile Țandură ot Humulești, vraciul satului, rezolvă cazul pe loc, performanță ce nu izbutea abilitaților medici din capitalele lumii! Poate de aceea Călinescu, în monografia sa *Ion Creangă*, pare a se îndoi că neastâmpăratul fiu al Smarandei să fi contractat vibriionul infernal: „Ca să-l ferească de molipsire, părinții îl trimit la stână în dumbrava Agapieii, unde aveau oile. Holera – așa crede Creangă [sublinierea mea; e.l.] – îl prinde însă chiar acolo peste noapte”. Simptomele par însă caracteristice bolii: „Iară eu mă târaiam cum puteam până la fântână, în dosul stânei, și pe nimică pe ceas beam câte-un cofăiel întreg de apă. Pot zice că în noaptea aceea la fântână mi-a fost masul, și n-am închis ochii nici cât ai scăpăra din amănar”. Maiorul B. din *Holera* de Alecu Russo afirmă și el că cei contagiați sufereau de o sete istovitoare: „...mulți arși de sete să târaiau pe la fântâni, se culcau în glod, mulți mureau, câțiva se duceau sănătoși”.

Pe cumplita realitate a epidemiei, cu toate ororile ei, e axată tematic și scrierea citată mai sus a lui Alecu Russo. Narațiunea are caracter pur memorialistic, precum și celelalte bucăți comentate supra. Episodul central al scrierii – istoria povestită de maiorul B. – e de fapt o povestire în ramă, căci până în momentul intrării militarului în scenă, firul epic e depănat de autorul-narator. Russo își amintește că a supraviețuit de fapt atât dezastrului din 1828-1831, cât și celui din 1848, ultimul părăndu-i-se mai puțin grav: „...holera a slujit de vorbă prin salonurile Ieșului. La acest prilej am auzit multă aducere-aminte a amânduror holere din Moldova. Din două sute de oameni, boieri și feciori de boieri, nici unul nu s-a găsit să nu fie voinicul unui episod, însă eu, care am avut nenorocirea de a rămânea singur viu din patruzeci persoane ce locuiau într-o casă, să spun drept că nu cred episoadelor nouă de la 1848”.

NOTE:

1. Cuvântul și expresia erau prezente în *Dicționarul limbii române literare contemporane*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1955-1957: „**GLAGÓRE** s. f. invar. (Regional) Minte, pricepere. Nu vezi tu că dacă nu-i glagore-n cap, nu-i și pace bună. CREANGĂ, I. 13. – Variantă: **glagóle** (PANN, P. V. III 127) s.f.”.

2. Tehnica respectivă poate fi numită *curtoazie ironică*. Aplicând-o, scriitorul „scurtcircuita” extremitățile stilistice – curtenia exagerată plus hâtrul *surâs ironic*. Ion Creangă recurgea frecvent la acest procedeu, uneori apelând la același adjectiv: „Cam pe înserate, ne luăm târâș, cu moș Bodrângă cu tot, și ne băgăm într-o *cinstită* crâșmă, la fata vornicului de la Rădășeni, unde mai multă lume se aduna de dragos-tea crâșmăriței decât de dorul vinului; căci era și frumoasă, bat-o hazul s-o bată!”.

*Chițigaie, gaie, ce ai în tigaie?
Papa puilor duc în valea socilor.
Ferice de gangur, că șede într-un
vârf de soc
Și se roagă rugului, și se-nchină cucului!*

(Observați ce nuanțări moderniste are versul, parcă ar fi ieșit din rotativa Stănescu Nichita!) Într-un cuvânt, ceea ce trăiește



CRONICĂRUL DIN BURGUL-BĂLȚILOR-DE-NORD (II)

de MIRCEA V. CIOBANU

Revenind la poziția poetului N.L. în bătaia puștilor inamicilor și prietenilor: inamicii, hughenoți tradiționaliști, încă nu au înțeles care e rostul exercițiilor avangardiste și, în cel mai bun caz, se nedumeresc, dacă nu se revoltă. Iar prietenii, progresiști, moderni, adepți ai noului, știind că etapa în sine e consumată, vor să vadă jocurile... reciclate în folosul literaturii, nu ca experiment în sine. În acest sens, exercițiile unui postmodernism absolut, născut din literatură și trăind doar pe teren literar, din *Erotokritikon* sunt mult mai convingătoare decât „revelațiile” improvizate *ad-hoc*.

Dar tendința generală se păstrează și *Cronicarul de la Bălțiburg*, care ar fi putut să fie și volumul trei (nu ediția a treia, că aia era... principeș, așa era jocul autorului) al *Erotokritikonului*. Are dreptate, totuși... cititorul. Iar primul cititor este chiar autorul care – parcă îl văd! – râde și savurează propriile acrobații lingvistice și literare fără să-i pese de noi, cei peste măsură de capricioși.

Toate lucrările fundamentale (care nu sunt puține) ale lui Nicolae Leahu sunt construcții cosmogonice, despre faceri și pre-faceri, despre crearea lumii și re-crearea ei, despre botezul lucrurilor lumii cu nume poetice. Bălțitul, astfel, obține un nume mitic și ironic... Și, să nu uit, *Levantul* lui Mircea Cărtărescu are mai multe replici „baladești” (balada fiind varianta „moldovenească” a epopeii, înțelegeți) în opera postmodernistă a lui N.L. O parte dintre ele s-au regăsit în parada *postmodernismului absolut*, desfășurat și anarhic, din *Erotokritikonul* lui N.L., una dintre cele mai originale manifestări ale acestui curent blestemat pe teren basarabean...

E nevoie de o precizare fundamentală în acest context. Cu *postmodernismul* lucrurile s-au încălțate decât speră – în van! – adversarii înverșunați (din dreapta conservatoare) ai curentului. Acești adversari *verticali* și *rigizi* au tot îngânat doine despre cum el, curentul blestemat, nu există, pentru că nu poate să existe; pentru că la noi (este esențial: *la noi!*) nu avem premise pentru apariția lui. În sfârșit însă, când evidența nu mai putea fi ascunsă, când s-au contaminat de tehnicile postmoderniste până și cei mai fideli sentimentaliști-pășuniști, când până și dușmanii declarați ai lui, conservatorii din dreapta, l-au pipăit și le-a venit, așa,

pe neprins de veste, să strige: „Estel!”... tocmai atunci au apărut și oponenții din stânga, care au spus că da, *o fi fiind ceva*, doar că verbul trebuie scris la trecut, ca la Vasilache: *o fi fost*, adică: s-a consumat faptul.

Și toți au revenit, răsufând ușurați, la post-post-romantismul monumental-etern și pășunist-înfloritor. Doar că adevărul e mai trist, ca și perspectiva, de altfel, sumbră ca cerul plumburiu al Veneției lui Groșan: molima postmodernistă se va consuma definitiv *doar atunci când îi va contamina pe toți*... Cei care au trecut prin el, pot să răsufle liber: ei au anticorpi și pot să aleagă încotro să meargă. Pentru alții însă, peste sută de ani, tradițional necesari trezirii, cititorul întârziat va descoperi opera *clasicilor postmoderni*. Și se va mândri că avem și noi din ăștia... Da, vorbesc de Nicolae Leahu, Ioan Groșan *i proci*.

Filosofii (cu accentul pe primul „i”) și tehnici scripturale pot fi diferite, dar una este limpede pentru orice scriitor postmodernist: înainte de a scrie, acesta a devorat bibliotecă și orice/oricum ar ticlui poeme și romane, el e mai conștient decât alții că o carte vine din cărți (cei care au citit în toată viața lor câteva cărți nu au această conștiință, ei cred că sunt originali și totul li se coboară, prin transfuzie directă de har, din ceruri...). Cum funcționează acest mecanism al reciclării (o eternă reciclare a materiei, ca în natură!), cum se manifestă el – ne vom putea dumeri, citind nu doar textele postmoderniste de referință, ci, mai ales, operele demonstrativ-didactice în acest sens: de la Calvino (*Dacă într-o noapte...*) la Eco (*Numele trandafirului; Pendulul lui Foucault* ș.a.), de la Erofeev (*Moscova-Petușki*) la Pelevin (mai multe), de la Groșan (*O sută de ani de zile...*) la Leahu (*Erotokritikon; Cronograful* ș.a.)...

Lucia Turcanu, prefațatoarea cărții (de ce nu am citat-o până acum? aș fi fost scutit de multe explicații-comentarii), ne luminează cumva asupra strategiilor (deduse de ea) acestui proiect poetic: „Așadar, ce este *Coronograful de la Bălțiburg*? O carte cu texte despre texte. Un volum de poezie aproape esopică, sibilnică. Mari suplicii îl așteaptă pe cititorul lui Nicolae Leahu la încercarea de a decifra ambiguitățile ce rezultă din continuul joc al poetului cu limbajul... cronograful interferând în însuși actul comunicării poetice. Cu atât mai mare însă plăcerea lecturii cu cât nu renunți și înaintezi, târâș-grăpiș,

prin hrubele poemelor, identificând și decodând aluziile culturale, jocurile de cuvinte, poantele etc. Ajutat, firește, de experiența anterioară de lectură. Căci, parafrazând-o pe bunica Vera, al cărui îndemn este preluat drept motto pentru poemul liminar al cărții, nu are niciun rost să te căznești să citești *Cronograful de la Bălțiburg* dacă nu ai hălăduit îndeajuns prin labirintul cărților lumii”.

De la *Cronograf...* (primul compartiment al volumului de la Junimea) voiam să trec direct la *Asediada* (am participat și eu, ca mercenar, la aceste asedii poetice ale Brăilei, Galațiului și Cahulului, dar mă opresc la un poem intermediar (chiar un fel de interludiu), *Degetarul de aramă*. Un fel de „Georgică” a lui N.L. Sau amintiri din adolescență. În timp ce mama cârpește ciorapii tatei (da, e un poem narativ), care și-i rupe permanent pentru că „el are pasul greu”, poetul trece în revistă aventura cititului la țară. „După iarna aceea, se vede,/ Născoci lumea scrisul/ Și cititul...” Eul liric intră în acest joc *universal* nu doar imediat, ci și obligatoriu: „Normal că am învățat și eu/ Câte ceva. Că pe-atunci/ Era învățământ/ Obligatoriu/ De opt clase./ Eu am făcut zece./ Că Ticu gândea/ Că aș putea da/ La agronomie.” Acum înțelegeți de ce vorbeam de „Georgice”?

Având în familie o contabilă (fiica) și un inginer (mijlociul), dacă va mai avea un mezin agronom, visează tata, toți șefii din „sovhoz” vor fi *ai lui*. Dar pentru a deveni agronom, „n-ai cum să nu citești/ Ceva...” Și până vor veni ziazele „să afli cum mai merg CAER-ul/, Pactul de la Varșovia/ Și construcția comunismului,/ Te poți ocupa cu istoria/ Cestiunii...” Istoria chestiunii e ilustrată de Walter Scott, Dumas-tatăl, Sienkiewicz sau Druon. Pe dimensiunea națională, „mai lăaturalnică”, la o răscruce, pe cititorul-agronom îl așteaptă *Nicoară Potcoavă* și *Mitrea Cocor*, din care să afle lucruri esențiale, precum „prietenia moldo-zaporojană” și „cum se face «colectiva»”. Cititorul știe că „Sadoveanu a mai scris și altele”, dar acestea erau prioritățile Chișinăului și ale Moscovei: în stânga Prutului erau tipărite (cu litere rusești) doar aceste două romane ale „Ceahlăului literaturii române” (plus *Neamul Șoimăreștilor*).

În economia poemului, poștașul vine abia atunci *când biblioteca e deja consultată*. Detaliile cu situația internațională care „se agravează/ Continuu”, cu patrioții din Nicaragua (care „au distrus trei detașamente de «contras»”), cu Ceaușescu și Indira Gandhi care „o țin tot cu



NICOLAE LEAHU
CRONOGRAFUL
DE LA BĂLȚIBURG
IASI
EDITURA JUNIMEA, 2019

nealiniera”, iar stația „Saliut” „se ține și ea de rotații”, când „în Canada își face de cap șomajul” și „Piața Comună e zguduită de inflații”, iar „Universitatea Leninistă a Milioanelor” și-a mai deschis „666 de filiale de la Dudinka la Kușka și de la Sahalin la Kaliningrad” ș.a.m.d. – toate acestea intră în circuit *abia după* Sienkiewicz și *Nicoară Potcoavă*. Este motivul – deduc eu (că mama poetului a dedus altfel: „Dă-i pe brânză pe toți,/ Că-s niște proști”) – pentru care N.L. a ajuns să conducă o catedră universitară de literatură română și universală. Și nu un *sovhoz*.

Asediada pe care o pomenisem mai sus e un „reportaj liric” de la Festivalul (transfrontalier) „EuroPoesia”, care adună la Brăila, Galați și Cahul poeți din țările Europei, inclusiv poeți români de pe ambele maluri ale Prutului. O nostimă și amuzantă istorie a relațiilor poetice și umane, a descoperirii tărâmurilor geografice, culturale, poetice, povestit în pasaje ludice. Exerciții pe terenul cotidianului imediat, sacralizat prin prezența unor distinși poeți de pe bătrânul continent, fapt care conferă și evenimentului distincție.

„Poemul fără început și fără sfârșit” e titlul unei microantologii inserate, poeme scrise cu varii ocazii, adică în varii stiluri și atacând realitățile (profane sau poetice) din diferite unghiuri, surprinzătoare în intenție. E un tutti-frutti, cu de toate, o plimbare prin toate stilurile poetice frecventate de N.L. Avem aici piese solemne, în

maniera lui Ștefan Baci, precum *Patria*: „Patria este și acest autocar/ Tapițat cu mesaje poliglote./ Lăsând în urma-i dărele resemnării/ Și rotocoale de riduri;/ Această baie comunală/ Năpădită de amintiri;/ Aceste stive de tizic/ Acoperite cu mușama:/ Aceste cruci și răstigniri/ Cu stropi de noroi atemporal;/ Aceste fântâni cu dantele de tablă/ Și câni ciobite, legate cu sârmă;/ Aceste crânguri fluturând/ Pungi de plastic în adierile vintului;/ Aceste drumuri sfârtcate/ De exploziile unor absențe./ Dar aceste vorbe?/ Dar aceste tăceri?”

Avem niște elegiace *Patru bocete neterminate*, aproape folclorice (nu e pentru prima dată când descopăr că aici folclorul e modelul absolut): „Înfășurat în tăcere/ Ascult plescăitul nimicului:/ Uneori tremură/ Ca rășina în cetini./ Alteori alunecă/ Precum verdele-n portocaliu/ Galben – alb – incolor.../ Și plânsă/ Și furioasă,/ De tine, mamă,/ Mi-e dor...” Finalul e pe potriva discursului de mai sus, cu sentimentele care străbat, mai puternice decât cuvintele, discursul: „Gene de iarbă./ Clipind în țărână./ Puhave vorbe –/ Caier de lână:/ Taică și maică./ Maică și taică”. Sorescu și Vieru ar putea invidia această surprinzătoare – mai ales în context! – explozie de lirism elegiac.

Dar avem în carte (în această porțiune de Hyde-Park) și un ludic-arghezian *Creion alchimic*: „Nimic, nimic mai frumos/ În bibliotecile de fildeș sau os,/ Decât acest creion care lasă/ O manieristă urmă pe masă,/ Pe dușumea, glasvand și covor,/ Scară, speteze și coridor,/ Pe asfaltul umed din curte/ Și pe alunelele alea udmurte/ Clipind în memorie – până acasă,/ Unde Profunzimea îl așteaptă, pioasă,/ Domnind (între vase strălucitoare)/ Peste sufletele din penare,/ Mătăsoasă,/ Tăioasă/ Ca grefa/ Pe care creionul/ O lasă/ Subțire/ Subțire/ În amintire”. Mă gândesc acum că N.L. ar fi un foarte bun antrenor-maestru pentru atelierile de scriere poetică. I-o fi dând târcoale ideea? Ca să urmeze, uimitoare poate pentru toată lumea cititoare din Europa, o explozie poetică numită... *Cronografii de la Bălțburg*. De exemplu.

Cireașa de pe tortul acestui compartiment e o fantezie (dacă există genul *fantasy* în proză, de ce nu ar exista și în poezie?) postmodernistă, ludică, subtil-intertextuală și urmând doar scopuri estetice, din genul blestemat „artă pentru artă”, intitulată programatic *Basm*: „A fost odată 'n cazanii, în basne/ Ori numai în niște bălțene fantasmă,/ O feudă, o țară pictată/ Pe irealitatea imediată/ De peste marea de glicerina/ Și o nesfârșită, albastră, piscină/ (Doldora de țivilite coriste/ Și de – o! – preaexpuse, la heliu, nudiste)/ O pohticioasă, o împărăteasă,/ A cântăreței chele antiteză, pletoasă./ Că... de, cum se spune, că de nu era/ Nici că se nara, nici că se istorisea/ Cu pixul, de la stângă la dreapta,/ Să geamă-n letopisețe suspinu-i./ Și fapta”.

Referințele – oricine le recunoaște – sunt pur literare, nu geografice, nu istorice. Și nu e atât o adiere ușoară spre voalurile din basmele arabe, aici cele o mie și una de nopți sunt ale literaturii, sunt ale reciclajului literar: „Ei bine, îndrăgostită de-un ienicer/ Înfățișat pe-o tapiserie (cam roasă,/ Încă de la bunica ei, răpăusată, rămasă),/ Ea-l privea zi și noapte cu dor,/ În sala tronului și (copia!) în dormitor,/ Rulou făcându-l, purtându-l pe brațe,/ Decenii și secole: «O! Ah! Și Off!)/ (Iubire, dragoste: iubof!)”. Citam pentru a resimți aici adagiile levantine ale lui Cărtărescu mai mult decât parfumul Șeherezadei.

Într-un moment – iar aceasta înseamnă deja exercițiu de mare clasă –, cuvintele par să curgă singure de la sine. Mecanismul odată pornit și registrul sonor programat, împreună cu tonalitatea și ritmul cerut (așa se întâmplă cu multe poeme de ale lui Arghezi sau Stănescu), finalul vine singur, fără vreun efort (îmi vine să zic: fără vreun merit) al maestrului: „Dar,/ Așa cum fiece diegează are-un sfârșit,/ Ce-am mai caligrafia mărunțel (iscusit?)/ Decât că e 17.58–59/ Și, peste-o clipă sau două,/ Tragem cortina/ Și stingem lumina/ În acest basm/ Despre spahiul/ (ienicer deghizat)/ Pre nume Erasm,/ Fiul lui Saddam/ (sau Adam?)/ Și a nălucii celeia/ Din Rotterdam”. Că jocul nu e lipsit de surprize nu e datorită unui efort suplimentar, surpriza e programată și ea, dacă nu în idee, atunci în cuvânt.

În fine, o întâlnire virtuală a poetului cu prietenii săi reali și virtuali într-un *Recital la dugheana lui Carabet*. Îi găsim aici pe „Borges îmbrățișându-l pe Foartă”, pe Emilian și poezia fără corp („care țese și țese, țese și țese,/ mai și pozând în oglindă (lichidă)/ Și ciupind și poezia de țate și fese”. Într-un alt poem al acestui festin, poetul ne spune că „Fost-am și eu, *mon cher*, în Arcadia,/ Erau și arce cu-arcadiu, arcade, Arcadie,/ Suceveanu,/ Bucovineanu,/ Cernăuțeanul,/ Chișinăueanu,/ Basarabeanu...”, tot aici ivindu-se Romulus Bucur (că altfel, cum găsea Nicolae o rimă pentru „bucur”), Horia Gârbea (iar dicteul dadaist îi atrage în horă aproape inevitabil pe Cloșca și Crișan), la alte mese fiind prezenți Dudu (D. Crudu), Leo și Teo (Butnaru, respectiv, Chiriac)...

Totul se încheie, cumva cu o *Kantiană*, bună mai mult ca intenție [pomenită] decât ca expresie [citată]. Dar așa se încheie proiectele majore: major.

VLADIMIR BEȘLEAGĂ:

„UNIREA SE AMÂNĂ? UNIREA SE FACE! UNIREA E APROAPE!” (XI)

05 >

Autorul: Apropo, acea investigație din acea revistă efemeră conține multe alte date, intuiții, presupuneri, dar nu oferă nimic

referitor la mandatul de deputat al lui Boțu. Acest detaliu ne-a fost relatat de regretatul Nicolae Romanenco, fără de care...

Cititorul: Fără de care cazul Boțu nu ar fi avut absolut nicio motivație-explicație. Ca și un alt detaliu...

Autorul: Cel cu starea sănătății lui Boțu... El, care își înmormântase recent sora, secerată de cancer... El, care bănuia că l-ar avea și el... El, care vru să consulte pe acel medic cunoscut la Moscova, care medic se dovedi a fi lipsă, lăsându-l complet derutat.

Cititorul: Da, acestea toate fac parte din mănunchiul de factori, de diverse categorii și niveluri, care toate împreună l-au împins pe om la moarte...

Autorul: Așa este... Acum să ne întoarcem și să aruncăm o privire mai largă la contextul social în care s-a produs catastrofa...

Cititorul: Dar cam știm...

Autorul: Oricum, să recapitulăm – nu strică.

Cititorul: Să auzim...

Autorul: Așadar, conform datelor de care dispuneam, cei care la Comemorarea lui Pușkin nu i-au oferit cuvântul...

Cititorul: Au fost trei.

Autorul: Aleksandr Iakovlev, Iuri Surovțev și Aleksandr Ceakovski...

Cititorul: Așa e fixat în investigația revistei respective.

Autorul: Cel care i-a răspuns, la Uniune, că ordinul vine de la Chișinău...

Cititorul: De depunere a mandatului...

Autorul: ...era președintele Uniunii Scriitorilor din URSS, Vercenko...

Cititorul: Generalul Vercenko!

Autorul: Iar de aici, de la Chișinău, ordinul venea de la Victor Ilici Smirnov...

Cititorul: Alt Smirnov!

Autorul: Ce era să facă sârmanul Pavel Boțu, văzându-se strâns la colț, între atâtea somități, cu care până atunci era în cele mai amicale relații?

Cititorul: Și asta după ce se văzuse vizat dur de colegii săi scriitori, cu care iarăși se avu de bine o viață, în cele mai bune relații...

Autorul: Să plece...

Cititorul: Și a plecat.

Autorul: Și de atunci încoace, peste ani și decenii, s-a așternut tăcerea asupra acestui trist și dureros caz...

Cititorul: Da, nu a trecut mult timp la mijloc...

Autorul: Vreo săptămână... Și în locul lui s-a instalat I.C. Ciobanu, fost secretar doi.

Cititorul: Care a stat alături de Boțu 22 de ani și a așteptat să revină în funcția pe care o deținuse anterior.

Autorul: Până în 1965 el a fost președinte al USM...

Cititorul: Rezistență de invidiat! Să aștepți 22 de ani!

Autorul: Da... Fiind eu membru în Consiliul USM, am avut curaj să-i ripostez: „Ion Constantinovici, așa cum era tipicul, prea devreme te-ai așezat în acest fotoliu – nu s-a uscat bine încă sângele lui Pavel Boțu pe el”...

Cititorul: Și ce-a răspuns I.C.?

Autorul: A tăcut ca un mormoloc.

Cititorul: Ca toată viața lui.

Autorul: A fost serv fidel al Partidului. I s-a ordonat să se țină ca o umbră de noul, tânărul

președinte, Boțu. S-a ținut! I s-a ordonat să-i ia imediat locul. L-a luat...

Cititorul: Lasă că în ultimii ani s-a făcut mai liberal și el. Consimțea cu Mișcarea Națională.

Autorul: Tot la ordinul Partidului...

Cititorul: Dar la moartea lui nu i s-au organizat funeralii naționale!

Autorul: Adevărat, nu i s-au organizat! Ca și lui Boțu... Ca și tuturor scriitorilor.

Cititorul: Daa? Așa să fie?

Autorul: Singurul dintre scriitori, căruia i s-au organizat funeralii naționale știi cine a fost?

Cititorul: V.T. Corpul lui neînsuflețit a fost depus la Teatrul de Operă, și nu în holul Casei Scriitorilor.

Autorul: Da, unul T...

Cititorul: Ceea ce vine să ne sugereze că el a fost cel mai de încredere pentru partid și sistem scriitor...

Autorul: Acum, ca s-o încheiem, se cuvine să mai adăugăm un detaliu...

Cititorul: Care? Să-l auzim.

Autorul: După tragicul eveniment, încă înainte de a avea loc celebra Adunare Generală a Scriitorilor...

Cititorul: Din 18-19 mai 1987...

Autorul: Da... Scriitorii au cerut o audiență la CC, adică la cel mai înalt for...

Cititorul: La Grossu...

Autorul: Da, la Grossu... Și printre alte lucruri luate în dezbatere în biroul de la CC, a fost pusă în discuție...

Cititorul: Chiar: discuție?

Autorul: Nu... M-a luat gura pe dinainte...

Cititorul: Adică?

Autorul: Vreau să spun că la acea discuție/întâlnire, am avut prezența de spirit să-i adresez celui Grossu întrebarea privind sfârșitul tragic al lui Pavel Boțu, dar și de ce nu se face o investigație serioasă a motivelor care l-au împins la moarte...

Cititorul: Și ce-a răspuns Grossu?

Autorul: Pe rusește, ca tot ce se vorbea pe atunci.

Cititorul: Anume?

Autorul: A răspuns scurt: „On smalodușnicea!”

Cititorul: Adică?

Autorul: A dat dovadă de lașitate.

Cititorul: Așa să fie?

Autorul: Acesta era Grossu – acesta era Partidul...

Cititorul: Sârmanul Boțu...

Autorul: Am asistat la înmormântarea lui, ieșind din spital, și țin minte că avea chipul întreg.

Cititorul: S-a împușcat în ceafă...

Autorul: Da, ceea ce e un simbol: că a fost vânat de la spate și că...

Cititorul: Și-a păstrat nepătat chipul: fizic și uman... Și integritatea morală – obrazul...

P.S. Reproduc ultimul catren din poemul *Coborâm, prietene*, pe care mi l-a dedicat și a apărut în revista „Nistru”, nr. 4, 1977, pag. 8:

„Coborâm, prietene, în liniștea
Unui nemaipomenit târâm,
Întomnat și el de frunza piniștei,
Să ne știm acasă, coborâm...”

„Coborâm, prietene, în liniștea
Unui nemaipomenit târâm,
Întomnat și el de frunza piniștei,
Să ne știm acasă, coborâm...”

Dumnezeu să-l odihnească în Împărăția Lui!



Foto de N. RĂILEANU

ANATOL CIOCANU, „AMANTUL A CINCI MAȘINI DE SCRIS”

de ALEXANDRU BURLACU

Anatol Ciocanu este poetul care „încheie plutonul generației șaizeciste”, e considerat „un scriitor «fără evoluție», dar având poezia «în vârful degetelor»”, un „risipitor, exuberant, cu figură de dandy, scufundat în visătorie, de o cuceritoare noblețe intelectuală, el s-a vrut un «voievod al sufletelor migratoare»”, fără a avea „un talent stihial” [1, p. 300]. Scriitorul, un „copil al soarelui”, evoluează în diferite roluri: în tânăr Telemachos, voievod, fiu de împărat, peregrin, în Robinson „pe insula Răbdării” etc. Cu imnuri, rugi și blesteme, balade și sonete se arată un rapsod care a râvnit viața ca pe o sărbătoare. În cele mai elaborate poezii se remarcă intervertirea prin care se iluminează concretul grație unei exemplare libertăți a fanteziei. Valoarea estetică a poeziei sale stă în modalitatea de a reordona elementele lumii într-un sistem de relații inedite, stabilite de „fantezia creatoare” într-o manieră rimbaldiană. Jocul dintre aparențe și esențe, dintre „real” și „ireal” produce efectul de „irealitate senzorială”, de regulă, plasticizată în culori folclorice, acțiuni și gesturi ritualice, de cele mai multe ori, toate acestea dominate de seninătatea mioritică a personajului liric împăcat cu sentimentul dispariției inexorabile.

Anatol Ciocanu e un liric abundent, foarte prolific, realizat doar parțial și pe spații mici. Poeziile lui sunt afectate de sentimentalism, de un anumit tip de romantism. Un portret vibrant al poetului ne oferă Andrei Țurcanu: „Exuberante și melancolice totodată, romantice la modul unui sentimentalism vag și evazionist, de o tinerețe sprintară ușor colorată voievodal, versurile lui Anatol Ciocanu au o aură poetică de visare și basm. Oriunde ar arunca ochii poetul, o Muză întotdeauna disponibilă îi sare în ajutor și deschide resorturile unei nesecate poeticității a lucrurilor. E o poeticitate mereu egală cu sine, care se dezvelește lin și se arată domol, într-un ritm tărăgănat și interminabil, ca firul de mătase tras din cocoașa originară”.

Senzația dublă care se desprinde la lectura acestei poezii e că, pe de o parte, e impresia „de senectute, cu atributele de cumpătare și chibzuință proprii unei vârste înaintate, vădite în clasicitatea și cuminența așezată și monotonă a versificației, cuprinzând atât formele fixe, cât și exercițiile verslibriste. Și, de altă parte, sentimentul egal și uniform de

junețe romantică emanat cu o îndărătnică statornicie de-a lungul anilor de zeci de plachete de versuri, viziunea adolescentină și visătoare impusă continuu, ostentativ, de reprezentările despre sine și despre lume ale unui romantic pelerin, întruchipare personalizată a eului liric” [2, p. 117].

Dosarul receptării, mai puțin impresionant decât al altor colegi de generație, îi caracterizează debutul, la data apariției, ca fiind marcat de „prospețime și gingășie” (Victor Teleucă); „păduri de lumină” (Vitalie Tulnic); „caracterul degajat al verbului”, „fluiditatea și sprinteneala”, „deschiderea euforică”, „lumina, transparența, frăgezimea, candoarea” (Mihai Cimpoi); „solarul, poetul pulsațiilor vitale” (Eliza Botezatu); „insașietatea de poetic” (Andrei Țurcanu); dar și cu obiecții ca acestea: „refuzul îndărătnic al gravității” (Mihai Cimpoi); o poezie facilă „a retorismului și a surplusului de optimism” (Ion Ciocanu); „sentimentalism dulceag”, „exces de simțire, neghidat de inteligentă” (Gheorghe Mazilu) etc. Eu însăși am niște băgătuiele despre „poezii inspirate și versuri nedesăvârșite”. De aici ar trebui să se înțeleagă cel puțin că poetul n-a fost un răsfățat al criticii.

Într-un cântec despre sine, mai puțin cunoscut, Anatol Ciocanu se autodeclară „amantul a cinci mașini de scris”, confesându-se fără înconjur de toate petrecute în viața sa „ca o carte”. Intuim aici o ființă „dezbrăcată” de toate relele, neîmpăcată cu sine, cu cei din jur, un pelegin rătăcind printre semenii săi care îl văd, se pare, într-o lumină deformantă: „Iată-mă:/ sunt eu în fața voastră –/ de gânduri urâte,/ de orgolii perfide,/ de păreri despre sine,/ de invidii,/ de răzburare,/ de bănuiele,/ de morbul grandomaniei –/ de toate acestea –/ dezbrăcat,/ dezgolit,/ neștiut –/ prizonier al încrederii totale,/ prizonier al tuturor poemelor lumii,/ prizonier al tuturor pădurilor, munților/ și apelor țării,/ prizonier al tuturor femeilor/ frumoase și mai puțin frumoase,/ prizonier al destinului propriu/ chiar și-n Siberia cu taigaua mereu cântătoare,/ cu ochiul puștii mereu veghetor –/ prizonier/ al marilor iubiri universale”// Iată-mă:/ Acesta oi fi pentru Toți:/ curioșii,/ invidioșii, mintioșii,/ leproșii, lăudăroșii,/ credincioșii și necredincioșii,/ mofturoșii,/ vanitoșii și veninoșii,/ colțoșii, scortoșii,/ bărboșii, botoșii/ cu pieile lor albe,/ ori negre,/ ori roșii –// Acesta oi fi –/ să mă poată privi,/ judeca/ sau condamna/ acum ori cândva.// Acesta oi fi:/ fiul mamei Catinca/ ce mai plânge în cimitirul din

Mălăiești/ că tot nu mai dau pe acasă,/ fiul tatălui Haralambie,/ care zace și el tot aici îngropat –/ plânge și el, dar cred că mai puțin după mine,/ mai mult după vinul cel de Busuioacă –/ de mâna lui priticat, descântat.../ Acesta oi fi:/ Anatol care a scris o sută de cântece de dragoste/ ca, până la urmă,/ să nu se-aleagă cu nici o iubire,/ tot el a mai scris o sută de cântece de-acasă,/ rămânând fără casă,/ (retezându-i-se, astfel, chiar rădăcina izvorului/ acestor cântece);// Anatol, care-a fost prieten/ cu toate păsările și firele ierbii,/ cu toate tavernele,/ dar și cu multe – palatele,/ poetul care a fost amantul/ a cinci mașini de scris –/ (pe patru le-a muncit-chinuit/ până la totala lor istovire,/ astfel – părăsindu-le);// Acesta oi fi:/ pentru toți, pentru toate –/ cel care n-a fost bătaș/ dar a fost bătut de mai multe ori/ de prieteni și dușmani/ și-o singură dată, dar tare, de Dumnezeu,/ cel care n-a furat nimănui nici un capăt de ață,/ el, la rândul-i, de atâtea ori furat și mințit;// Cel care-a vorbit/ prin anii ‘60/ de declarația drepturilor omului// (încă nepublicată la noi)/ și-a fost crunt pedepsit –/ abia atunci înțelegând coșmarul/ neamului său/ condamnat la umilință de-a pururi –/ Acesta oi fi –/ dezbrăcat de ultima pagină a cărții/ ca de cea de pe urmă cămașă/ în fața voastră îngăduitoare, cuminte,/ dar atât de trufașă;/ și cine-această mărturisire/ mi-o va primi de profund creștinească –/ să se convingă/ și să mă citească/ cât mai răsar firile ierbii/ pe această/ planetă/ dumnezeiască! (Fișier). „Sincer până în măduva oaselor”, Anatol Ciocanu vine, în fața Cititorului, fără orice umbră de ipocrizie, cu pagini smulse din viața sa „în versuri răbdătoare”. E în acest inventiv Fișier ceva ce amintește de antologicul Formular al lui Grigore Vieru, fie prin schela construcției unei autobiografii poetice, fie prin formula degajată, o autoficțiune debordantă, în cadență waltwhitmaniană (deloc specifică modalității sale poetice), un autoportret al „peregrinului”, în cuvintele scriitorului, trecut prin „sinistre vremi”, evocate obsedant în Poemele durerii (2000) și Cântecele mântuirii (2001).

Dintre plachetele apărute în grafie chirilică, se rețin Sărutul soarelui (1965); An neobișnuit (1967); Întoarcerea lui Călin (1968); Firul Ariadnei (1970); Cântece de-acasă (1971); Semnele iubirii (1973); Orele vegherii (1974); Sonetele câmpiei acum ori cândva.// Acesta oi fi:/ fiul mamei Catinca/ ce mai plânge în cimitirul din

CRITICĂ LITERARĂ

torul se vede un afin cu Ovidiu și Villon, înrudit în spirit cu Creangă și personajele lui, cu figuri mitologice și livrești, ajutat în labirintul Timpului de „Ariadna, soră”, se manifestă adolescentin-romantic nu numai la începuturi, ci și la maturitate, pigmentată, totuși dramatic/ tragic, de fiorul dispariției inevitabile.

Dinamica evoluției/ involuției prin prezentarea senzorială a timpului topit în pragul casei, în pașii tatei, pașii mamei, dar și a luminii care, într-un „inel” al „arborelui vieții”, e plasticizată în asociații, imagini tradiționale, picturale, care sar în ochi, etalând o deosebit de acută percepție a realului. Metamorfoza părinților, a dragostei lor într-un pom ce ar înverzi poate fi generată de întoarcerea acasă a pelerinului care a uitat calea la părinți, la casă, la rădăcini: „Pragul casei a scăzut/ pân-la piatră, pân-la lut,/ de când nu l-ai mai văzut;// timpul s-a topit în el/ ca lumina-ntr-un inel/ limpede și subțirel;// pașii tatei s-au lăsat/ tot mai grei, mai apăsat/ dinspre câmpuri, dinspre sat;// pașii mamei l-au iubit/ până ce l-au logodit/ cu țărâna, de-a orbit;// pașii tăi de l-ar călca,/ umerii i-ar lumina/ urcând pân-la glezna ta// și-ncă-o viață ar mai trăi,/ ca un pom ar înverzi,/ de-ai veni-ntr-o bună zi...” (Pragul casei. A.M.).

Metafora coalescentă a timpul topit în prag „ca lumina-ntr-un inel/ limpede și subțirel” sau o altă intervertire a trecerii tatălui ca într-o magie – „pașii mamei l-au iubit/ până ce l-au logodit/ cu țărâna, de-a orbit” – iluminează concretul într-o extraordinară libertate a fanteziei pe fundalul unui spațiu convențional rustic. Mihai Cimpoi identifică în poezia lui Anatol Ciocanu „o jilăveală rimbaldiană a sufletului care se leagă simpatic de tot ce este fraged, candid, mărunț” [3, p. 196]. O imagine complexă și relevantă a poeziei caligrafiate în stil festiv, specifică nu numai începuturilor poeziei sale, se desprinde din poeme ca acesta: „Cântece de-acasă/ leagăne duioase,/ haine de mătase,/ cântece de-acasă...// Caut puntea voastră –/ noaptea e albastră/ peste casa noastră;// Pipăi melodia/ și-nfloreste via/ ori copilăria?// Tremură balada/ ori strălucce spada,/ înroșind zăpada?// Făt-Frumos călare/ e-n apus de soare/ sau prăsadu-n floare?// Stele ard în ciucuri –/ tu îmi aduci struguri,/ mamă, să mă bucuri?// Leagăne ce-amiroasă/ a mămăligă arsă –/ cântece de-acasă!” (Cântece de-acasă). De reținut că schimbarea de optică se face

evidentă în maniera de tratare simultană a beatitudinii eului, ispitit de angoasanta interogație: „Tremură balada/ ori străluce spada,/ înroșind zăpada?”. E una dintre cele mai bune poezii care au creat imaginea falsă, nu fără temei, a unui poet solar, umbrit alături de seninătatea mioritică a dispariției.

Presentimentul lunecării în neființă e încercat totuși la modul general, în spiritul credințelor populare, cu evocarea cucului, pasărea cu nenumărate semnificații simbolice în folclorul românesc, fie ele benefice sau malefice: „Mi-a cântat cucul din față –/ o fi-a moarte, o fi-a viață?// Mi-a cântat cucul din spate –/ o fi-a viață, o fi-a moarte?// A cântat și-a mai tăcut/ pentru anii, ce-au trecut, // Și-a nceput cu tânăr glas/ pentru anii, ce-au rămas; // Dar parcă-i tremură glasul,/ parcă mi se moaie pasul// Cucul își cântă clipele/ sau își curăță-aripile?// Când nu-i aud numele,/ stau și-ascult pădurile, // Când nu-i aud numele,/ stau și-mi ascult inima, // Stau și mi-ascult inima,/ cum și-ngână fratele –/ cucul meu, departele...” (*Mi-a cântat*).

La maturitate poetizările sunt depoezitate, fundamental rescrise, e adevărat, într-un limbaj direct, tranzitiv: „Perfide-s stelele pe cer/ Lucind de-a pururi minci-noase/ Peste speranțele ce-s arse/ Și peste vechi iconostase/ Înlacimate, dureroase –/ Perfide-s stelele pe cer,/ Din gheață sunt și din mister” (*Cu-o zi trecută*). Nu e vorba doar de dezamăgiri în confruntarea cu destinul implacabil, ci și de o schimbare de viziune, de sensibilitate și mentalitate, pe scurt, o schimbare a conceptului de poeticitate, într-o tradiție bine cunoscută a *cântării pătimirii noastre*.

S-a afirmat, nu o singură dată, că *Firul Ariadnei* și *Cântece de-acasă* sunt cărțile de vizită ale poetului. Dintre acestea, „cel mai bun volum al său, *Firul Ariadnei*, învedera intrarea poetului într-o zonă de trăiri marcate de tulburări dramatice profunde; conștiința lui de «a fi cu adevărat» impunea nu doar o exaltare senină, ci capacitatea de a se depăși, a înfrunta timpul...” [4, p. 422]. E timpul în care raportul poetului cu realitatea este tulburat de „limpezirea strășnică”, pericol ce-i paște pe poeți, exprimat voalat în profesiunea de credință *Lăutărească*, poem consacrat lui Ion Vatamanu, un prieten „îndrumat” și el de „critica veghetoare”: „La urma

urmei/ toți poeții,/ simțindu-se-nțeleși până la capăt/ din prima pân-la ultima silabă,/ își dau perfect de bine seama, // că nu mai au nimica de făcut/ și-atunci se-ntâmplă, sigur, altceva. // „O limpezire strășnică ne paște” –/ a spus prietenul meu bun în trecut,/ zâmbind neobișnuit, copilărește,/ de parcă a mințit în fața mamei/ cerând iertare”. Denaturarea și îndrumarea în „limpezirea strășnică” a versului se întorc împotriva poetului în „zbor invers”, de unde revelația că pentru orice compromis se plătește, „toate inverse a doua oară/ se-ntorc la noi”: „iar eu te-nvăț mereu/ elementare noțiuni umane/ de bine, de frumos și de credință,/ de datorii ce trebuiesc plătite/ acestui timp, și-acestui bun pământ; // și toate inverse a doua oară/ se-ntorc la noi: și ochii tăi, și dorul,/ și zâmbetul copilului pierdut,/ și nopțile arând, și nepăsarea.../ Toate vin limpezi, prevestind lumina/ cea de pe urmă, fără de cruțare!”.

O „limpezire strășnică ne paște”, „lumina cea de pe urmă” e fără de cruțare, căci în obișnuința modului de a fi al poetului îl duce la „orbire” (o imagine obsedantă), îi fac inima „de lemn îmbătrânit” și ochii „de gheață”: „De-atâta obișnuință am început să orbesc,/ nu mai văd nici pădurea, nu mai simt nici luna,/ venindu-mi în fiecare noapte la geam,/ ca o pasăre roșie;/ ca printr-un pahar străveziu,/ mă uit la trupul femeii ce-mi doarme alături –/ pe zi ce trece, obișnuindu-mă, tot mai puțin îl văd/ dogorând aerul viselor mele;/ lasă, mi-am spus, aceste deprinderi ce-ți fac/ inima de lemn îmbătrânit și ochii de gheață/ pleacă spre-un altul ca tine, de unde-ai să vii/ primenit, ca un lan de grâu după ploaie;/ pleacă, mi-am spus într-o oră de cumpănă grea,/ pe când ziua cu noaptea se-ngână-n tăcere,/ în ceasul acel vei simți cum se stinge de dor/ cineva-n așteptare și-n zbcium” (*Aeternitas*). Plecat către altul din sinea sa, poetul „veșnic renaște”, se simte primenit „ca un lan de grâu după ploaie”.

Întoarcerea privirii în interior e condiția eternă a poezilor, a dăinuirii lumii lor „ce n-are asemănare”: „Toți orbii sunt copiii lui Homer –/ Bolnavi de cântece, flămânzi de soare,/ Trăind în vraja negrului mister/ O lume-a lor ce n-are asemănare. // Mare-i albastrul sunet în auz –/ Culorile zdobesc închipuirea/ Și se ciocnesc, negându-se

ursuz,/ Între-un duel al sângelui cu firea!” Conceput contrapunctic, poemul relevă complexitatea omului de creație prin intervertire, prin mecanismul metaforei coalescente, de o rară frumusețe: „Și numai ochii degetelor tac,/ Veșnic lucide și nestinse raze/ De dragoste când se desfac/ Spre lumi, pierdute-n mitice extaze. // Doar cântecul cu ochii pân-la os/ E aerul care-i menit să-i poarte/ Sub cerul lui de-a pururi luminos,/ Îndrăgostiți și mândri pân-la moarte!” (*Orbii*).

Așa-zisa „deschidere euforică” a poetului către lume e generată totuși de tensiuni interne ale sufletului, nici pe de parte liniștit și luminos cum vrea să se arate cel care se declară prizonier al *marilor iubiri universale*, prizonier al destinului său. Concomitent, el e copleșit de alte cântece, sfâșietor de triste. Măcinat de obsesii, de insatisfacții, merge tot mai frecvent, cu gândul, la lumea de apoi, la viața postumă. Fantoma morții îi dă târcoale, toate „fără glorie-au luat sfârșit”, totul e văzut în negativ. În spațiul sinelui, poetul e un damnat care le face „de-a-ndoaselea pe toate”, jucând o „piesă/ În cel mai negativ și singur rol”, dar care nici acesta nu-i iese. Excesul euforic al extravertitului e recompensat de dramele introvertitului: „Ce mult mi se arată cum să mor,/ Cum să-mi zbat inima, cum să-mi țin chipul,/ Cum să-mi privească ochii la satrapul,/ Care-mi va-mpinge gâtul sub topor! // Și-ades în vis îmi pare c-am murit,/ Dar le-am făcut de-a-ndoaselea pe toate,/ Că ritualuri sfinte, ne-nvățate/ Fără de glorie-au luat sfârșit. // Și mă trezesc jucând febril o piesă/ În cel mai negativ și singur rol/ Și că nici rolul ăsta nu-mi prea iese. // Că-s sumbru, plin de bube și nămol.../ Lumea, urându-mă, prinde-a șopti:/ – De vrei să joci – învață-te-a muri!” (*Rol*).

În *Interpretarea viselor*, Freud spune că unele dintre ele ar trebui citite invers (e adevărat, fără a putea explica această ciudățenie). În cazul „poeziei euforice” a lui Anatol Ciocanu, visul ar avea efect de corectare, de eliberare a energiilor și tensiunilor înăbușite în relațiile scriitorului cu lumea, cu creația sa. Autorul intră în rolul personajelor fictive ale poezilor cu care ar avea afinități de mentalitate, sensibilitate sau destin: „Villon a plâns reînviat din morți,/ Când se văzu din nou cinstind la masă –/ I se păru taver-

na odioasă,/ Murdari și proști prietenii lui toți. // Vai, n-o fi ajuns și el un maniac?/ Capu-i pustiu și fără vreo idee,/ Garafa-i pare-o pulpă de femeie,/ Moartă în cine știe care veac... // Sosiși la dracu-n praznic, François! / Bețivi dormind fac gesturi de jivine,/ Crășmarul nici bacșiș măcar nu ia, // Femeile au apă chioară-n vine... / 'Napoi la morți! Nu-s demne-aceste toate/ De lacrimile tale, majestate!” (*Villon*). Sentința din finalul sonetului „Napoi la morți! Nu-s demne-aceste toate/ De lacrimile tale, majestate!” e de o extraordinară încărcătură, o excepțională punere în scenă a unei dezolante existențe. O simplă comparație dintre viața de aici și acum cu cea de după moarte relevă prăpastia dintre idealitatea râvnită și realitatea deprimantă.

În „toga iluziilor”, eul poetic devine mai meditativ, el, care altădată declara că „Sunt cel mai tânăr voievod/ Al sufletelor migratoare” (*Voievod*), acum, când se atinge „de albastrul iernilor ce vin”, s-ar vrea „de olmaz”, strălucind în beznă: „Trebuia s-ajung și n-am ajuns/ nici de faptă bun, nici de răspuns; // Calului jărat nu i-am dat,/ nu m-a dus spre dor,/ ci spre păcat. // Și întors pe jos, cu pas de melc –/ capu-n față cui o să-mi aplec? // Codrii muți cetățile și-au stins,/ ochii mei de toamnă s-au atins // Și pe ramuri goale/ anii mei –/ trei – încet se-apropie de trei... // Trebuia s-ajung și n-am ajuns/ nici de faptă bun, nici de răspuns // și-acum inima-mi se-atinge lin/ de albastrul iernilor ce vin: // Pe albastrul lor,/ de bun rămas,/ de olmaz mi-aș vrea-o, de olmaz!” (*De-olmaz*).

În raport cu puterea, e încercat de fiorul efemerului, al caducității; din atotputernicia regelui sângeros, stăpân tiran pe care „l-au părăsit și prea schimbat urmașii” nu a rămas decât coroana, care „lucește cu ochi de aur ca satana”: „Domnia lui precum un fir de sânge/ pe pieptul țării și-azi se mai prelinge; // I-i de rugină spada, moartă mâna/ și oasele i le-a-nghițit țărâna; // L-au părăsit și prea schimbat urmașii,/ discipolii fideli, perfizii, lașii; // Stau putrezind în albiile friicii/ ostașii, episcopii, măscăricii; // Uitați sunt cei ce-nscriseră în anale/ cruzimea aventurii dumisale; // Gestul, zgârcit și aprig la mânie,/ nu i-a rămas mărunt nici pe hârtie; // Numai coroana-n ani, numai coroana/ lucește cu ochi de aur ca satana...” (*Regele*).

„Lumina”, simbol dominant în poezia lui Anatol Ciocanu, în asociere cu „orbirea” instituie un model distinct, un sistem poetic, doar la prima vedere spontan, pentru că, la urma urmelor, e un sistem poetic de o „spontaneitate elaborată”, în care lumea e cântată în contrapunct, nu fără regretul că „amantul a cinci mașini de scris” s-a lăsat sedus de multe ori de aparențe, mai puțin de esențe.

NOTE:

1. Rachieru, Adrian Dinu. *Poeți din Basarabia: (un veac de poezie românească)*, București, Editura Academiei Române; Chișinău, Știința, 2010.
2. Țurcanu, Andrei. *Anatol Ciocanu solarul (și tragicul)*, în: Andrei Țurcanu, *Arheul Marginii și alte figuri*, Iași, Tipo Moldova, 2013.
3. Cimpoi, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, Editura Fundației Culturale Române, 2002.
4. Cimpoi, Mihai. *Aprecieri critice la cărțile anterioare semnate de A. Ciocanu*, în: Anatol Ciocanu, *Poemele durerii*, București, Biodora, 2000.



Anatol Ciocanu și cantautorul Iurie Sadovnic



Un schimb de replici cu poetul Ion Hadârcă



La compozitorul Eugen Doga

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU



ÎNCHIDE UȘA DUPA TINE

de DUMITRU CRUDU

DUMITRU CRUDU (NĂSCUT ÎN 1967 ÎN SATUL FLUTURA, UNGHENI, REPUBLICA MOLDOVA) ESTE PROZATOR, DRAMATURG, POET ȘI UNUL DINTRE AUTORII „MANIFESTULUI FRACTURISMULUI”, APĂRUT PENTRU PRIMA DATĂ ÎN ZIARUL „MONITORUL DE BRAȘOV” (1998). ÎN 2003, I S-A DECERNAT PREMIUL „UNITER” ȘI PREMIUL FUNDAȚIEI „PRINCIPESA MARGARETA” PENTRU CEA MAI BUNĂ PIESĂ DE TEATRU DIN ROMÂNIA („ALEGEREA LUI ALEXANDRU SUȚŢO”). ESTE PRIMUL DRAMATURG ROMÂN JUCAT ÎN AFRICA ȘI ÎN AMERICA CENTRALĂ.

ÎN PROZĂ A DEBUTAT ÎN 2008 CU ROMANUL „MĂCEL ÎN GEORGIA”. ROMANUL „UN AMERICAN LA CHIȘINĂU” (2013) A FOST NOMINALIZAT LA PREMIUL „VISEGRAD EASTERN PARTNERSHIP LITERARY AWARD” DIN BRATISLAVA ȘI LA PREMIUL PENTRU PROZĂ AL REVISTEI „OBSERVATOR CULTURAL”. ÎN 2018, A LUAT PREMIUL „ION CREANGĂ” AL ACADEMIEI ROMÂNE PENTRU CARTEA DE PROZĂ SCURTĂ „SALUTĂRI LUI TROȚKI” (2016). UNUL DINTRE ROMANELE SALE, „OAMENI DIN CHIȘINĂU” (2011), A APĂRUT ÎN LIMBA CEHĂ, FIIND DECLARAT CARTEA LUNII ÎN CEHIA, IAR O PARTE DIN POVESTIRILE SALE AU FOST TRADUSE ÎN ENGLEZĂ, FRANCEZĂ, GERMANĂ ȘI SUEDEZĂ, FIIND PUBLICATE ÎN REVISTE LITERARE ȘI ANTOLOGII DIN STRĂINĂTATE. VOLUMUL DE POEZII „FALSUL DIMITRIE” (ANTOLOGIE, 2014) A FOST TRADUS ȘI PUBLICAT ÎN POLONIA, IAR „CINCI POEME DIN ROTTERDAM” (2017), ÎN SERBIA. ÎN 2019 I-A APĂRUT, LA EDITURA HUMANITAS, ÎN COLECȚIA „SCRIITORI ROMÂNI CONTEMPORANI”, ROMANUL „ZIUA DE NAȘTERE A LUI MIHAI MIHAILOVICI”.

ÎN FIECARE ZI

În fiecare zi îți spui stinge sticla,
deconectează naibii
compul ăsta, scoate din priză
magnetofonul și
ieși afară
În fiecare zi îți spui,
dă-le dracului de știri,
nu mai pune atâta
botul la ce spun ăștia și ieși
naibii
din casă
și
ia-o orbește pe alei, așa, hai-hui,
fără nicio țintă
În fiecare zi îți spui
nu mai cere nimic de la
nimeni, pentru că nimeni
nu e dator să-ți facă ție
viața mai frumoasă, să te
amuze, să te
bine dispună și să te
facă mai încrezător
în tine și în ziua
de mâine
În fiecare zi îți spui,
închide ușa după tine și
încearcă să-i dai dracului și să
trăiești așa cum te
duce capul
În fiecare zi îți spui
dezlipește-te de pe
scaun, nu te mai
boldi atâta în ecran,
și nu mai fă din compul acela
din fața ta o
icoană
În fiecare zi îți spui,
da măcar azi nu mai porni
radioul, aruncă zierele la
gunoi,

deconectează televizorul,
și nu mai aștepta atâta emailul ăla
de aur, emailul ăla unic,
emailul de vis,
în care să fii anunțat că ai devenit
marele câștigător,
pentru că, oricum,
nimeni nu ți l-a trimis și nu o să ți-l
trimită niciodată
În fiecare zi îți spui
nu mai intra pe rețelele de
socializare, nu mai căuta
cine și ce-a mai scris sau a mai spus
despre tine,
salvează-ți măcar câteva ceasuri din viață.
Din viața ta.
În fiecare zi îți spui,
nu încerca să te justifici în fața celor ce te
detestă și fă
un efort să le
zâmbești celor care se uită
chiorăș la tine.
În fiecare zi îți spui,
nu te mai așeza cu o
farfurie expandând peste margini
în fața compului și nu mai
deschide textele tale pentru a vedea
câte vizualizări și comentarii au avut
și au trezit astăzi.
Măcar azi
dă-l dracului de rating.
Măcar azi
nu mai încerca să le intri oamenilor sub piele.
Măcar azi
nu mai încerca
să scoți senzaționalul din piatră seacă.
Măcar azi
nu mai încerca să afli
ce spun ăștia despre tine.
Măcar azi
lasă-i să spună orice.
Orice vor.
Măcar azi

închide ușa după tine și încearcă
să nu-ți pese.
În fiecare zi îți spui,
în loc să deschizi dracului televizorul ăla,
mai bine ai lua telefonul în mână
și ți-ai suna rudele tale de la țară,
ca să afli cum o mai duce tatăl tău
bolnav de leucemie sau Maria, care a
rămas văduvă la patruzeci și șase de ani, cu
trei copii de mână.
În fiecare zi îți spui,
nu mai lua troleul, dacă te
deranjează reclama teve din salon,
nu mai intra în magazinul din curte,
dacă nu-ți place de vânzător,
nu mai cumpăra prăjituri,
dacă știi că acestea sunt stricate.
În fiecare zi îți spui,
de azi o să încep să trăiesc altfel.
Dar nu începi.
Dar nu închizi televizorul.
Dar nu stingi magnetofonul.
Dar nu deconectezi internetul.
Dar nu arunci zierele la gunoi.
Dar nu ieși afară.
Dar nu treci strada.
Dar nu-ți întorci capul
și
urli în timp ce stai pe scaun
în troleu sau minibuz,
asurzindu-i pe cei din jur.
Dar nu încerci să le zâmbești celor
care te privesc chiorăș și cauți să-i bagi
sub covată,
să te răzbuni,
să le provoci durere și suferință,
ca să treacă și ei prin ce ai trecut tu.
Dar nu ridici receptorul
și nu-ți suni tatăl de la țară
care se chinuie în picioare.
E ora șapte și te așezi cu o
farfurie plină în fața sticlei.
E ora opt și zapezi de pe un canal

pe altul.
E ora nouă și pornești netul,
cu o cană de iaurt alături.
Deschizi netul sau televizorul și aștepti ca viața ta
să se schimbe radical și
să devină foarte frumoasă.
O barbă.
Aceeși barbă.
În fiecare zi.

Căutându-l pe holurile spitalului, mai întâi
l-am auzit tușind.
L-am recunoscut după tuse.
Are o tuse inconfundabilă.
Tușește nu știu cum hârșăit.
O tuse ca a tatălui meu nu mai are nimeni.
Apoi l-am văzut stând chircit pe o bancă din coridor,
în așteptarea asistentei.
Stătea pierdut pe bancă și se uita speriat în părți.
Semăna foarte mult cu un copil, care s-a rătăcit de părinți.
Părea că se rătăcise pe holurile spitalului și nu mai știa
încotro s-o ia.
Pentru el, în acele clipe,
coridoarele alea se întortocheau ca un labirint.
Parcă s-ar fi rătăcit în pădurea de la Kantea sau pe
dealurile din jurul Florițoaiei Vechi și nu mai știa cum să iasă
la lumină.
Adică în salonul său.
În salonul 606.
La optzeci de ani seamănă tot mai mult cu un copil.
Înainte de a ajunge asistenta și el s-a luminat la
față de parcă ar fi văzut autobuzul care nu mai venea.
O urma supus și bucuros, de parcă ar fi urmat-o pe mama sa.
Încă nu mă văzuse.
Încă nu știa că-l urmăresc.
Cât de puternic fusese de-a lungul vieții sale și cât de
pipernicit și neputincios a ajuns.
Trecuse prin război,
supraviețuise foametei,
supraviețuise armatei,
fusese un mare bătaș,
acum însă se pătlăgise rău.
L-am ajuns din urmă.
Și am intrat în salonul său.
Tot timpul mi-a plăcut să-l ascult.
Fermecătoarele sale povești despre cum se
războia el cu sergenții.
Fermecătoarele sale povești despre tinerețea sa rebelă.
Am plecat din salonul său cu câteva ore
înainte de revelion.
M-a petrecut cu fața brobonită de lacrimi.
Am ieșit în curte și m-am oprit.
Acolo, la etajul trei, a rămas tatăl meu.
M-am întors și l-am văzut stând la fereastră, de unde căuta
cu ochii drumul spre Flutura.
Peste două ore era revelionul. A fost primul meu revelion fără
Tata.

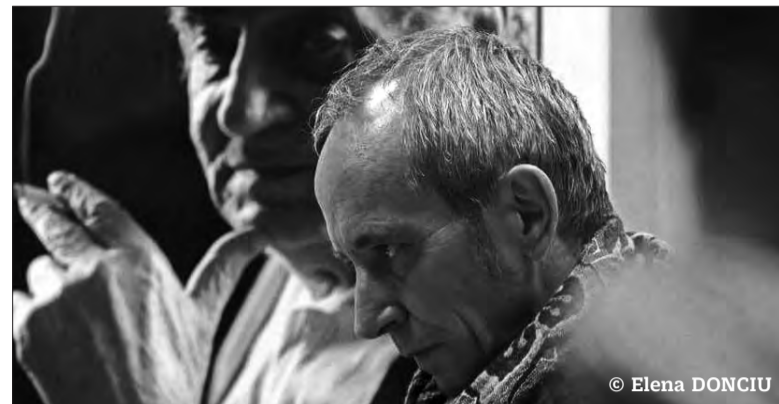
FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU



Beșleagă, Beșleagă
și... Beșleagă
(2006, 2008)



BLOGOGRAME DE GHEORGHE ERIZANU



© Elena DONCIU

VLADIMIR BEȘLEAGĂ, 89 DE ANI

La 25 iulie 1931, la Mălăiești, raionul Grigoriopol din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească din componența RSS Ucraineană, se naște din iubirea lui Vasile și Eugenia Beșleagă primul și singurul lor copil. Vasile Beșleagă, care făcea munci în satul de coloniști germani Kassil, era încântat de gospodăriile coloniștilor. Copilul a fost numit nemțește Adolf.

Peste câțiva ani, când bunica și mama l-au botezat într-ascuns, preotul ortodox rus din sat a zis că nu botează cu numele catolic Adolf. Și atunci a fost botezat cu numele Vladimir, numele preotului.

În diploma de mențiune pentru succese la învățătură, scrisă în ucraineană, cu portretele aurite ale lui Lenin și Stalin, numele elevului din clasa întâi era Vladimir Beșleagă.

Copiii îi ziceau Adik.

Vasile Beșleagă a fost arestat într-o noapte de februarie 1944 de către soldații nemți. Era o listă cu vreo 12 bărbați din sat bănuți că au legături cu partizanii. Au fost duși și interogați la Tiraspol. Vasile Beșleagă a fost unicul dintre ei care a scăpat cu viață. Și-a demonstrat loialitatea față de trupele germane cu numele feciorului, Adolf.

Un bărbat pleacă din casă, când se desparte de nevastă, doar cu patefonul. În una din plecări Vasile Beșleagă a luat într-o mână patefonul și în cealaltă pe Adolf. La poartă i-a oferit o opțiune feciorului. „Mergi cu mine sau rămâi cu mamaia?!” Adolf a preferat să rămână cu mama. Și atunci tatăl i-a dat cu patefonul în cap. De atunci Vladimir Beșleagă a început să prețuiască muzica.

În 1941 Stalin ordonase ca toți locuitorii din apropierea frontului să ardă casele, grânele și să se retragă în interiorul țării. Familia Beșleagă a ajuns până aproape de Odessa. Nemții au mers cu mult în adâncul teritoriului URSS. Atunci au decis să se întorcă acasă. Mergeau pe jos. Un camion german i-a ajuns din urmă. A oprit. A coborât un soldat german. L-a mângâiat pe obraji pe Adolf. „Malenkii bolșevik?!” Și bucuros că a văzut un bolșevik mic s-a urcat în mașină și a plecat.

În 1944, când trupele germane se retrăgeau, unul dintre soldații cazați în casa Beșleagă i-a zis băiatului din casă să aducă niște apă. Băiatul s-a făcut că nu înțelege germana. Soldatul i-a pus căldarea în mâini și cu un șut în spate i-a explicat germana.

Vladimir Beșleagă și-a pregătit adevăratul debut cu o întârziere de peste zece ani. A fost nevoit să recupereze lecturile fundamentale din literatura română și universală, lecturi pe care Labiș le-a

avut firesc. Le lua de pe raft. Beșleagă le-a căutat în locurile ascunse și periculoase ale unui regim opresiv, dominat de proletkultism.

A încercat să-și scrie teza de doctor pe romanele lui Liviu Rebreanu (alt mare prozator român care a fost nevoit să recupereze limba română la 18 ani). N-a putut-o duce la capăt. Dezghețul lui Hrușciiov se încheia.

În 1959, în numărul din septembrie al revistei „Chipăruș”, cred, apare articolul *De ce suntem limitați (mărginiți)*. CC al PCM califică articolul că are „nuanță antisovietică și naționalistă”. Aproape toți lucrătorii revistei sunt concediați.

În aprilie-iunie 1965 Vladimir Beșleagă scrie romanul *Țipătul lăstunului*. Romanul a apărut în revista „Nistru”. În 1966 romanul avea să apară la Editura Didactică Lumina cu titlul *Zbor frânt*. Celelalte romane basarabene ale anului 1966 (*Singur în fața dragostei*, *Povestea cu cocoșul roșu*, *Balade din câmpie* [1963]) apăreau la Editura pentru Literatură Cartea Moldovenească.

În 1969-70 redactează romanul *Noaptea a treia*, care are tangențe cu *Zbor frânt*. Este propus revistei „Nistru” (ca un prim filtru al cenzurii). Romanul este respins. Avea să apară cu titlul *Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine* în 1988, anii Perestroikăi, fiind unicul roman de sertar al literaturii basarabene. Vladimir Beșleagă recunoaște: dacă scria și al treilea roman la aceeași intensitate, atunci fizic, biologic organismul nu rezista. Dintr-un instinct al autosalvării, inconștient, a ales o altă orbită pentru celelalte cărți. Ca scriitură a fost o involuție.

Vladimir Beșleagă, la Seara Beșleagă de la Librăria din Centru din 14 noiembrie 2013, și-a asemănat destinul său cu mârtoaga din piesa lui George Ciprian *Omul și mârtoaga*. Cel care paria mereu pe mârtoagă până la urmă a câștigat. Caii victorioși și mai arătoși s-au mai împiedicat pe parcurs, au căzut, s-au pierdut.

Vladimir Beșleagă, la Seara Beșleagă, l-a apreciat pe Ion Druță.

Luca Pițu l-a numit pe Vladimir Beșleagă „Best-Sleagă”.

Aureliu Busuioc, pe timpuri, îl dezmiarda cu Volodia. Cu accentul pe i.

În februarie 2019, Vladimir Beșleagă a făcut un gest. Pentru a salva onoarea Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. I-am zis că onoarea lui a fost mult mai mare decât cea a întregii Uniuni. De atunci, Vladimir Beșleagă îi oferă direct soției mele cărțile sale cu autograf, apărute pe la alte edituri. Iar eu nici măcar nu sunt intermediarul.



Foto de N. RĂILEANU

CUM AM LUAT PARTE, CU ACTORUL & REGIZORUL PETRU VUTCĂRAU ȘI PICTORUL NICOLAE GUȚU, LA REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN 22 DECEMBRIE 1989

de EMILIAN GALAICU-PĂUN

Îl văzusem pe la sfârșitul anilor '80 pe scena Luceafărului, în *Așteptându-l pe Godot*, iar puțin înainte și într-o sală la demisol, în *Două săgeți*; încă nu-l știam pe nume, iar astăzi nici n-aș putea spune când și cum îl-am aflat, de apropiat însă ne-a apropiat o întâmplare (istorică!) trăită la cote maxime în casa unui prieten comun, pictorul Nicolae Guțu, la Moscova („a Treia Romă” în perioada sovietică, unde duceau toate drumurile intelighenției din cele 15 republici unionale). Altfel spus, nu despre omul de teatru Petru Vutcărău (n. 11 iulie 1960, la Bardar) va fi vorba în cele ce urmează, ci despre... comeseanul, omul de spirit și, nu în ultimul rând, personajul – iar când vorbesc de personaj, mă refer și la... capul lui Ioan Botezătorul, pentru care Petru i-a pozat lui Nicolae Guțu (nu-i greu să ghiciți după chipul și asemănarea cui e făcută *Salomeea*).

Erau ultimele mele zile la Moscova, la capătul unei perioade de trei ani de „aspirantură” la Institutul de Literatură „M. Gorki” (noiembrie 1986 – decembrie 1989); pe 20 decembrie '89 (s-ar putea să fi greșit ziua – în tot cazul, după 15 și înainte de 22) fusesem prezent, alături de alți basarabeni ce-și făceau studiile în capitală, în Sala cu Coloane de la Kremlin, unde s-a celebrat cu fast jubileul lui Eminescu (în URSS se bătuse o monedă de-o rublă, cu efigia poetului, pentru colecționari), rămânând cu morala „în bernă” după cuvântarea lui D.R. Popescu, președintele de atunci al USSR, care pomenise de mai multe ori numele lui Ceaușescu (stărnind rumoare în sală, căci se aflase deja despre Timișoara!) decât pe cel al clasicului român; în aer plutea Schimbarea – și eram nerăbdători cu toții să contribuim și noi la primenirea atmosferei. În seara de 22, eram la Nicolae Guțu acasă, unde se afla deja Petru Vutcărău, revenit («в Москву! в Москву!») din Tbilisi, capitala georgiană în care-și făcea studiile la Institutul de Teatru „Șota Rustaveli”, regie. Trei bărbați, tustrei însurați și tineri tați de familie, redevenind pentru o seară burlaci și urmând să ne descurcăm singuri cu masa de seară, la care nu ne prea stătea gândul, căci lucruri mult mai grave se întâmplau pe fața pământului (romănesc!), și încă „în transmisie directă”. Altfel spus, eram lipiți cu urechea de un mic radio cât o mașină electrică de bărbierit, la care ascultam un post românesc (să fi fost Radio România Internațional?! – iar cele auzite ne încântau & îngrozeau în egală măsură: ne încântau, fiindcă tocmai se prăbușea regimul Ceaușescu, probabil cel mai dur (după cel albanez, al lui Enver Hodja) din întreg lagărul socialist de pe Bătrânul Continent; și ne dădea fiori reci, fiindcă se trăgea în oameni, iar cu puțin timp înainte plecase spre București Iulia Guțu, la niște cursuri de română. Țin minte cum ne smulgem unul altuia radioul din mână, să-l tragem mai spre ureche, și cum ne întrebam pe mică de ceas dacă am înțeles bine ceea ce tocmai s-a spus. Istoria pășea pe timpanele noastre, când în vârful degetelor, când în ritm de

marș forțat, iar faptul că puteam urmări *on-line*, din capitala care dăduse startul *Perestroikăi*, ce se face la mii de kilometri distanță era ceva nemaipomenit – cu doar o lună înainte, căzuse Zidul Berlinului, în Europa nu mai rămânea decât sârma ghimpată de pe Prut ce împărțea în două state același popor. Când am înțeles, după niște ore bune, că Revoluția a învins, iar N. Ceaușescu a și fugit pe calea aerului, cu un elicopter, gazda noastră Nicolae Guțu a scotocit prin cămară și a pus pe masă o... sticlă de votcă – „Vutcă!”, am zis într-un glas, nu că am fi fost niște bețivi, ci de dragul jocului de cuvinte –, pe care o dosise probabil pentru vreo descinder-fulger a poetului Eugen Cioclea (nu pot să nu amintesc, între paranteze, că Gorbaciov tocmai instaurase regimul de prohibiție, astfel că băuturile alcoolice se vindeau de la o anumită ora în sus și doar pe taloane: câte 2 sticle de votcă pe lună), și el de-al casei. De unde să știu atunci că, dacă și va lua parte la o revoluție, Petru o va face el însuși – în teatru!

A fost, din câte îmi aduc aminte, cea mai „trează” băută a noastră («на троих», în buna tradiție rusească), mai mult povestind decât îndemnându-ne cu turnatul & ciocnitul paharelor, și totodată începutul unei lungi prietenii umane & artistice, de trei decenii, cu unul dintre creatorii marcanți ai culturii noastre, Petru Vutcărău. Întorși la Chișinău – eu de la Moscova, Petru din Tbilisi –, ne-am regăsit la proaspăt înființatul Teatru „Eugène Ionesco”, el cu trupa pe scenă, eu în sală, dar și în cadrul acelor neuitate „Vineri seara la «Eugène Ionesco»”, unde aveau loc lansări de cărți (țin minte, i-am prezentat volumul lui Cioclea *Alte dimensiuni*, și tot acolo foarte tânărul Petru Oistrih citise din *Gesturi-le mele...*), vernisaje ale pictorilor, serate de muzică etc., etc. Și astăzi mi se pare nemaipomenit că am putut lua parte – și chiar pune osul la treabă – la așa ceva, păcat că acel Beau Monde artistic n-a ținut decât câțiva ani, la fel cum și Prima Echipă (o scriu cu majuscule, fiindcă merită această onoare) s-a împrăștiat după ce teatrul fusese lipsit de sediul de lângă Președinție, pentru a reveni, unii dintre părinții-fondatori, la

dragostea dintâi în anii din urmă. Altfel spus, Petru Vutcărău & Co înseamnă o epocă în cultura română din Basarabia, și tot atâtea pagini glorioase pe diferite meridiane unde Teatrul „Eugène Ionesco” a jucat și/sau regizorul nostru a montat – și într-un caz, și-n altul, ridicând sălile în picioare. Și tot Domnia Sa a făcut din Chișinău, odată cu fiecare ediție a Bienalei Teatrului „Eugène Ionesco”, capitala lumii teatrale europene și „de peste țări și mări”, ceea ce înseamnă că omul a și devenit o Instituție. Una cu... *sex-appeal* (de vreme ce omul tocmai a ajuns sexagenar), mai pe românește spus – una cu vino-încoace. Ce noroc că, oriunde a plecat în turnee sau să monteze, Petru Vutcărău a revenit acasă.

...Cât despre Vutca din nume, ei bine, nu și-a pierdut deloc din tăria (de caracter), doar că între timp a devenit Coniac – *Noblesse oblige!*



Tabloul lui Nicolae Guțu „Salomeea” (1991)



Ala Menșicov, Iulia Guțu (viitoarea „Salomeea”), Nicolae Guțu și Petru Vutcărău (Moscova, 1985)
Poză din arhiva familiei Vutcărău

OPINII



POEZIA TÂNĂRĂ – PREMIAȚI ȘI PREMIABILI

de MONI STĂNILĂ

Poezia are viitorul asigurat în această zonă geografică de cultură română. Anul trecut au existat șase debuturi în poezie semnate de autori „basa”, însă – din nefericire pentru editurile noastre – toate șase au fost editate peste Prut.

Sigur, vorbim și de o preferință a tinerilor, dar și de o oboseală născută din numeroase refuzuri. Îmi amintesc tot timpul cu amuzament cum Hose Pablo, la foarte fragedul său debut (cu 12 ani în urmă) scria în postfață despre refuzarea volumului său de câteva edituri. Dar decât să povestesc, mai bine redau cele două versuri ironice din finalul volumului *Căpșune în inima mea*: „aceasta ediție a volumului i se dedică aceluiași juriu și întregii edituri cartea românească, de asemenea/ această ediție a volumului i se dedică editurii cartier”.

Mă văd totuși nevoită să subliniez distribuția aproape inexistentă de carte pe cele două maluri ale unui râu, devenit prăpastie, nu între două culturi, ci a uneia singure. Din câte am discutat cu editorii, cadrul legal a fost de pe vremea lui Voronin (și a rămas) extrem de defectuos. Practic singura variantă reală de a trece râul cu cărțile, dintr-o parte în alta, rămâne geamantanul.

În acest mod avem totuși acces la cărțile alor noștri. Din cei șase poeți debutanți, patru au câștigat concursuri de debut importante: Veronica Ștefăneț, *Scrum*, volum câștigător al concursului de debut al Casei de Editură „Max Blecher” (probabil cel mai râvnit concurs pentru poezia tânără); Artiom Oleacu, *Miere pentru toate exponatele*, câștigător al concursului Alexandru Mușina, Tracus Arte; Artur Cojocaru, *Un cap pentru un coș de gunoi*, premiul special Budila Express, al aceluiași concurs, Tracus Arte; Rodica Gotca, *Frontiere desenate în aer cu pumnul*, laureată a concursului „Porni Luceafărul...”, Eikon. Celelalte două volume sunt *Pacea din Transnistria*, de Vitalie Colț, CDPL, și *Triphopuri*, de Dan Negară, Paralela 45, volum care a primit Premiul pentru Debut al Uniunii Scriitorilor din Moldova și care, alături de volumele Veronicăi Ștefăneț și al lui Artiom Oleacu, a luat și premiul pentru debut al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”.

Sunt convinsă că pentru juriu a fost o sarcină extrem de dificilă să selecteze doar unul dintre volumele amintite mai sus, pentru că în ceea ce mă privește, dacă ar fi câștigat Veronica Ștefăneț sau Artiom Oleacu, m-aș fi declarat la fel de mulțumită.

Un corp aparte face volumul lui Artur Cojocaru, o poetică rece, de observație, telegrafică, în care starea poetică e transmisă tocmai de pauza dintre cuvinte, de spațiile albe. Aproape jurnalistic ca limbaj și abordare, tânărul Artur înregistrează secvențe, cu precizia unui android trimis să inspecteze relațiile interumane, iar din relatarea lor pe o singură tonalitate se desprind emoții, dezamăgiri, dar și mici cronici ale societății. Artur Cojocaru e poetul care surprinde criza adolescențului crescut în familia monoparentală. Însă, lăsând să străbată frustrările și suferințele, reușește, prin relatări fidele și seci, să se ferească de orice posibil patetism, atât de dăunător unei poezii de calitate („am intrat în

Jumbo/ am urcat la etajul 4/ m-am așezat pe podea/ și m-am rezemat de ușa barului unde în 2008/ încă mai lucra tata/ veneam în fiecare duminică/ și jucam biliard/ mai târziu am văzut un reportaj în care/ erau doar pereți pătați de sânge/ aștept/ așa cum așteaptă asiaticii/ stau în munți cu picioarele încrucișate/ și mănâncă orez/ liniștiți ca după explozie”). Prin acest subterfugiu stilistic, Artur Cojocaru e pentru mine poetul basarabean care în anul 2019 a riscat cel mai mult și tocmai de aceea are un vot de încredere pentru parcursul său viitor. Consider că acest volum ar fi meritat o atenție mai mare din partea cititorilor specializați, dar sper că timpul nu e trecut și că vom putea urmări drumul acestei plachete prin lumea cărților.

La polul total opus e Veronica Ștefăneț. Fără abordări antipoetice clare, ca la Artur, păstrând ritmul și structura deja consacrate în rândurile tinerilor de pe ambele maluri ale Prutului, reușește totuși să dea unul dintre cele mai bune volume de poezie ale anului 2019 (și nu mă refer doar la poezia din R. Moldova, ci și la cea din România). O poezie, cu o fină tăietură a versurilor, în care emoția e mascată exact atât cât trebuie, iar lumea e dezvăluită exact atât cât se vede. Curajul de a-și asuma un discurs poetic onest (și – așa cum ne-am obișnuit de decenii – autoficțional) desprinde volumul *Scrum* din lista debuturilor excelent structurate, semnate de „cunoscătorii” val(s)ului poetic (și cam atât). Poezia ei se evidențiază tocmai prin onestitatea cu care descrie lumea din exteriorul ei, pentru a o revela pe cea din interior, nesigură și dureros de singură („câtă spontaneitate îmi oferă alcoolul/ câtă muzică trebuie să îmi treacă prin plex/ pentru ca noaptea să devină suportabilă/ de cât curaj am nevoie ca să cer ajutor/ de câtă forță ca să închid din nou toate ușile/ fără regrete”).

Nici pe Dan Negară nu l-aș încadra într-o poetică la îndemână. Probabil cel mai complex volum, prin abordări diferite, tematici schimbătoare, fără însă să

afecteze în vreun fel unitatea volumului. Aliniat mai degrabă la cele mai recente abordări poetice, mixând între antropocen și postuman, alunecând de la poetizarea unor călătorii (exotice sau rurale), la contemplarea unor stări urbane, toate frești și nefirești în același timp, fac din volumul *Triphopuri* (probabil) singurul debut de la noi care se cere citit la masă, cu pixul în mână. Specific acestui volum e și tonul epic, menținut de la primul vers la ultimul, senzație care poate fura cititorului unele dintre cele mai incisive versuri, menținându-l într-o stare de veghe aproape mistică, într-o monotonie caldă a personajului poetic ce se îndepărtează de oraș cu microbuzul sau de galaxie cu nave spațiale. Toate armonios și convingător legate de o lume mereu în schimbare, de o umanitate din ce în ce mai supusă de tehnologii: „aștept roboții să mai evolueze puțin/ să-și scrie legile lor de comportament pentru oameni/ ai fi geloasă dacă aș filtra cu o mașină de strâns gunoiul/ cu voce de femeie/ suntem atrași de geometria corpurilor din ecrane/ părinții noștri au fost ultimii/ care ne-au dat nume de sfinți”.

Au rămas încă trei volume despre care nu am spus nimic aici, însă sper că în numerele viitoare o vor face colegii mei. Pentru fiecare scriitor o opinie de lectură e binevenită, însă pentru debutanți ea e necesară, fiindcă e nevoie de o „luare în serios” care să îi propulseze de la statutul de tineri debutanți la cel de colegi de breaslă. Așa că, după cum se obișnuiește în rețelele de socializare, dau leașa colegilor mei, așteptând pe viitor opinii despre volumele semnate de Rodica Gotca (un debut matur, echilibrat, unitar), Artiom Oleacu (o poezie care deja și-a făcut loc în rafturile de peste Prut, retorică, cursivă, emoționantă) și Vitalie Colț (rebelul care la 47 de ani se întoarce adolescentin spre poezie și spre cearta lui cu lumea). Sigur, texte aplicate ar fi necesare și pentru cei trei poeți despre care (atât cât mi-a permis spațiul) am spus câteva cuvinte.

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU



Vladimir Beșleagă la 50 de ani, alături de Mihai Cimpoi (1981)



O lecție Hi-Tech de la regizorul și fizicianul Andrei Vartic (2006)



O ISTORIE POLIFONICĂ A COMUNISMULUI ÎN MOLDOVA SOVIETICĂ

de NICOLAE ENCIU

Motto: „Ca unul care le-a studiat pe amândouă (ideologiile nazistă și comunistă – n.n.), cunoscând culmile în intensitate ale crimei naziste (camera de gazare) și în extensie ale comunismului (peste șazececi de milioane de morți), genul de pervertire a sufletelor și minților operată atât de unul, cât și de celălalt, cred că nu se pune problema să intrăm în această discuție periculoasă și că trebuie să răspundem simplu și ferm: da, sunt la fel de criminale”.

(Alain Besançon, „Nenorocirea secolului”)

Constituirea, prin decretul președintelui Republicii Moldova nr. 165-V din 14 ianuarie 2010, a Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului totalitar comunist din Republica Moldova, având ca obiectiv expres informarea obiectivă și multilaterală a societății privind adevărul despre regimul comunist totalitar din istoria sa, astfel încât „generațiile născute în perioada post-comunistă să cunoască esența totalitară a regimului comunist și să nu mai admită instaurarea unor regimuri similare pe viitor”, a urmărit inclusiv reafirmarea locului și rolului memorării și al lecțiilor de istorie. Inițiativa respectivă a fost un răspuns la numeroasele demersuri ale societății civile și celei academice din Republica Moldova de inițiere a unui proces de apreciere a regimului comunist totalitar, știindu-se că reșezarea materială și politică a societății este posibilă doar ca o consecință a reformei morale a acesteia, iar un neam rezistă și supraviețuiește în istorie, în primul rând, prin credință și spirit, și abia în ultimă instanță prin civilizație materială.

Deschiderea unor importante fonduri documentare din arhivele anterior secretizate, ca urmare a intervenției președintelui Mihai Ghimpu, și extinderea accesului istoricilor la noile surse de documentare au creat o situație calitativ nouă care în prezent permite o recitare și, mai ales, o reconsiderare a multor aspecte din istoria comunismului în RASS Moldovenească și, apoi, în RSS Moldovenească. S-a ajuns, în consecință, la conștientizarea adevărului că dezideratul integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană impune cu necesitate o viziune clară asupra trecutului și viitorului nostru, total diferită de cea care ne-a fost impusă de regimul totalitar comunist.

Chiar dacă în 2010 nu s-a ajuns la o condamnare oficială a comunismului ca ideologie și practică politică așa cum s-a produs în 18 decembrie 2006 în România printr-un act asumat integral și explicit de președintele Traian Băsescu, citit în Parlamentul României și publicat ca act oficial al statului român în Monitorul Oficial –, editarea sintezelor elaborate în baza materialelor Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului totalitar comunist în Republica Moldova, a avut marele merit de a fi relevat adevărul că numai prin distanțarea clară și lipsită de ambiguități de trecutul său comunist totalitar și demantelarea mecanismelor construite de acest sistem inuman și ilegal, Republica Moldova are șansa de a progresa pe calea democrației, a unei economii de piață și a europeanizării.

Urmărind același obiectiv al reexaminării propriului trecut prin prisma adevărului istoric, la împlinirea a trei decenii de la căderea simbolică a comunismului în majoritatea fostelor țări captive lagărului sovietic, un colectiv din 34 de specialiști din Republica Moldova și-a propus să elaboreze o perspectivă clară și coerentă asupra regimului comunist din RASS Moldovenească și RSS Moldovenească, oferind marelui public o amplă panoramă a comunismului în Moldova sovietică. Așa cum pe bună dreptate argumentează editorul volumului *Panorama comunismului în Moldova sovietică: context, surse, interpretări**, scriitoarea și cercetătoarea Liliana Corobca, dacă în anii Centenarului Marii Uniri s-a vorbit și s-a scris, preponderent, despre ce a unit toate provinciile românești în 1918, la 30 de ani de la căderea regimurilor comuniste în Europa Centrală și de Est era firesc și logic să încercăm să aflăm, inclusiv prin intermediul respectivului proiect, despre ce ne desparte: „Prin politicile sale (profund și constant românofobe), comunismul a pus un zid înalt și lung, cât 46 de ani (1945-1991), izolând și îndepărtând România de Basarabia. Deși vecine, deși vorbind aceeași limbă, „comunismele” noastre s-au dovedit diferite în foarte multe privințe, care nu au fost analizate niciodată în plan comparativ”¹.

În aceeași ordine de idei, dr. Radu Preda, președintele executiv al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoriei Exilului Românesc, apreciază, prefațând ediția respectivă, că, înainte de a forja

discursuri unioniste, a sosit momentul să ne cunoaștem mai bine pentru a putea vorbi în cunoștință de cauză, monografia polifonică rezultată din cercetarea fundamentală a perioadei comuniste constituind un exemplu ilustrativ în această privință². Potrivit prefațatorului, volumul rezultat în urma efortului colectivului de autori este, pentru moment, fără egal: „o panoramă în sensul strict al termenului”, acoperind aproape toate domeniile relevante. Sunt aduse în atenția cititorilor de pe ambele maluri ale Prutului subiecte din istoria, politica și cultura Moldovei sovietice, mai puțin sau deloc cunoscute și cercetate în spațiul românesc: de la formarea și evoluția RASSM și a RSSM, deportările staliniste sau foametea de după cel de-al Doilea Război Mondial la simbolurile de stat ale RSSM, politica națională, religie, învățământ, minorități, legislație, patrimoniu cultural, dimensiuni ale cotidianului sovietic etc. Nu au fost omise nici subiecte mai puțin prezente în câmpul cercetărilor de acest gen, cum ar fi: schimbările de mentalitate induse de înfometarea în masă a populației din RSSM în anii 1946-1947; simbolurile de stat ale RSS Moldovenești; știința și politica lingvistică în RSSM; literatura în comunism, politica editorială, viața teatrală, cinematografia, muzica, pictura, patrimoniul cultural, arhitectura, sportul și, nu în ultimul rând, dimensiunea cotidianului sovietic în RSSM.

Urmărind inclusiv obiectivul asigurării unei eficiențe reale și practice a politicilor de memorare și lecțiilor de istorie cu privire la regimul totalitar comunist din RASSM și RSSM, autorii volumului consideră că este imperativ necesar ca atât societatea civilă, în ansamblul ei, cât și cea politică, în special, urmează să-și asume o serie de măsuri ferme în această direcție, inclusiv:

- Elaborarea și implementarea cadrului legal național privind accesul liber și nerestricționat al cetățenilor la arhivele conținând informații despre crimele comise de regimul totalitar comunist din RSSM.

- Fondarea unui Institut al Istoriei regimului totalitar comunist din RSSM sau al unui Centru de Studii asupra Comunismului și Postcomunismului.

- Elaborarea și adoptarea unei Legi a lustrației, prin care să fie limitat sau interzis accesul la unele funcții publice pentru persoanele care au făcut parte



***LILIANA COROBCA (ED.)
PANORAMA COMUNISMULUI ÎN
MOLDOVA SOVIETICĂ: CONTEXT,
SURSE, INTERPRETĂRI
IAȘI, EDITURA POLIROM
2019**

din structurile de putere și din aparatul represiv al regimului totalitar comunist din Moldova sovietică.

- Stabilirea datei de 23 august – ziua semnării Pactului Molotov-Ribbentrop – ca zi de comemorare a victimelor regimului totalitar comunist din RSSM, în același mod în care Europa comemorează victimele Holocaustului la data de 27 martie.

Constituind un rezultat nemijlocit al revoluției arhivistice produse după 2010, *Panorama comunismului în Moldova sovietică* este o mărturie pregnantă a pașilor esențiali făcuți în direcția racordării cercetării istorice din Republica Moldova la cele mai actuale și importante teme și curente istoriografice europene, constituindu-se, totodată, într-un îndemn de inițiere a unor noi direcții și teme de cercetare în vederea informării obiective și complexe a societății privind adevărul despre regimul totalitar comunist din istoria sa, astfel încât generațiile născute în perioada postcomunistă să cunoască esența totalitară a regimului comunist și să nu mai admită instaurarea unor regimuri similare în viitor.

NOTE:

[1] *Panorama comunismului în Moldova sovietică: context, surse, interpretări* / ed.: Liliana Corobca; pref. de Radu Preda, Editura Polirom, Iași, 2019, p. 10.

[2] *Ibidem*, p. 7-8.

VÂNTURILE, VALURILE...

DESPRE FRAZA DE ÎNCEPUT*

de VAL BUTNARU



Într-un interviu, renumitul scriitor portughez António Lobo Antunes, autorul *Ordinii naturale a lucrurilor* și al *Manualului inchișitorilor*, remarcă un fapt care îi preocupă pe mulți romancieri: „Trebuie să fii foarte atent la fraza de început, să muncești foarte mult la început, după aceea cartea este cea care te comandă pe tine. Și trebuie să te lași condus, să te lași purtat unde vrea ea să te ducă”.

Căutarea primei fraze se transformă, pentru unii scriitori, într-un adevărat supliciu, fiindcă ei sunt conștienți de faptul că felul în care vor fi potrivite primele cuvinte din roman va constitui camertonul care va da tonalitatea întregii lucrări.

Probabil cea mai cunoscută ever primă frază dintr-un roman este cea a lui Tolstoi din *Ana Karenina*: „Toate familiile fericite seamănă una cu alta, fiecare familie nefericită e nefericită în felul ei”. Povestea pe care o derulează clasicul rus se pliază perfect pe această sintagmă, pe acest concept sociologic și filozofic elaborat de el. Dar e ceva banal, ar putea exclama unii, cine nu cunoaște un lucru atât de simplu! E simplu, adevărat; îl cunoaște oricine, așa este; atâta doar că trebuia cineva să-l rostească pentru prima dată, înaintea altora.

Prima frază din Biblie (*Vechiul Testament*) este și ea simplă, ca să nu spunem seacă, conținând un caracter eminent informativ: „La început Dumnezeu a creat cerurile și pământul”. Ei bine, dar cum trebuia să se înceapă o carte de felul acesta? Și pe urmă, Biblia, chiar dacă reprezintă o înșiruire de povești uimitoare, nu este un roman, ci, abordând un limbaj mai apropiat zilelor de azi, un fel de blog scris într-un stil publicistico-parabolic.

Pentru comparație și comentarii – *Noul Testament*, *Evanghelia după Matei*, începe cu: „Cartea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam...”. *Coranul* începe cu: „În numele lui Allah Cel Milostiv, Îndurător, Laudă lui Allah, al lumilor Stăpânitor...”.

Apropo de limbajul publicistic. În tinerețe, când discutam despre publicistica lui Eminescu, constatam următorul fapt: poetul își începea articolele într-un mod extrem de simplu, gen: „Aflăm din ziarul cutare...”; „Acum două zile scriam în acest colț de pagină...”. Și asta în contrast cu unii publiciști de azi, care elaborează minuțios orice început de articol, apelând la tot mai multe sofisticări.

Să revenim la romane. Cel mai bun, în opinia mea, roman al lui Dostoievski, *Demonii*, debutează și acesta cât se poate de simplu: „Înainte de a începe descrierea evenimentelor atât de stranii survenite recent în orașul nostru, în care nu se petrecuse până atunci nimic remarcabil, mă văd nevoit, din lipsă de experiență, să arunc o privire fugară într-un trecut mai îndepărtat și să dau câteva amănunte biografice ale talentatului și preastimatului Stepan Trofimovici Verhovenski”.

Ați remarcat, bineînțeles, subterfugiul la care recurge clasicul rus – acela cu „lipsa de experiență”...

Un început la fel de faimos ca al lui Tolstoi e și cel din *Maestrul și Margareta*, de Bulgakov: „La ceasul unui amurg învăpăiat de primăvară, la Moscova, în parcul Patriarșie prudi (Lacurile patriarhului), își făcură apariția doi cetățeni”.

În cazul lui Bulgakov aș fi citat mai mult de o singură frază. Întreg capitolul de început se citește dintr-o respirație,

anunțându-ne că ne așteaptă lectura unei povești cum nu s-a mai pomenit.

Cum aș putea să evit fraza de început a romanului *În căutarea timpului pierdut* de Marcel Proust: „Ani de-a rândul m-am culcat devreme”.

În funcție de temperamentul, talentul, viziunea despre lume și chiar zona geografică în care s-a născut fiecare scriitor, începutul unui roman poate fi șocant – ca să intrige, nebulos – la distanță mare de subiectul propriu-zis sau calm – scris temeinic, ca un preluu introductiv în istoria în care cititorul urmează să plonjeze. Să vă dau câteva exemple în acest sens.

Faulkner, *Hoțomanii*: „Bunicul spunea: așa-i felul de om care era Boon Hogganbeck”.

Stefan Zweig, *Jucătorul de șah*: „Pe marele pachebot care urma să plece la miezul nopții de la New York la Buenos Aires domneau obișnuitul zel și forfota din ultimul ceas”.

Alessandro Baricco (un scriitor pe care îl apreciez mult, autorul renumitului *Novecento*), *Mr Gwyn*: „În timp ce se plimba pe Regent's Park – pe aleea pe care o alegea întotdeauna dintre atâtea altele – Jasper Gwyn avu brusca senzație cât se poate de clară că ceea ce făcea în fiecare zi pentru a-și câștiga pâinea nu mai era potrivit pentru el”.

(Aș adăuga un detaliu interesant: Baricco ni-l prezintă pe un autor care a scris printre altele și un roman intitulat *Cu farurile stinse*. Ei bine, acel roman, precizează Baricco, începea cu următoarea frază: „Deseori am meditat la semănat și la cules”. Privit printr-o prismă filosofică, începutul din *Cu farurile stinse* al lui Jasper Gwyn

mi se pare mai ofertant decât cel din *Mr Gwyn* al lui Alessandro Baricco. Nu exclud faptul că Baricco a urmărit exact acest scop – al dedublării persoanei autorului și, prin urmare, provocându-i cititorului o confuzie totală.)

Există romancieri pe care îi identifici chiar din prima frază: „La radioul din taxi era un program de muzică clasică. *Sinfonietta* lui Janacek”. L-ați recunoscut? E vorba, bineînțeles, de Haruki Murakami, *IQ84*.

Fraza de început a lui Ismail Kadare, *Generalul armatei moarte*, pe lângă faptul că te introduce imediat în acțiunea propriu-zisă, redă și atmosfera în care plutește romanul: „Pe pământul străin cădea o ploaie amestecată cu zăpadă”.

Și acum, la sfârșitul acestui registru grav, să vă servesc o mostră de teribilism, fraza de început culeasă din *Ca apa pentru ciocolată*, de Laura Esquivel, cea care a stârnit mari valuri, nu doar în bucătărie: „Ceapa trebuie să fie tocată foarte mărunț”.

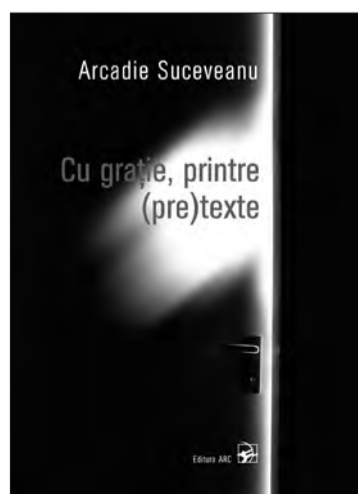
Pentru a întregi, poate, tonalitatea ușor ironică a frazelor de început și a trage spuză la modesta-mi creație literară, aș mai da un exemplu: „Președintele se trezi mahmur” (*Cartea nomazilor din B.*). Așa cum se va constata în roman, președintele își va trăi mahmur întreaga viață.

Autorii pe care i-am citat în această pastilă au fost aleși în cel mai aleatoriu mod posibil, adică a fost scoasă de pe raft cartea pe al cărei cotor s-a oprit mâna, dibuind șiruri de volume în întuneric.

Deși mi-am dorit din tot sufletul, dar, din lipsă de spațiu, nu am făcut trimitere la mai mult de jumătate din romanele selectate.

*www.vanturile-valurile.com

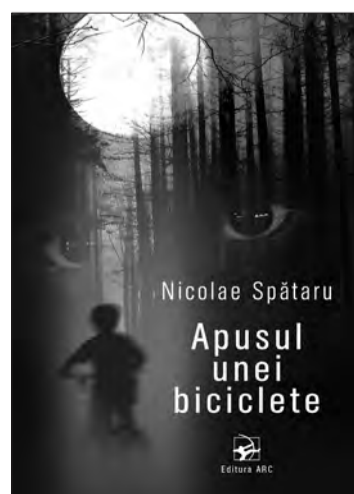
NOI APARIȚII | EDITURA ARC | NOI APARIȚII



ARCADIE SUCEVEANU CU GRAȚIE, PRINTRE (PRE)TEXTE (ESEURI)

„(...) Arcadie Suceveanu realizează elegante exerciții analitice, enunță judecăți de valoare (bătute în monedă metaforică) despre autori ce împărtășesc «ideologii» literare diferite. Scrise cu o fermitate divulgând o viziune artistică unitară, capabilă să explice diferențele și chiar să le exalte, aceste eseuri umilesc, adeseori, inhibițiile sau fixațiile criticii de specialitate. (...) Galeria profilurilor literare poate fi asemuită cu diversitatea unei Grădini Botanice, Arcadie Suceveanu manifestând interes pentru nume de autori importanți din generații diferite, cu structuri temperamentale distincte, care împărtășesc «religii» estetice cât se poate de personale... Discursul lui Arcadie Suceveanu este, și în aceste portrete, după cauză, elegant, sobru, penetrant, plin de vervă, savuros, ironic, dar niciodată facil.”

Anatol MORARU



NICOLAE SPĂTARU APUSUL UNEI BICICLETE (PROZĂ)

„Volumul «Apusul unei biciclete» cuprinde mai multe povestiri scrise de autor în ultima perioadă. În prozele lui Nicolae Spătaru, narațiunea se așază firesc, limpede, elegant. Atunci când faptele par a fi previzibile, autorul, pentru a amplifica tensiunea epică, are grijă să strecoare umbra enigmei, a vagului, sau să «teleporteze» acțiunea și personajele în zonele fantasticului sau oniricului. Nuvelele lui N. Spătaru par a fi scrise dintr-o respirație, iar ironia, umorul subtil, magicul, dialogurile credibile și bine orchestrate dau prozelor un farmec aparte.”

EDITURA

PLURALIA TANTUM



Foto de N. RĂILEANU

JURNAL IN MARGINILE ISTORIEI LITERARE (XXVII) de LEO BUTNARU

21.IX.1972

Cătorva dintre noi, „deșteptilor”, crâcnitorilor, superiorii au cam prins a le spăla creierii. Cred că vor reuși? Nikolaev este numit orașul mireseilor, astfel că unii dintre locotenentii noștri ar putea să-și piardă șansa liberei burlăcii.

Noțiunea de șovinism derivă din numele statornicului participant la campaniile lui Napoleon – Nicolas Chauvin.

Vorbind despre Chateaubriand, pe care nu-l avea la inimă, Stendhal pune în circulație noțiunea de *egotism*. Iar sintagma *artă pentru artă* o lansă Théophile Gautier.

Citesc *Caietele franceze* ale lui Ehrenburg. Chiar numai după 28 de file parcurse, consider că nu trag o concluzie pripită, afirmând că este vorba de o carte extraordinară. Nu știu cum a apreciat-o critica de specialitate, însă eu sunt uluit de densitatea și rafinamentul informației socio-culturale referitoare la specificul națiunii franceze. E de netăgăduit că Ehrenburg a iubit foarte mult Franța și francezii, căora le datorează devenirea sa ca scriitor, ca intelectual, ca personalitate.

După război, pictorul Matisse a fost supus unei operații grele, pentru îndepărtarea unei tumori abdominale. Era obligat să stea culcat în pat, iar când se ridica, încingea un corset special. O dată în săptămână însă, mergea la tir: ținea să-și verifice agerimea ochiului și siguranța brațului. (Așadar, pictorul – ca lunetistul...) Eu fac tragere la poligon, fără să fiu... pictor. Din păcate? Un pic tot sunt, încă din copilărie. Am creionat și portretele mai multor colegi din grupa noastră studențească.

22.IX.1972

Stendhal către Balzac: „Uneori, mă tot gândesc un sfert de oră dacă e cazul să plasez adjectivul înaintea substantivului sau după el – eu vreau să povestesc despre ceea ce am pe inimă: 1) corect și 2) exact...” (De ce nu ai crede că această problemă a domnului Henri Beyle e mai firească pentru un poet?)

26.IX.1972

Anatol Vieru – *Artă, natură, metaforă*, Sec. 20, nr. 10, 1970. Arta – subiect cunoscător, natura – obiect cognoscibil. Situație în care o operă de artă devine (re-devine!) natură: inspirându-se dintr-o operă de artă plastică, un muzician o tratează ca pe o natură.

O fi adevărat că geniul se inspiră din natură, iar talentul – din artă?

Flaubert către Louise Colet, în 1852: „Sunt un om-condei. Simt prin el, din cauza lui, prin raport cu el și mult mai mult împreună cu el”; „Cu cât va înainta, Arta va fi științifică, după cum știința va deveni artistică. Amândouă se vor întâlni pe culme, după cum s-au despărțit la poale”.

30.IX.1972

Ion Proca îmi trimite noutăți despre colegi: Po. s-a căsătorit „cu fata ceea de la limbi străine”; se însoară și Sică și Spinei. Cuce. „are un Wunderkind buzat și năsos... Eu l-am întrebat: «Pe cine bănuiești, bătrâne?» Încearcă să scape de ziarul raional din Criuleni și să se angajeze la TVM”.

Cică, revista „Nistru” a început să publice romanul mișto al lui A. Busuioc *Unchiul din Paris*. Eu însă sunt „în unghii” la „unghii” de pe malul Bugului...

Cătănie – cătrănie... kaki(e)...

4.X.1972

O noapte de gardă, când oboseala, pentru a nu atinge apogeul, te „sfătuieste” să renunți până și la lectură. Și tocmai atunci se face cel mai acut simțită singurătatea ta, care răzbate prin tot mai rarele gânduri lucide, precum răzbate întunericul printre gratiile unei celule de închisoare. Și începi a căuta ceva care să te alunge pe tine însuși din tine. Și te gândești la aparatul de telefon. Însă, de când te afli în acest oraș străin, agenda-ți în care sunt fixate numerele de Chișinău nu are valoare. Și-ți zici: „Ce-ar fi să formezi, la întâmplare, numărul de telefon pe care-l avea căminul nostru studentesc de pe strada Ismail? Curios, cine-ți va răspunde la apel în acest oraș de pe Bug, la numărul pe care l-ai cunoscut cei cinci ani de studenție?” Și purcezi la operațiunea ușor... huliganică...

„Alo, de cine aveți nevoie?” O voce de femeie! „Vă rog să nu vă supărați și să mă iertați... Vă deranjează un necunoscut...” Însă necunoscuta închide. În receptor, tonul jalnic, asemănător uguitului turturelelor tânguioase, guguştiucilor de care-i plin Chișinăul.

Dar nu care cumva vocea necunoscută trăda și o notă de îndelungată așteptare? Formezi din nou numărul de telefon al studenției tale. „Mă iertați, sunt același impertinent singuratic etc.” „V-am spus sau v-am dat de înțeles că...”

Și totuși, până la urmă, întâmplătoarea interlocutoare ascultă adevărata poveste a singurătății unui codrean nostalgic, zicând: „Dacă sunteți sincer în cele pe care mi le spuneți, să știți că aproape nu mă

supăr deloc, chiar dacă e ora...” De sub mâneca kaki a vestonului apare ceasul: într-adevăr, ora e destul de înaintată! Iar dacă ești cât de cât sensibil, simți că ființa cu care discuți e una care așteaptă. Zice: „Nu vă pare că ceea ce ni se întâmplă nouă se aseamănă cazului din filmul *În fiecare seară la ora unsprezece?*” Posibil, intuitiv, cazul respectiv „te-a inspirat” și pe tine... „Aș putea afla cum vă cheamă?” „Contează?” „O, ar fi prea impersonal!” „Așadar?” „Să zicem că mă numesc Natașa.” „Dar... mai exact?” „Mai exact: Natalia.” „Presupun că mistificările sunt excluse.” „Credeti ce doriți, numai să nu apelați la banala formulă de acostare: Maria, te cheamă Elena, așa e Aglae?” „Ați putea să mă credeți ceva mai serios...” „Iar eu vă rog să rețineți că, uneori, îmi permit glume inofensive...” Apoi, se mai vorbiră, se sfătuiră, convenind asupra unui celebru consemn – un ziar în mâna stângă, pentru că militarii trebuie să aibă mereu brațul drept liber, în eventualitatea de a-l repezi, a salut, spre caschetă.

9.X.1072

Am fost la Chișinău. Împreună cu Cornelia, Proca și Veronica. Ne-am simțit bine la „Casa (cea) mare”. La Casa de Cultură a Universității – seară de creație a actorului Arcadie Plăcintă. Întâlnit pe An. Ciocanu, Șleahu. Am dansat. La cămin, femeia de serviciu mă complimentează: general, ce mai!

Îi spun vreunui prieten: Să nu pierdem timpul, pentru că nu suntem baobabi, ca să trăim mii de ani!

Vecinul meu, locotenent cam grăsuț, absolvent al facultății de biologie, zice: „Ce bine e că nu mătură nimeni prin cazarma asta! Ieri am pierdut un nasture și astăzi l-am găsit fără probleme”.

Unul dintre locotenenți stă cu tranzistorul la ureche. Vede-se, au slăbit bateriile. Pe umărul său, acoperindu-i cu fundulețul pufos epoletul bi-înstelat – un pisoiaș. Gradatul mângâie sub bărbie animăluțul îmblănit. Probabil, aceasta va fi cea mai gingașă ființă care-l va alina răstimp de două luni de reciclare în Scitia... Dar să nu uităm și faptul că, precum am spus, Nikolaev e numit orașul mireseilor.

I-am telefonat lui B. Aceleași sfaturi de om trecut prin complicațiile vieții, clătinat încă de siajul divorțului de țară.

Unul: „Gicule, am auzit că gagica ta are niște săni mișto, o-ho-ho!” „Așa e, sunt chiar mai barosani decât capul tău.” „E-e, să te audă ea cum vorbești, n-ar mai vrea să se întâlnească cu tine.” „Ascultă-ncoa, mecanismule, dacă mai scoți o vorbă, te scot din priză.”

„Unde-i Gigi? Când se întoarce?” „Nu mai devreme decât târziu.”

Revista „Nistru” critică „poșta literară” pe care o întrețineam la „Tinerimea Moldovei”, până a fi înrolat (trecut de Nistru și dus la Bug...). Cică, observațiile și sugestiile nu se bazează pe exemple, cel care reproșează (I. Gher.) uitând că autorii care trimiteau texte la redacție pricepeau la ce mă refer. Oricum, spațiul oferit poștei literare era destul de restrâns, pentru a exemplifica abundent.

Val. Chitic, absolvent al facultății de biologie, ne ține o lecție despre ocrotirea naturii. De ce n-ar fi binevenită pentru cei care gonesc mașini, TAB-uri, tancuri, mutilând pământul, asasinând plante? Iar Tur Heyerdahl, în călătoria sa pe „Ra”, văzu cât de înspăimântător-poluat e oceanul lumii...

Cineva aduce vorba despre o țară oarecare în care apa potabilă, plată, nu că minerală, e mai scumpă decât vinul (acesta, la Nikolaev, e în cantități suficiente...).

VÂRFURI DE COMPAS

TRINITATEA DUPĂ RADU VANCU

de LUCIA ȚURCANU



Foto de Liliiana GRECU

În 2019, Radu Vancu publică, la Casa de Editură Max Blecher, un nou volum de poezie, cu un titlu înșelător de simplu și derutant de generic – *Psalmi*. Nu imnuri de credință și/sau tăgadă sunt poemele lui Radu Vancu, ci mai curând *iluminări*, la fel de viziune, explozive și demolatoare de stereotipuri precum textele revoluționare ale tânărului poet francez din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. „*Psalmi de rit nou, de tip manifest*”, numește aceste texte Florin-Corneliu Popovici, și, probabil, are dreptate, pentru că scrisorile scrise pe laptop de personajul liric din carte și adresate Creatorului propun o nouă viziune (post-postmodernistă? post-postumanistă?) asupra trinității edificatoare și mântuitoare. Iar trinitatea lui Radu Vancu e un pic altfel decât cea a doctrinei creștine – fiind impregnată de biografism, pe de o parte, dar și de toată istoria poeziei, de la origini până în prezent, pe de altă parte – și reflectă configurația Meister-Iubire-Frumusețe.

Ca într-un lanț ADN se împletesc aceste trei teme-dimensiuni ale poemelor din *Psalmi* (parcă-ar fi captate, zice Ștefan Manasia pe coperta a patra a cărții, „într-o «policoloră» paradisiacă plasă dantescă”), sintetizând, de fapt, toată poezia lui Radu Vancu, de la *Epistole pentru Camelia* (2002), *Biographia litteraria* (2006), *Monstrul fericit* (2009) și *Sebastian în vis* (2010) la *Amintiri pentru tatăl meu* (2010), *Frânghia înflorită* (2012) și *4 A.M. Cantosuri domestice* (2015).

Primul poem deschide șirul adresărilor către instanța numită aici *Meister* și care, ulterior își va dezvălui multiplele-i fețe: „*Guten Abend, Meistere al bratwurștilor/ & al Oktoberfestului/ & al părului Sulamitei & Margaretei/ întinzându-se deasupra Germaniei ca fumul/ unor lagăre de exterminare./ Îți scriu din Frankfurt, știu că// e indecentă imaginea de mai sus./ cu bratwurștii lângă lagărele de exterminare./ dar ieri când zburam peste Germania/ m-am gândit că Tu vedeai de sus fumul/ crematoriilor din lagăre/ & nu dădeai semne că Te-ai sinchisit// mai mult decât de la fumul unor grătare*”. Versurile situează cartea sub semnul revoltei (Octavian Soviany se referă, în cronică din *Observator cultural*, la „o rescriere a psalmilor argezieni din perspectiva omului istoric în care s-a acumulat o cantitate nesfârșită de suferință. Sau o rescriere a poemului civic /.../ dintr-o perspectivă argeziană, care duce la transformarea ră-

ului istoric în rău metafizic și a revoltei sociale în revoltă metafizică”), o revoltă față de indiferență și neimplicare în primul rând, o revoltă ce își are originea în memoria traumei. Indignarea personajului liric este determinată atât de cataclismele istoriei umanității, cât și de calamitățile recente, de aici și acum, devenite parte din propria-i biografie: „*Dar când 300.000 de lanterne/s-au aprins sub Tine în Piață/ & ai văzut lumina aia așa de// familiară, nu-mi spune că nu/ Ți s-a rupt și Ție ceva pe dinăuntru, în lungul osului,// ceva care cere mult timp/ de vindecare. N-are cum./ Și am și auzit, de altfel, pârâitul// osului Tău. Te uitai la luminile alea/ cum m-am uitat eu la lumina/ din răsul lui Sebastian.// #Rezist. #Rezistăm. #Reziști și tu,/ nu Te teme, doare puțin, durează/ ceva mai mult vindecarea.// dar e OK*”.

Instanța către care se adresează este numită diferit, uneori cu aluzie livrescă, alteori ironic-demistificator, în funcție de dimensiunea spațial-temporal-afectivă în care se află cel care scrie scrisorile pe laptop: *Meistere; Meștere al fulgului de zăpadă; Big α & ω; Minioane Suprem; Proletare Suprem; Meștere al miezului de pepene; Meștere care m-ai ciumpăvit; Meștere necruțător de blând; Meștere al fulgului de nea & al zloatei ardelenesti; Meștere Drege-și-Strică* etc. Dar cele mai tulburătoare sunt momentele în care tatăl ceresc este identificat cu tatăl pământesc, drama divinității supreme fiind (re)trăită printr-o experiență biografică decisivă în evoluția celui care scrie, făcută suportabilă datorită (auto)ironiei: „*Dacă-i/ adevărat că stai în inimile noastre, bănuiesc că/ știi cum e. Și cred că știi cum e și scrii scrisori// la care nu ți se răspunde. Și la care te prefaci că/ nu ții să ți se răspundă. Deși ai muri crucificat ca să/ ți se. But wait, tu chiar ai făcut-o. Vorbesc de funie// în casa crucificatului. But wait, am și eu funia mea./ În fine, suntem amândoi două drama queen, știm despre/ ce-i vorba, să trec mai departe*”.

Poemele care încep cu adresarea către *Meister-Meștere*-etc. relevă și dimensiunea civică a poeziei lui Radu Vancu. Răzvrătirea față de nedreptățile de tot felul, față de neglijențe și nepăsări, față de slăbiciuni și rele intenții se insinuează peste tot în carte, dar fără patetismul și retorismul specifice, în general, poeziei angajate civic. E o angajare nedeclarată, mai degrabă, implicată angajării existențiale propriu-zise, gravitatea acestui act fiind diluată constant de note ludico-ironice.

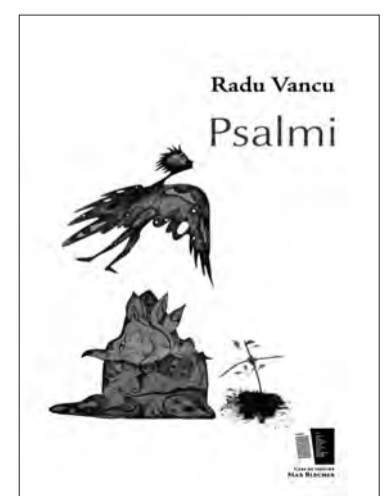
Lumea evocată în *Psalmi* pare să fie sub dictatura neînduplecată a inimii („inima & dictatura ei neînduplecată”). Poemele care au drept punct de pornire grăitoarea alternanță *utopia mea/ta – inima ta/mea*, de la „*Utopia mea a fost inima ta*” la „*Utopia mea a fost inima ta a fost paradisul./ Și l-am scris*”, ar putea fi citite ca o reinterpretare a principiului creștin al dragostei față de aproapele. Și, poate, ca o încercare de dezvoltare a luptei cu sinele în efortul continuu de a găsi eliberarea de apatie („*utopia mea personală a fost ca inima/ mea să nu mai fie uneori un mic frigider portabil, cu sticlă de votcă & membre amputate & cubulețe de/ gheață cu fructe înăuntru & mormane de globi oculari/ îndesate acolo claie peste grămadă*”). În aceste texte, care reflectă mai intens dimensiunea confesivă a poeziei lui Radu Vancu, imaginarul și formulele de exprimare poetică a acestuia sunt cel mai aproape de retorica psalmului clasic, dar și de articulare stilistică ale celebrelor *Cantos*-uri. Prin versurile „*Vom striga până când lumea va vibra ca un telefon/ & atunci vom face aerul dintre noi să înflorească.// Ai răbdare cu noi: vom fi lumea/ de care Te vei putea/ reîndrăgosti*” ni se relevă și substratul etic al poemelor, o adevărată pledoarie pentru implicare și iubire.

Comunicarea cu Tu-ul suprem se identifică în *Psalmi* cu actul scrierii, iar scrisul-carta-poezia sunt fețe ale frumuseții (cea de-a treia dimensiune din trinitatea reinventată de care aminteam mai sus, reflectată de poemele cu rol de arte poetice, care intervin printre celelalte două categorii de texte pentru a evidenția tacit relația Creator-poet, Creație-scriere). Actul creației supreme este văzut ca un gest de acoperire a lumii cu frumusețe, doar că, mână în mână cu frumusețea merg tristețea-suferința-spaima: „*Ai turnat frumusețea ca pe un mălai în lume,// abundent, tone după tone de mălai & frumusețe –/ și spaima tot știe să scoată capul/ de sub stivele de mălai,// face ceva pe toată frumusețea Ta*”. Iar cea care ar putea menține echilibrul între părțile acestei dihotomii existențiale este poezia („*Iar faptul că poezia ne ține nervul reactiv la frumusețe/ – firește că-i cea mai dură acuzație împotriva ei.// Și de fapt e chiar mai rău de atât: poezia însăși e/ Acuzația*”). Descoperim în carte mai multe definiții memorabile ale poeziei, prin care Radu Vancu își exprimă încrederea în efectul terapeutic al actului scrierii. Nu frumusețe

pură e poezia, și nici suferință plânsă, ci un melanj între acestea: „*Să nu mai permiți creierului care vede/ suferința să vadă și frumosul.// Fiindcă faptul că poate să vadă, în chiar aceeași secundă,/ abjecția & taborul – abia asta e intolerabil. Și abia asta e, de fapt, cu adevărat poezia*”. Scrierea, la rândul ei, e o formă de eliberare. În poemul *Cât de frică mi-a fost de ziua de ieri*, emblematic pentru toată poezia lui Radu Vancu, sinuciderea și imposibilitatea învierii tatălui pământesc se identifică cu plecarea definitivă a tatălui ceresc („*peste mormântul Tău s-a mai așternut, bufnind, o lespede*”), iar singura modalitatea de a face față suferinței e chiar scrierea ce provoacă suferință: „*Te mai pot găsi doar după lespede/ asta de celuloză, sub bufnetul pe care micile lespezi de/ plastic negru ale tastaturii îl fac când ciocăn cu ele. Și/ tot ciocăn – și tot a gol și a mort sună. Scrisul va fi și/ mai dureros de acum înainte – și, habar n-am de ce, Îți/ sunt și mai recunoscător pentru asta*”.

Concluzia la care ajunge poetul după acest îndelungat proces de restabilire a relației cu Creatorul, cu lumea și cu sine și pe care o formulează drept ultim poem (într-un vers) din carte este: „*Dacă poezia nu mă scoate viu din asta, atunci poezia nu există*”.

Ca un adevărat tratat de supraviețuire, *Psalmii* lui Radu Vancu. Supraviețuire prin creație, iubire și frumusețe.



**RADU VANCU
PSALMI (VERSURI)
BISTRITA
CASA DE EDITURA
MAX BLECHER, 2019**



Foto de N. RĂILEANU

POETAE NOVI

FETELE MOR
IN FIECARE LUNĂ

de MARIA PILCHIN

Cartera Liei Faur *Piele de împrumut* (Brumar, 2018, ediția a II-a, revăzută și adăugită) este volumul în care „o femeie la jumătatea vieții” își povestește ființa. Epiderma poemelor ține mai degrabă de o piele și de un corp închipuit, așa cum toate se întâmplă *in mente*. Corporalitatea volumului nu este însă un truc poetic, ci mai degrabă o imagine-mecanism care scoate la rampă spiritul, esența despre care vorbim astăzi tot mai puțin în poezie. Corpul, entitate metonimică, este, în primul rând, unul plâsmuit din idei și apoi din toate celelalte ale cărnii: trupul meu [...] / să mă tăvălesc în amintiri bolnave de copilărie / mă vrea dezbrăcată în fața oglinzii”.

Copilăria este cronotopul unei supra-viețuiri, așa cum nu există în aceste pagini un *Paradis infantil* invocat de alte generații de poeți – „sunt dintre cei care au scăpat să nu fie aruncați la coș”, „un copil e o grămăjoară inutilă de carne”. Vorbim despre un prunc nedorit, neașteptat, „sunt anomaLia vreau să o ating mereu pe mama”. Și „călcăiul” lui Ahile pare a fi unicul loc normal de pe acest corp. Fetița îl caută pe Cel de Sus, „doar medoamne vreau să-l cunosc / într-o noapte l-am visat. roz-alburiu m-a privit o vreme și l-am privit / avea trup de abur cu aripi de lumină”. O face cu „pleoape deschise pleoape închise” între real și imaginar. Dar nici divinitatea nu mai este ceea ce a fost, „îngerul începe să fluiera”, își ignoră menirea cea de la începuturi și „obiectele rămân fără nume”. În această lume nenumită, își duce existența ființa confuză și suferindă. Locul metafizicu-

lui îl ocupă treptat Erosul, divinitatea e înlocuită de ființa iubită, „nu știu dacă femeile se roagă lui Isus / sau bărbatului pe care l-au iubit”.

Corpul, totuși unicul lucru palpabil, este cel la care se revine mereu: „descopăr trupul în toate oglinzile îl mângâi serile / îl pregătesc de dragoste și de culcare ca pe un copil bolnav”. Dezaxarea este starea care vine după traumă (una perpetuă, de altfel), „umblu ca un trup decapitat în căutarea unui echilibru”. Este momentul „clipelor acelea de angoasă”. Ridicarea din cenușă este o constantă a existenței, „simțurile renasc în păsărele de lut și vindecă / venele stau să explodeze de atâta sânge / le strâng cum pot mai bine cu pielea mea albă”, dar „nimeni nu are drepturi aici”. Lipsirea de drepturi, nu se limitează doar la o cartă a drepturilor omului. Lucrurile sunt mult mai profunde, este vorba despre o lipsire de drepturile (darurile) neamului, urmașul nedorit nu își primește binecuvântarea sângelui, e o respingere genealogică a celui născut. Și ființa se caută și se reinventează în lume, în totalitatea universului înconjurător: „despre țara mea nu am mai scris de prin clasa a șasea / o iubeam ca pe o femeie căreia i se poate spune mama”. Ochii copilului caută afecțiunea în toate, chiar și în „mâna tovarăsei învățătoare”. În depărtări se conturează o altă dimensiune a vieții, cu „basmе sf despre oameni care trăiesc în blocuri și trec când li se arată verde”. Și copilul va fugi într-acolo. Este emanciparea din suferință.

Mama va muri și viitoarea femeie va fi lipsită de un model matern, un model

feminin al ființării. Ea nu moștenește o înțelepciune de familie, pe toate le învață singură, pe furiș, de la alții. Casa în care crește nu conține „nimic despre contracepție. astfel de lucruri nu se discută”. Corpul ei este o *terra incognita* pe care este nevoită să o exploreze de una singură – „sângele a curs într-o noapte / nimeni nu mi-a spus că fetele mor în fiecare lună”, fetele, aceste „păpuși mobile”. Și sechelele vor tot fi perpetuate, „plâng copilărește”, „statuie de granit”, „îmi storcean ultimele amintiri frumoase despre părinți despre copil și despre tine”. Modelul unei căsnicii nefericite va fi moștenit și în viața de adult, copila va prelua scenariul unei existențe pătimașe, „umblam cu tine pe umeri”, „aerul e alcool”. Eliberarea este o iluzie, escapada aproape că nu este posibilă, căci vorbim despre un pattern subconștient, o programare psihosomatică de la începuturi, „mă lipesc de pereți / mă scurg pe furtunul de evacuare / mă strecur prin găurile de aerisire mă amestec cu aerul”. Rămân respingerea și abandonul – „oh femeile astea iubite părăsite”.

Poezia e soluția. Scrisul este o formă de *catharsis*, de purificare și de exorcizare, „în fiecare zi cade ucis câte un poem incomod”. Rostirea este incantația care pare să desfășoare scenariul familial și mental – „cuvintele îmi ies prin toate organele de simț”. Poezia este o terapie prin care este posibilă întremarea și revenirea la normalitate. Poemele semnate de această autoare sunt pline de o vindecătoare tandrețe a durerii, lipsesc resentimentul și victimizarea (semn al unei inteligențe

LIA FAUR
PIELE DE ÎMPRUMUT
TIMIȘOARA
EDITURA BRUMAR, 2018

emoționale într-ale literaturii). Eul poetic posedă abilitatea detașării, ceea ce produce imagini de o extraordinară intensitate plastică atât din perspectiva limbajului, cât și a viziunilor poetice asupra lumii. Ce-ul și cum-ul Liei Faur configurează o scriitură matură. Vorbim despre o scriitoare viscerală care poate să se descătușeze verbal și stilistic, înțelegând, totodată, ceea ce face la nivel de concept. Și acest amestec de instinctual și conștient este o calitate a poetei, dar și a cercetătoarei cu o teză de doctorat despre „Avatarurile feminității în opera lui Camil Petrescu”. Prin inteligența poeziei sale se remarcă poeta Lia Faur și, desigur, printr-o acută sensibilitate epidermică.

EDITURA ȘTIINȚA | COLECȚIA „MOȘTENIRE”



ION HELIADE RĂDULESCU
OPERE, VOLUMUL I
EDIȚIE, STUDIU INTRODUCȚIV, TABEL CRONOLOGIC,
NOTE ȘI COMENTARIILE, ICONOGRAFIE DE MIRCEA ANGHELESCU

„Ion Heliade-Rădulescu a fost scriitor, filolog, om politic, membru fondator al Academiei Române, primul președinte al Societății Academice Române. Precursor al poeziei moderne, întemeietor al romantismului românesc, Heliade Rădulescu este considerat personalitatea cea mai importantă din cultura română, comparabil cu B.P. Hasdeu ca amploare a preocupărilor sale culturale. Hasdeu însuși îl definea drept „părinte al literaturii române”. Iar G. Călinescu afirma: „Personalitatea cea mai mare a literaturii române îndată după Dimitrie Cantemir este I. Eliade Rădulescu”.

Primul volum include operele de referință ale poetului (prefațate, selectate și comentate de Mircea Angheliescu, cel mai avizat cunoscător al operei lui Heliade Rădulescu): creația poetică cuprinsă în cărțile «Meditații poetice dintr-ale lui A. de Lamartine» (1830) și «Culegere din scrierile lui I. Eliade de proză și de poezie» (1836), o serie de texte poetice culese din periodice, din manuscrise și din alte volume, selecțiuni din paginile în proză, distribuite respectiv în cuvântări și conferințe, schițe, fiziologii, satire și texte de critică literară; câteva dintre textele de teatru ale autorului, care a avut o contribuție esențială la formarea Teatrului Național.”

ASTERISC

LIMPEZIRI (XIII)

de IOAN MÂNĂSCURTĂ



NICIODATĂ ÎNVINȘII

„Mă mișc între Dumnezeu și Neamul din care fac parte. În afară de acești termeni nu văd nimic semnificativ între cer și pământ.”
(Petre Țuțea)

I

Nu cel de la suprafața lumii este chipul nostru adevărat, ci acela din nemărginire, care în lumea cuantică se face totuna cu esența divină.

Conștiința că suntem parte a Totului face legătura cu veșnicia. Veșnicia devine parte a conștiinței noastre și asta se întâmplă în clipa conștientizării că suntem parte a Totului. Și atunci dispar o mulțime de angoase. Cum ar fi teama de moarte. Cum ar fi neîncrederea în propriile puteri. Cum ar fi negăsirea rostului în rostul Universului... Cum ar fi... și celelalte...

Iată Biblia, Cartea Cărților, care de mii de ani stă deschisă în fața noastră – nici citită, nici înțeleasă, nici urmându-i-se învățăturile.

II

Istoria – cel puțin, istoria servită nouă – este scrisă de învingători. Cum sunt învingătorii așa este și istoria scrisă de ei.

În lungul timpului, învingători generoși nu s-au prea cunoscut. Întotdeauna, învingătorii sunt măreți și învinșii umili, total lipsiți de importanță.

Ei, da, s-au întâmplat și excepții, cum altfel! Fără să intrăm în amănunte, amintim că, în ultimul război cu dacii, învingători au ieșit romanii... A fost prima dată în istoria lumii când învingătorul face statui monumentale învinșilor. De fapt, nu este doar prima, ci și singura dată. În *Forul lui Traian din Roma* poți vedea până în ziua de astăzi chipuri de daci într-o postură foarte demnă. Este, firește, un caz singular și atipic. Cine crede altfel n-are decât să spună...

Cum este istoria pe care suntem puși să o cunoaștem?

Nici măcar mincinoasă nu este. De cele mai multe ori, este incalificabilă – scârbavnică și ticăloșită, cum ar veni. Cum sunt învingătorii?

Învingătorii sunt trufași, ca orice sărăntoc care se ridică din propria ticăloșie.

Calitatea primordială a trufiei este nestăvilita nevoie de exagerare. Exagerarea este pentru ca învingătorul însuși să creadă în măreția victoriei. Asta din motiv că îi presimte netemeinicia, oricât de nătâng ar fi în trufia sa.

Orice victorie este un neîntrerupt șir de crime urmat de un neîntrerupt șir de minciuni sfruntate. Dar, oricât ai resuscita minciuna, adevărul iese la lumină și crimele se cer răzburate.

Orice victorie este părelnică, deoarece poartă în sine înfrângerea.

Exagerarea părelnicei victorii nu face decât să prelungească și să amplifice agonia, apropiind deznodământul, care nu poate fi decât zdrobitoarea înfrângere. Când exagerarea ajunge la paroxism, dezastrul este în plină desfășurare. Cu cât mai trufașă și zornăitoare este

celebrarea părelnicei victorii, cu atât mai răsunătoare și umilitoare e înfrângerea ce urmează.

Când vezi steagul victoriei agitat de pe muntele de cadavre, întrebarea este dacă cei care fac semne sunt întregi la minte, dacă au vreun Dumnezeu?

Nu sunt! Nu au!

De fapt, orice victorie a unei armate asupra alteia este, în definitiv, înfrângerea omenirii în ansamblu și a fiecărui om în parte. Este înfrângerea generalizată.

Treptat, victoria – n-ați uitat: întotdeauna, părelnică victorie! – intră în dimensiunile firești ale fireștii așezări în istorie. Devine neimportantă și se abstractizează prin însuși faptul pierderii în pulberea timpului. Învingători, învinși – sunt una!

Nu victoria este importantă. Important este să nu te lași înfrânt. Important este să nu-ți trădezi visul. De la Radu Gyr citire:

– *Adevăratele înfrângeri sunt renunțările la vis!*

De unde și concluzia că unica victorie valabilă este:

– *Biruit-au gândul!*

III

S spune Evanghelia după Matei: „Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide. Că oricine cere ia, cel care caută află, și celui ce bate i se va deschide”.

Când coborâm din sferile strălucitoare în lumea profană și ne uităm primprijur de noi, ce vedem? Vedem Pământul negospodărit. Chipuri desfigurate de lăcomie. Războaie fără sfârșit și prigoană. Desfrâu. Multă lașitate!

Românul nu trebuie să uite vorba românească înțeleaptă că Dumnezeu dă, dar în traistă nu-ți pune. Pentru ținere de minte a fost spusă! În sensul că tot românescul „cum o da Domnul” nu este deplin și chiar deloc valabil, dacă nu-ți asociezi efortul, dacă nu se dă mână cu mână.

Dacă tot se spune că Românii aspiră la Unire, trebuie să facă ceva – s-o ceară, eventual, altfel cum să li se dea?

Astfel de lucruri nu pot fi cerute decât imperativ, în gura mare, de să răsune în largul Pământului și dracilor să li se desfunde urechile.

Noi am însușit arta umblării cu cerutul, cerșetoria, am fost încurajați să fim milogi, umili. Dar n-am învățat să cerem, să revendicăm ce este al nostru. Este un păcat mare.

Românul este adormit în nepăsare. Uneori, am impresia că Basarabia și partea înstrăinată a Bucovinei trebuie să sângereze pentru ca românul, din când în când, să tresară prin somn. Poate chiar să se trezească, indiferent pe care parte a Prutului sau a oceanelor își face somnul...

Căutați Adevărul și Dreptatea și afla-le-veți!

Bateți la toate porțile, la toate ușile, la toate creierele și sentimentele și calea se va deschide.

Poate chiar minunea deschiderii inimilor se va întâmpla.

Căutând, lăsați-vă căutați, ca să înțelegeți că în strălucirea vieții este loc pentru fiecare. Tocmai căutarea sensului dă strălucire vieții.

Ceea ce cauți te caută! Căutați și numaidecât veți fi căutați. Dați-vă prilejul să fiți căutați.

Se întâmplă că *dincolo* este mai aproape decât *aici* și uneori chiar se schimbă firesc cu locurile, fără a produce derută. Zice Mântuitorul în măreția-i generozitate:

– *Mulți din cei dintâi vor fi cei de pe urmă, și mulți din cei de pe urmă vor fi cei dintâi.*

IV

Dacă Soarele este sursa vieții pe Pământ, cum am putea crede că nu este viu?

Viața, cum se știe, nu poate exista decât în interiorul altei vieți.

Prin urmare, întregul Univers este un organism viu, cu viața noastră în interiorul vieții lui.

Marea Spirală, niciodată începută, niciodată terminată.

PRINTRE MĂȘTILE LUI GLEBUS SAINCIUC: MIRCEA DINESCU ȘI ANA BLANDIANA (1991). FOTO DE N. RĂILEANU





ÎNAINȚĂM. DAR CUM?...

de VALENTIN GUȚU

...**A** nevoie! – îmi vor răspunde, intuiesc, aproape mașinal, luminații mei cititori, ca niște „oropsiți de soartă”, pînă a cunoaște subiectul discuției noastre și fără a aștepta s-o facă însuși subsemnatul, ca de obicei, în vreo propoziție concludivă. Apropo! Permiteți-mi să notez, mai întii, aici, întrucît tot am dat concludivă cu *italice* și pendulăm mereu între corectitudine și greșeală, dar și de dragul noii ortografii din 2005, că adjectivul *concludiv*,-ă se scrie deja cu z, nu cu s; probabil, pentru a-l putea încadra total – morfologic – în familia lexicală a substantivului *concluzie* și a verbului *a concluziona*, ca să... *zum-zăie* toate trei la unison. Bine, acestea fiind spuse, să revenim (cu *alineat*, nu... „din *alineat*”, cum zic basarabenii) la oile noastre.

Din multitudinea de calcuri morfosintactice și semantice, sub influență rusească, înrădăcinate adînc în limbajul scris și oral al basarabenilor, inclusiv în cel al unor intelectuali bine școliți (iertermi-se pleonasmul), unul ține de semantismul verbului *a înainta*, cu forma sa substantivală *înaintare*, pe care îl găsim/auzim în cîteva construcții gramaticale pur regionale.

Știm, aproape cu toții, că este firesc să spunem – românește – că o persoană sau o mașină *înaintează*, adică *avansează* (cu mai multă sau mai puțină dificultate), pe un drum; că *societatea noastră*, încet, dar *înaintează* (se *dezvoltă/progresează*); că, odată cu părinții și bunicii noștri, *înaintăm* și noi *în vîrstă*, cu alte cuvinte, *îmbătrînim*; că un elev sau un student *înaintează/face progrese* la învățătură; că, respectiv, un ceas – dacă merge ca ceasul (elvețian) – n-ar trebui să *înainteze* (să *meargă înainte/să meargă prea repede/să aibă avans*).

În fine, cunoaștem, de asemenea, că o persoană sau o instituție, pe lîngă faptul că *poate înainta/exprima* anumite idei sau opinii, la fel, *poate înainta* (adresa/expedia/trimite), unui for administrativ, un act (o cerere/o petiție/o solicitare etc.), iar un militar/un ofițer *poate fi înaintat*, să zicem, *căpitan*, deci *avansat* (în grad), pe cînd un funcționar (civil) *poate fi înaintat/avansat într-o funcție* (mai importantă). Astfel, pătrunzînd, iată, cu aceste ultime două exemple, în limbajul administrativ-juridic, ne-am și apropiat de enigmaticul nostru (mai curînd, doar pentru unii) calc semantic.

Ah, dacă ar fi vorba doar de unul (cel semantic). Sub raport morfosintactic, verbul *a înainta*, cu referire la persoane, avînd semnificația de „a avansa/a ridica (pe cineva) într-o funcție”, se construiește cu prepoziția *în*, nu „la”. Așadar, vom spune: *a înainta* (a avansa/a ridica) (pe cineva) *într-o funcție* (de conducere)/*într-un post*, nu... „a înainta (a avansa/a ridica (pe cineva) la funcția de.../la postul de...”. E de la sine înțeles că modelul calchiat este rusec, dar și destul de vechi: *выдвинуть* (кого-л.) на (более ответственную работу/руководящую должность), pe care îl putem găsi inclusiv în unele lucrări lexicografice ale Academiei din RSSM, de exemplu, în *Русско-молдавский словарь/Дикционар рус-молдовенеск* (în trei volume, Chișinău, 1986), unde sintagma *выдвинуть на пост заведующего сектором* este tradusă (cu litere rusești) „a avansa la (sic!) postul de șef de sector”.

Sub aspect stilistic, probabil, este preferabil, în cazul de mai sus, verbul *a avansa* ori sinonimul său, *a promova*, ca în următoarele exemple: „O funcție importantă a primit în Codrin Ștefănescu. Acesta a fost *avansat în funcția* (s.n. – V.G.) de secretar general al PSD” (b1, 19 mai 2018), „Vianney du Parc, director general al Edenred România, a fost *promovat în funcția* de director regional pe Europa Centrală în cadrul grupului francez Edenred” (din internet).

O altă locuțiune prepozițională calchiată, legată de verbul *a înainta*, cu sensul de „a trimite/a expedia”, face parte nemijlocit

din limbajul juridic: „a înainta (o acțiune/un demers/un dosar/o plîngere etc.) în instanța de judecată”, în loc de: *a înainta* (o acțiune/un demers/un dosar/o plîngere etc.) *instanței de judecată*, sintagmă care se construiește cu dativul fără prepoziție sau cu prepoziția *la*: „Cum înaintăm o acțiune instanței de judecată”, „Plîngerea a fost înaintată Inspecției Judiciare”, „Dosarul este înaintat instanței de control judiciar”, „Reconvenientul înaintează acțiunea la instanța de judecată unde deja se judecă cauza” (din internet). Vom menționa totuși aici că o construcție de acest gen cu prepoziția *în* este posibilă atunci cînd se vorbește la modul general, în sensul de *a înainta o acțiune în justiție*, ca în exemplul de mai jos: „PNL va înainta o acțiune în instanță împotriva Avocatului Poporului” (din internet), nu însă și în următoarea pildă: „Nu avem temeieri pentru a înainta în instanța (corect: *instanței*) de judecată careva (corect: *un*) demers privind înlocuirea sau aplicarea măsurii preventive sub formă de arest” (publika.md, Știri, 25 septembrie 2015).

Acum e momentul să-l facem pe bunul nostru cititor și mai atent la o altă semnificație – una, de fapt, improprie – a verbului *a înainta*, raportat la persoane, aceea de „a propune/a desemna (pe cineva)”, care tocmai că reprezintă calcul semantic invocat mai sus, dar neelucidat, și generat, după cum vom vedea în continuare, de cîteva expresii rusești, formate cu ajutorul verbului *выдвинуть*, avînd sensul de „*выделить кого-л. среди других*”, deci cu înțelesul de „a propune/a

desemna (pe cineva)”, dar care, din păcate, la noi în Basarabia, este tradus/calchiat, în contextele respective, prin „a înainta (pe cineva)”, pornind, mai curînd, de la sintagma *выдвинуть* (кого-л.) на (какую-нибудь) *должность*, care, am văzut deja mai sus, se traduce, într-adevăr, prin *a înainta* (a avansa/a promova) (pe cineva) *într-o funcție* (oarecare).

Acum, sînt sigur că înzestratul nostru cititor se gîndește și el la faptul că o persoană merituosă, cu merite (deosebite) adică într-un anumit domeniu, spre a se învrednici de un premiu sau de o decorație/distincție (înaltă), pur și simplu trebuie... – exact! – *propusă*, nu... „înaintată”, pentru așa ceva (Academiei, organelor de stat abilitate, Președinției etc.). Ușor de zis. Dar, întrucît e mai darnică, s-o începem cu presa electronică basarabeană: „Dosarele sunt la Președinție și la structurile care i-au înaintat (sic!) spre decorare”, spune Andrei Calcea (investigatii.md) sau „În rezultatul (sic!) congresului, Președintele Republicii Moldova i-au fost înaintate (sic!) spre decorare cu distincții de stat 5 persoane din Chișinău și 14 – din raioane” (Serviciile fiscale electronice, 10 aprilie 2013). Mă rog, dacă ținem morțiș, în acest caz, la verbul *a înainta*, avînd aici sensul de „a exprima/a prezenta”, apoi acesta nu trebuie combinat cu substantivul... „(o) persoană”, ci... (o) *propunere*, ca în următorul exemplu: „Ministrul Apărării Naționale, Mihnea Motoc, i-a înaintat președintelui Klaus Iohannis o *propunere de decorare* (subl. n. – V.G.) post-mortem, cu Ordinul Național <Steaua României> în grad de Cavaler, cu semn de război, a celor doi militari români care au murit în baza din Kandahar [...]” (Radio România București FM, 9 mai 2016). Și încă un exemplu edificator: „Polițistul Gheorghe Ionescu, înaintat în grad post-mortem și *propus pentru decorare*” (Gazeta de Sud, 22 august 2015).

La fel de nepotrivit este folosit, în construcții de acest gen, și infinitivul lung substantivizat *înaintarea* în formula basarabeană „înaintarea (unei/unor persoane) spre/pentru decorare”: (titlu) „Înaintarea candidaturilor (sic!) pentru decorare. Propuneri” (ionceban.md/plan-anual-2017) sau „Astăzi, Igor Dodon, președintele Partidului Socialiștilor din Republica Moldova, a semnat o scrisoare în (sic!) adresa Uniunii Scriitorilor din RM prin care propune înaintarea (sic!) candidaturii scriitorului Ion Druță la Premiul Nobel pentru literatură în anul 2013” (e-democracy.

EDITURA CARTIER | ROTONDA



MARIA MOCANU
CUM SĂ RUȘINEZI MOARTEA.
POEME DIN LUNCA PRUTULUI

„Nu pentru că «veșnicia s-a născut la sat», ci pentru că satul devine pentru Maria Mocanu o «ars poetica», se cuvine să vedem în acest fragmentarium experiențele devenite cotidiene pentru istoria unei familii care a priment într-un spațiu istoric și geografic aparte dimensiunea acelei veșnicii care, odată descoperită, ne aduce mai aproape crâmpielele unui destin pentru care a fi nu este totuna cu a avea, a crede nu este totuna cu a rosti adevărul, iar a trăi înseamnă puterea de a-ți duce viața în chip poetic.”

Cătălin BORDEIANU

md, 31 ianuarie 2013), sau „Înaintarea (sic!) candidaților la concursul pentru decernarea Premiului Național se face de către ministerele de resort, Academia de Științe a Moldovei, universități, uniunile de creație, Comitetul Național Olimpic și Sportiv, federațiile de sport, precum și de către laureați ai Premiului Național și laureați ai Premiului de Stat” (Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 399, din 12 iunie 2012, cu privire la Premiul Național). Iată însă și un titlu firesc: „Propunere de decorare (subl. n. – V.G.) a celor doi eroi din Afganistan” (mapn.ro, 9 mai 2016), dar și un alt exemplu potrivit: „UNESCO lansează apelul pentru desemnarea candidaților la Premiile Internaționale UNESCO pentru Alfabetizare, ediția 2016” (cnr-unesco.ro).

Sintagma asemănătoare „a înainta (pe cineva) la un premiu” intră în aceeași categorie de calcuri semantice basarabene, chiar dacă premiul decernat se numește Nobel: „Guvernul a aprobat un plan de promovare a candidatului înaintat (sic!) la Premiul Nobil (sic!)” (Agenția de Presă IPN, 30 ianuarie 2019) sau „Academia de Științe a Moldovei a înaintat (sic!) 10 candidați pentru decernarea Premiului Național” (Timpul.md, 18 august 2011), sau „Paul Goma a fost înaintat (sic!) la Premiul Național al Republicii Moldova” (ABC NEWS, 31 iulie 2014).

Bineînțeles că, în mod firesc, *candidaturile pentru premii*, de asemenea, se *propun*, nu se... „înaintează”: „Golul lui Moldoveanu, propus pentru premiul Puskas! (subl. n. – V.G.)” (Realitatea sportivă, 2 aprilie 2019) sau „Donald Trump, propus la Premiul Nobel pentru Pace de către prim-ministrul Japoniei” (b1, 18 februarie 2019), sau „Jose Andres (49 de ani), un maestru bucătar american, de origine spaniolă, a fost propus pentru Premiul Nobel pentru Pace 2019” (libertatea.ro, 5 ianuarie 2019).

Întrucât îmi permit să cred că sînteți foarte curioși din fire, vă prezint mai jos și formulele similare – pentru a *propune o candidatură/un candidat la Premiul Nobel* – în trei limbi-surori (nu strică să se știe că *prezintă* sau *propun* și alții *candidaturi* de acest gen, nu doar noi, în românește): (franceză) *présenter un candidat au prix Nobel*; (spaniolă) *proponer como candidato al Premio Nobel*; (italiană) *proporre una candidatura al Premio Nobel/per il Premio Nobel*.

Regretăm, nu regretăm, dar calculul cu pricina poate fi înțeles și în presa scrisă basarabeană, inclusiv cea literară: „De-a dreptul straniu a fost și refuzul Guvernului Leancă de a acorda Premiul Național pentru literatură în anul 2014, la care a fost înaintat (sic!) doar Paul Goma” (Timpul, 27 aprilie 2018, p. 12) sau „Posibil că acesta e motivul care îi inhiba pe profesorii din Stockholm și-i făcea să decline simpla posibilitate ca prestigiosul lor coleg (Umberto Eco – n.n.) să fie înaintat (sic!) la atât de <candidul> premiu” (Revista literară, nr. 5, 2016, p. 6), sau „Romanul Povara bunătații noastre fusese înaintat (sic!) la Premiul de Stat al URSS” (Revista literară, nr. 7, 2018, p. 6). În toate trei cazurile, se cerea deci scris: *propus*, nu... „înaintat”.

Se pare totuși că, în domeniul politic, calculul semantic sus-menționat, cu referire, de data aceasta, la o *candidatură* sau la un *candidat*, are cea mai mare ocurență și aproape că este generalizat, cu mici excepții, în spațiul lingvistic basarabean: „Dumitru Diacov: <Nu am înaintat (sic!) a doua candidatură la funcția de șef de stat pentru a nu părea ridicoli>” (kp.md, 19 octombrie 2009) sau „Republica Moldova și-a înaintat (sic!) candidatura pentru Consiliul ONU pentru Drepturile Omului” (IPN, 1 ianuarie 2010), sau „Consiliul Republican al PL a înaintat (sic!) candidatura lui Mihai Ghimpu pentru funcția de președinte” (ProTV Chișinău, 31 august 2016), sau „Darth Vader și-a înaintat (sic!) candidatura pentru funcția de deputat în Parlamentul Ucrainei” (telegraph.md, 26 iunie 2019).

Cultivatul nostru cititor (uneori și scriitor) evident că intuiește de unde pornește greșeala de mai sus, lucru foarte important, de altfel, pentru a o conștientiza și, eventual, a o evita. Indiscutabil, de la expresiile rusești: *выдвинуть* (ч.-л.) *кандидатуру*; *выдвинуть* (к.-л.) *в кандидаты в депутаты (парламента)* sau *выдвинуть (свою) кандидатуру (на пост президента)*, care, atunci cînd e cazul, se traduc astfel: a *propune/a desemna candidatura (cuiva)*; a *propune/a desemna (pe cineva) drept candidat la funcția de deputat* (într-un organ legislativ/parlament) sau a-și *depune candidatura la alegerile prezidențiale*. Poftim și câteva pilde: „Președintele Federației Ruse, Vladimir Putin, a propus Dumei de Stat, camera inferioară a parlamentului rus, *candidatura* (subl. n. – V.G.) lui Dmitri Medvedev pentru funcția de premier” (ziaruldeiasi.ro, 7 mai 2018) sau „Partidul ADER va propune un *candidat* pentru alegerile prezidențiale” (capital.ro, 21 iulie 2019), sau „Președintele UDMR, Marko Bela, l-a propus [...] pe președintele executiv al formațiunii, Kelemen Hunor, *drept candidat la funcția supremă în stat*” (mediafax.ro, 24 iulie 2019), sau „Șerban Nicolae și-a *depus candidatura* la șefia PSD” (libertatea.ro, 25 iunie 2019), sau „Fostul lider separatist catalan Carles Puigdemont, refugiat în Belgia, și-a prezentat *candidatura* în alegerile pentru Parlamentul European” (antena3.ro, 11 aprilie 2019), sau „Ramona-Ioana Bruynseels și-a lansat *candidatura* la alegerile prezidențiale din această toamnă” (money.ro, 7 iulie 2019).

Presa scrisă din Chișinău abundă și ea în asemenea abateri, inclusiv atunci cînd recurge la infinitivul lung substantivat „înaintarea (unei candidaturi/unor candidați)”: „Ar fi fost mai bine ca domnul Constantin Codreanu să nu-și înainteze (corect: *depună*) candidatura, căci în Chișinău unionismul are un număr mai mic de adepți” (Jurnal de Chișinău, 13 aprilie 2018, p. 8) sau „Partidul care l-a înaintat (corect: *propus/desemnat*) pe Roșco este condus de fostul comunist Grigore Petrenco” (Ziarul de gardă, 19 aprilie 2018, p. 5), sau „Datele de la CEC mai arată că, în 2016, când și-a înaintat (corect: *depus*) candidatura la prezidențiale, Silvia Radu a cheltuit pentru campania electorală 4 mln (corect: *mil.*) 678 mii (corect: *de mii*) 540 de lei, obținând doar 1472 de

voturi” (Timpul, 27 aprilie 2018, p. 6), sau „Înaintarea (corect: *desemnarea*) de către partidele unioniste a propriilor candidați la primăria Chișinăului e un fapt previzibil și explicabil” (Jurnal de Chișinău, 4 mai 2018, p. 7), sau: „Capacitatea noastră de organizare și mobilizare ne-a permis ca, timp de 24 de ore, să colectăm circa 700 de semnături date în favoarea înaintării (corect: *desemnării*) candidaturii mele” (Timpul, 1 februarie 2019, p. 11).

Greșeala o găsim, probabil, spre regretul tuturor politicienilor basarabeni cu o conștiință lingvistică sănătoasă, chiar și în Legea nr. 294, din 21 decembrie 2007, privind partidele politice, publicată în *Monitorul oficial*, nr. 42-44, din 29 februarie 2008: „Art. 17. Activitatea partidelor politice. (2) În vederea realizării scopurilor și sarcinilor statutare și de program, partidele politice au dreptul: b) să participe, prin înaintarea (corect: *desemnarea*) de candidați, [...] la alegerile organizate conform legislației electorale”.

Formula defectuoasă de mai sus, privind „înaintarea unei candidaturi sau a unor candidați”, se asociază însă și cu o alta – la fel de improprie limbii române literare – „candidat/candidați în deputați”, moștenită de către basarabeni încă din perioada sovietică, un calc de structură după modelul rusesc *кандидат/кандидаты в депутаты*, care în română înseamnă *candidat de deputat, acum, candidat pentru alegerile de deputați*, sau, la plural, *candidați la funcția de deputat*, ca în acest exemplu: „În circumscripțiile uninominale ar putea fi cel mult 387 de *candidați la funcția de deputat* (subl. n. – V.G.)” (adevărul.ro, 6 ianuarie 2019).

În paranteză fie spus, această construcție prepozițională calchiată – „candidat în...” –, care în epoca sovietică s-a extins și în alte domenii [sport: „candidat în maștri (ai sportului)”, deci, românește, *candidat de maestru (al sportului)*]; politică: „candidat în (membri de) partid”, deci *candidat de partid, cum ar veni*], reapare sporadic și astăzi, de exemplu, la cei care instituie anumite norme sau legi: „Candidații în membri ai (corect: *Membrii supleanți ai*) Consiliului Civil se desemnează de organizații nonguvernamentale sau alte instituții din sectorul privat” (justice.gov.md, 29 septembrie 2014) sau chiar în sport: „Locul doi l-a obținut Terzi Boris, *candidat în maștri a (sic!) sportului* (corect: *candidat de maestru al sportului*), medaliat cu argint la Campionatele Republicii Moldova la (corect: *de*) Box, ediția (corect: *edițiile*) 2012 și 2013” (ziuadeazi.md).

Dar asta-i altă poveste basarabeană – din cele o mie și una care îți spun cum să te îndrepti acolo unde ești strîmb –, de aceea, ca să nu ajungi și tu (Doamne ferește!) într-o bună zi de poveste în toată Țara, vezi, dragă cititorule (uneori și mînuitor de pix sau PC), cum... *înaintezi* (nu doar în vîrstă) și ce *propui*, la rîndul tău, întru mîntuirea noastră de toate aceste greșale de limbă, făcute cu voie sau fără de voie.

FIRUL CU PLUMB



**BOGDAN
ISTRU
(1914-1993)**

MOARTEA VULTURULUI

S-a prăbușit pridvorul astral
Cu-azurul în baltă.
N-a fost un zbor mai triumfal,
Nici tragedie nu s-a scris vreodată mai naltă.

Își scuturau curcubeiele fine,
De la zenit către nadir,
Băsmăli cu ametiste, smaralde și rubine,
Ca într-un cimitir.

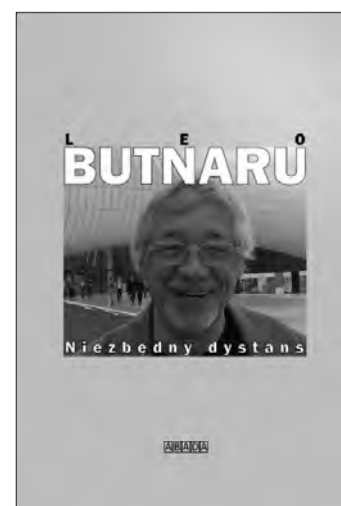
Și-n drumuri unghiulare
Un fulger s-a sfâșiat inutil, rectilin,
Că și trecutul amuți a întrebare,
Ca o băutură tare,
Ca un chin.

Dar nimeni n-a văzut
Cum a căzut
Vulturul cu azurul grămadă în lut;
Nici peste zi nu le-au cosit argați aprinși,
Crescuți din țarină ca niște sfîncși.

N-au fost nici bocete, nici chiot de victorii...
Putem acum căra de pe ogoare
Tot cerul în degetare –
Noi, muritorii...

(1938)

SEMNAL DE CARTE



**LEO BUTNARU
NIEZBEDNY
DYSTANS
(DISTANȚA
NECESARĂ)**

POEME
EDIȚIE
ROMÂNŌ-
POLONĂ

TRADUCERE ȘI
POSTFAȚĂ DE
KRZYSZTOF
D. SZATRAWSKI

ABADA
OLSZTYN
2020



POETUL, CĂLĂU CU SINE ÎNSUȘI*

de MIRON KIROPOL

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

MIRON KIROPOL S-A NĂSCUT LA 29 SEPTEMBRIE 1936. A PUBLICAT ÎN ROMÂNIA, ÎNAINTE DE 1989, CÂTEVA VOLUME DE VERSURI: „JOCUL LUI ADAM” (1967), „SCHIMBAREA LA FAȚĂ” (1968) ȘI „ROSARIUM”, ACESTA DIN URMĂ FIIND INTERZIS (ȘI DISTRUS) ÎN 1969. ÎN ACELAȘI AN, POETUL A CERUT AZIL POLITIC ÎN FRANȚA. A PUBLICAT ÎN LIMBA FRANCEZĂ URMĂTOARELE VOLUME: „SUR LE VISAGE REDEMPTEUR” (1972); „DIEU ME DOIT CETTE PERTE” (1983); „AUGUSTE NOSTALGIE DU SANG” (1986); „CHASTETÉ RÉGNANTE” (1987); „DIOTIMA” (PROZĂ), VOL. I ȘI II (1997, 1998); „SIGNES LÉGENDAIRES” (1989); „APOPHTEGMES DE L'AMOUR” (1989). DIN 1992 POETUL ÎNCEPE SĂ PUBLICE DIN NOU ÎN ȚARA NATALĂ: „ACEASTĂ PIERDERE” (1992; PREMIUL UNIUNII SCRITORILOR ȘI PREMIUL ACADEMIEI ROMÂNE); „FĂT FRUMOS DIN LACRIMĂ”, VOL. I ȘI II (1994, 1996); „DIOTIMA”, VOL. I ȘI II (1997, 1998); „SOLITUDINEA LUI EROS” (1998), „CEEA CE SFERELE GÂNDESC DESPRE NOI” (1999), „POEZII ȘI VARIANTE” (2003); „POVESTEA DEVIATIONISTULUI” (PROZĂ; 2003); „CERUL CA UNICĂ ISPITĂ” (2004); „CÂND NOAPTEA E MAI LUNGĂ ÎN OM CA NOAPTEA” (2006); „FORTĂREȚA” (2009); „ÎMPERECHEAT CU SABIA” (2012); „AUR ÎN SITĂ” (2014), „NUMELE PIETRELOR SFINTE” (2016), „SPINI DIN CARE MĂ CÂȘTIG” (2017), „LA MARGINEA FOCULUI EXTREM” (2018); „CUVINTE STRIGÂNDU-ȘI CENUȘA” (2019). A TRADUS URMĂTOARELE VOLUME: „PLOMB” DE GEORGE BACOVIA (2000); „POEȚI FRANCEZI DIN SECOLUL AL XVI-LEA” (2000); „POEZII” DE JOHN KEATS (2001); „COMMENT LIRE EMINESCU EN FRANÇAIS” (2001); „MIRCEA DINESCU, TRENTE-DEUX POÉSIES” (2001); „POÈMES PRIMITIFS” DE CONSTANTIN ABĂLUȚĂ (2003).

VERS

Fiecare colț al odăii e un bătrân flașnetar
cu mobile vechi în priviri, cu străzi prăfoase,
cu râul dormitând lângă turnul cu acoperiș de olane,
din amiezile vesele pline de nuiete zbatându-se
peste fețele noastre.
Și-mi lipesc fruntea de tine ca de o fereastră,
ațintindu-mi ochii lung pe anotimpurile din arbori
pe care uit să le deosebesc,
de aceea nu rămâne decât vara.
Oh, flașnetarul, pălăria de paie și papagalul astrolog
în fiecare colț de odaie,
amintindu-mi zilele verii
ce mă înveleau cu părul tău de culoarea pământului.

MAESTRU AL OBOSELII

Hârtia pe care scriu
miroase a cârnați,
orașul miroase a cadavru,
poporul miroase a seu,
triumful miroase a deznădejde.
Unde să mă duc, unde să-mi pun capul?
Pe piatra anahoretului,
pe genunchii cavalerilor rătăcitori,
în somnul tău,
pe pântecul căpriței,
în matricea ta.

INTIMISM

Noapte încercuită de orașe
Obscuritate la vorbitorul unei inimi,
Tu poți reclădi totul, chip și trup,
Gest și aromă: plăcerea unei mâini
La fereastră în semne niciodată citite.
În fotoliu mai greu se face vidul
Abajurul desenează un cerc smălțuit pe covor
Și umbra imaginează copacii în divin echilibru:
La primăvară, carne neștiută de roade
La iarnă, unde se coace pașnic, departe
În fața ta numai o carte.

BEAT MORT

Deschizi ușa, privești noaptea,
Scară îngerească pe covorul murdar
Întunericul impregnează toate gesturile
Toată mecanica sublunară.

Cobori somnambul pe acea stradă
Aflată dincolo de orașe.
Într-o cafeana în colțul vid
Bei vinul infantil
Și plângi pe masă ca sperma.
Nu mai vrei să te urmezi mereu,
Nu mai vrei să fii un demon fără Dumnezeu.
Te rogi lângă tine și în tine până în zori.
Împrejurul tău și-aruncă rochia
O femeie purtătoare de copilărie
Și calci pe urmele Ierusalimului
Ce-ți îmbrățișează picioarele,
Călătorești în patru labe către frumusețe
Lovind cu cap barbar pământul.

POEM DESPRE OCEAN

Unul din străbunicii mei era grec, neguțător de mări,
Prin el m-am născut puțin în Mediterana,
Astfel mă înrudesc cu tine, Zakynthos,
Smerita, mama celui ce m-a adus pe lume,
Avea pomeți proeminenți moșteniți din Nazaretul
Basarabiei.
Am avut și un bunic sârb, el clădea
Cele șapte zile ale facerii căci, bun zidar,
Învățase de la Dumnezeu esența pietrelor.
În ce-o privește pe cealaltă bunică, munteancă,
îmi amintesc
Doar șalul ei galben pe care-l priveam cu jind
Dorind să fie al meu, iar după moartea ei
L-am primit în chip de pomană
Și cu el pe umeri mă-nchipuiam printre pieile roșii.
Și toate acestea îmi vin în cap
Pentru că mi-ai cerut un poem despre ocean.

OPERA DIVINITĂȚII

Poetul, călău cu sine însuși,
Cum să-l numim altfel?
Nebun? Spin hrănit de spin?
Nisip cu aur în bob?
Var de groapă comună?
Îți bate la ușă pe nepusă masă,
Dă din cap a dojană,
Bolborosește cu dușii de pe lume
Cuvinte cu adevărat ale lumii celeilalte.
Își rotește ochii în cap
Nici el nu știe de ce
Și râde singur ca prostul.
Ce să-i faci, asta-i opera divinității,
O adevărată bătaie de joc.

AMĂRĂTULE

Zeița e proaspătă ca o cămașă de nuntă
Și nu se lasă cu una cu două
Împinsă la zbor.
Poete mai nebun decât fluturele,
Du-te la spovedanie,
Căci grele păcate ai.
Merită să fii
Jupuit de viu,
Legat de cozile de cai,
Târât până unde se înscriu
Oasele, cuie bătute în răstignire.
Prea ești după luna plină
Aiurea și lângă lumină
Pe rădăcini. Amărătule bun de hohot,
Pune-ți la gât o talangă
Să te audă moartea.

VEZI MALUL

Ce greu e să fii încă o dată
După ce de mii de ori ai fost.
Ce greu e să umbli îmbrăcat
În fast ori fără rost.
Te simți ca fără trup,
Cu nimeni asemănare.
Vezi malurile cum se rup
Gonite din patrie, căzând în ocean.
Vezi malul devenit val.

MĂ PLIMB LA BRAȚ

Mă plimb la braț cu viața de apoi
A marilor scriitori,
De pildă azi m-am bucurat
De prezența în casa mea a lui Hamsun.
Am flecărit împreună până la miezul nopții
Vrute și nevrute, dureroase copilării,
Despre pagina aia din opera sa
Când o moartă îl vizitează pentru a-i cere
Înapoi unghia policarului
Găsită de Hamsun în cimitir
Și care i-a servit ca să-și acopere gura pipei.
Îmi place să fiu zburător,
Îmi place să fiu fără noapte,
Dintre elemente mă înțeleg bine cu apa Potopului.

* Din antologia „Miron Kiropol despre el însuși”,
în curs de apariție la Editura Cartier.
Ediție alcătuită și prefațată de Constantin ABĂLUȚĂ